

בוגרי השמה חוץ-ביתית כהורים: גורמים המנבאים היבטים קוגניטיביים,

התנהגותיים ורגשיים של ההורות

מחקר לשם מילוי חלקי של הדרישות לקבלת תואר "דוקטור לפילוסופיה"

מאת

חדד

נתנאל

הוגש לסינאט אוניברסיטת בן גוריון בנגב

5/8/25

י"א באב תשפ"ה

באר שבע

העבודה נעשתה בהדרכת

פרופ' תהילה רפאלי

פרופ' רוני קאופמן

במחלקה לעבודה סוציאלית

בפקולטה למדעי הרוח והחברה

הבעת תודה

בראש ובראשונה, תודה מעומק ליבי למנחה שלי פרופ' תהילה רפאלי. קצרו המילים מלתאר את הערכתי להנחייתך המסורה, על מקצועיות חסרת פשרות, אהבתך למחקר ורוחב ליבך. היית עבורי מגדלור של ידע ומודל לחיקוי. תודה על המסע המשותף ועל האמונה בי לאורך כל הדרך. לפרופ' רוני קאופמן, תודה על התמיכה והליווי במחקר. לקבוצת תלמידות המחקר - אגת, אדווה, אופיר, דנה, נועם וסאלי - על הרוח הגבית, העצה הטובה והחברות, שהפכו את הדרך לחוויה של שיתוף ולמידה הדדית. תודה ל INTRAC - ישראל, ולמחלקה לעבודה סוציאלית ע"ש שפיצר באוני' בן גוריון בנגב, על התמיכה שניתנה לי לביצוע המחקר. תודה מיוחדת לגבי' שולה מוזס, שאפשרה ועודדה אותי לסיים את עבודת הדוקטורט במקביל לניהול של עמותת 'למרחבי'. להוריי, תודה על אהבתכם ללא תנאים והתמיכה האינסופית. לחמותי היקרה, תודה על העזרה ועל ליבך הטוב. לאשתי וילדיי האהובים, מקור הכוח וההשראה שלי. תודה על האהבה, הסבלנות וההבנה, שאפשרו לי להתמסר למחקר. לבסוף, התודה הגדולה מכולם שמורה למשתתפי המחקר היקרים, הורים בוגרי השמה חוץ-ביתית, שהקדישו מזמנם ופתחו את עולמם בפניי. אתם הסיבה שבגללה המחקר הזה נכתב. אני מודה לכם על השיתוף והאמון, ומקווה בכל ליבי שהצלחתי להשמיע את קולכם בצורה נאמנה.

"...הורות מוצלחת היא מפתח מרכזי לבריאות נפשו של הדור הבא, עלינו לדעת כל שאפשר הן על טבעה של הורות והן על התנאים החברתיים והפסיכולוגיים הרבגוניים המשפיעים על התפתחותה לטוב ולרע" (Bowlby, 1988, p. 1).

עבודה זו מוקדשת לזכרון,

סיגל איטח ז"ל

אודל אמבש ז"ל

תוכן העניינים

i.....	תקציר
1.....	מבוא
2.....	סקירת ספרות
2.....	הורות של בוגרי השמה חוץ-ביתית
4.....	מאפייני ההורות
5.....	תפיסת מסוגלות עצמית הורית
5.....	ויסות עצמי-הורי
6.....	שביעות רצון מההורות
7.....	לחץ בהורות
8.....	מסגרת תיאורטית
8.....	התיאוריה האקולוגית להורות
8.....	תיאוריית ההתקשרות
10.....	מודלי עבודה פנימיים של ההתקשרות בבגרות
11.....	מאפיינים אישיים של ההורה
11.....	טראומה בילדות
13.....	התקשרות בבגרות
16.....	משאבי התמיכה מהסביבה
17.....	איכות מערכת היחסים הזוגית
19.....	סטטוס זוגי
19.....	תמיכה חברתית: הורים, בני משפחה, חברים ואחרים משמעותיים
22.....	מאפייני הילד
23.....	משתני השמה החוץ-ביתית
23.....	סוג השמה
25.....	משך השהות בהשמה ויציבות השמה
26.....	מאפייני רקע של בוגרי השמה חוץ-ביתית
27.....	מגדר ההורה
27.....	גיל ההורה
30.....	מטרות, שאלות והשערות המחקר
32.....	מודל המחקר
33.....	שיטה
33.....	מדגם
34.....	הליך
35.....	כלי המחקר
39.....	שיטות ניתוח הנתונים
40.....	היבטים אתיים
41.....	ממצאים
46.....	הקשרים של מדדי ההורות לבין עצמם

46	הקשר בין משתנים אישיים של ההורה, משאבי התמיכה החברתית ומאפייני הילד לבין משתני ההורות
46	קשרים בין משתנים אישיים של ההורה לבין מאפייני ההורות
48	קשרים בין משאבי התמיכה מהסביבה לבין מאפייני ההורות
49	קשרים בין מאפייני הילד לבין מאפייני ההורות
50	משתני ההשמה החוץ-ביתית
52	ניתוחי רגרסיה רב משתניים
57	מודל כולל של המנבאים להורות
57	ניתוח נתיבים לבחינת המודל כולל
60	ניתוח נתיבים לבחינת תיווך
64	ניתוח Process לבחינת מיתון
65	דיון
66	משתנים אישיים של ההורה
69	משאבי התמיכה מהסביבה
71	קשיים של הילד
72	משתני ההשמה החוץ-ביתית
74	משתני רקע - גיל ומגדר ההורה
76	מודל כולל לניבוי מאפייני ההורות
79	תרומה תיאורטית
82	השלכות לפרקטיקה ולמדיניות
85	מגבלות המחקר
87	המלצות למחקר עתידי
89	רשימת מקורות
109	נספחים
109	נספח מספר 1: שאלון המחקר - הסבר מקדים, הסכמה ושאלון
124	נספח מס' 2: ממצאי המיתון
i	Abstract

רשימת לוחות ואיורים

32	מודל המחקר	איור מספר 1
44	ממוצעים (וסטיות תקן) של המשתנים התלויים לפי משתני רקע	לוח מספר 1
46	מתאמי פירסון בין מדדי ההורות, המשתנים התלויים	לוח מספר 2
47	שכיחות אירועים טראומטיים בכלל המדגם ובחלוקה לפי למגדר	לוח מספר 3
48	מתאמי פירסון בין משתנים אישיים של ההורה לבין מדדי ההורות	לוח מספר 4
49	מתאמי פירסון בין משתנים של משאבי תמיכה חברתית לבין מדדי ההורות	לוח מספר 5
51	ממוצעים (וסטיות תקן) של מדדי ההורות התלויים לפי משתני השמה בילדות	לוח מספר 6
	ניתוח רגרסיה היררכי רב משתני לתרומה של משתני רקע, משתנים אישיים של ההורה, משאבי התמיכה מהסביבה ומאפייני הילד למשתנה תפיסת מסוגלות	לוח מספר 7
53		
	ניתוח רגרסיה היררכי רב משתני לתרומה של משתני רקע, משתנים אישיים של ההורה, משאבי התמיכה מהסביבה ומאפייני הילד למשתנה ויסות עצמי הורי	לוח מספר 8
54		
	ניתוח רגרסיה היררכי רב משתני לתרומה של משתני רקע, משתנים אישיים של ההורה, משאבי התמיכה מהסביבה ומאפייני הילד למשתנה שביעות רצון	לוח מספר 9
55		
	ניתוח רגרסיה היררכי רב משתני לתרומה של משתני רקע, משתנים אישיים של ההורה, משאבי התמיכה מהסביבה ומאפייני הילד למשתנה לחץ בהורות	לוח מספר 10
56		
59	מודל ניתוח הנתיבים הסופי עם מקדמים מתוקננים	איור מספר 2
61	מקדמי מודל ניתוח הנתיבים המתוקננים והלא מתוקננים ומובהקות	לוח מספר 11
63	מובהקות נתיבי התיווך העקיפים במודל ניתוח הנתיבים	לוח מספר 12

תקציר

רקע

מחקר זה עוסק בהורות של צעירים בוגרי השמה חוץ-ביתית בישראל, קבוצה המוכרת בספרות כפגיעה במיוחד ונמצאת בסיכון מוגבר לקשיים במגוון היבטים של הורותם. בוגרים אלו עשויים לחוות אתגרים ייחודיים כהורים, שכן גדלו חלק ניכר מילדותם מחוץ למסגרת משפחתם הביולוגית, לרוב הינם חסרי תמיכה משפחתית וחברתית, ובשל היותם בעלי היסטוריה טראומטית המעלה את הסיכון לקשיים פסיכולוגיים, כגון התקשרות לא בטוחה בבגרות. לצד הספרות המצביעה על הקשיים של בוגרי השמה במעבר להורות, חוקרים שונים ראו בהורות פוטנציאל לחוויה מיטיבה עבורם ומצאו כי חלקם מתמודדים היטב עם ההורות, מפגינים נחישות להיות הורים מיטיבים וחווים את ההורות כתורמת ליציבותם ולהתפתחותם האישית.

למרות ההבנה אודות פגיעותם של הורים בוגרי השמה חוץ-ביתית, רוב המחקרים הכמותניים על קבוצה זו כהורים השתמשו בנתונים מנהליים, ומעט ידוע על מאפייני ההורות שלהם. מחקר זה בחן את המשתנים התורמים למאפייני ההורות של בוגרי השמה לפי שלוש קטגוריות: קוגניטיבי, התנהגותי ורגשי. מאפיינים קוגניטיביים הינם עמדות, תפיסות, ציפיות ואמונות הקשורות להורות, ובמחקר זה הם נבחנו על ידי המשתנה תפיסת מסוגלות הורית; מאפיינים התנהגותיים מתייחסים לתפקוד ההורי ולמגוון התנהגויות הוריות ובמחקר זה הם נבחנו על ידי המשתנה ויסות עצמי הורי; מאפיינים רגשיים הינם מגוון הרגשות המתעוררים אצל האדם בעקבות ההורות והם נבחנו באמצעות המשתנים שביעות רצון מההורות ולחץ בהורות.

המחקר התבסס על שתי תיאוריות מרכזיות: התיאוריה האקולוגית של בלסקי להבנת ההורות ומאפייניה (Belsky, 1984) ותיאוריית ההתקשרות (Attachment), המדגישה את השפעתן של חוויות ילדות מוקדמות על התפתחותו הפסיכולוגית של האדם (Bowlby, 1969/1982). שתי התיאוריות, שפותחו בין היתר לאור תובנות על אוכלוסיות בסיכון, נבחנו במחקר זה באופן משולב לראשונה בקרב בוגרי השמה.

מטרת המחקר

מטרת המחקר הייתה לבחון מהם המנבאים של מאפייני ההורות (תפיסת מסוגלות הורית, ויסות עצמי הורי, שביעות רצון מההורות ולחץ בהורות) של בוגרי השמה שהינם הורים צעירים. המנבאים שנבחנו כללו משתנים אישיים של ההורה (היסטוריה טראומטית והתקשרות בבגרות), משאבי התמיכה מהסביבה (תמיכה חברתית ואיכות הזוגיות), מאפייני הילד (קשיים מיוחדים של הילד) ואף משתני ההשמה החוץ-ביתית. באופן ספציפי נבחנה התרומה הכוללת של המשתנים הבלתי

תלויים לניבוי מדדי ההורות. במחקר נבחנו גם שאלות תיווך - האם סגנון ההתקשרות בבגרות מתווך בין היסטוריה של טראומה בילדות לבין מאפייני ההורות; והאם איכות הזוגיות מתווכת את הקשר בין סגנון ההתקשרות בבגרות לבין מאפייני ההורות. בנוסף, נבחן האם איכות הזוגיות ממתנת את הקשר בין טראומה בילדות למאפייני ההורות, ובין סגנון ההתקשרות בבגרות לבין מאפייני ההורות.

שיטת המחקר

המחקר הינו מחקר כמותי בנקודת זמן אחת בו לקחו חלק 182 צעירים בוגרי פנימיות ומשפחות אומנה בגילים 20 – 35 שהינם הורים לילדים עד גיל 12. מתוכם 137 אימהות (75%) ו-45 אבות (25%). הגיל הממוצע של ההורים שהשתתפו במחקר הינו 28.5 שנים (ס"ת=3.71). משתתפי המחקר מילאו שאלון שכלל כלים מתוקפים בהם נעשה שימוש באוכלוסיות שונות. השאלון הועבר באופן מקוון בליווי החוקר או עוזרת מחקר מטעמו. ננקטו כל הפעולות הנדרשות לצורך שמירה מלאה על אנונימיות הנחקרים והקפדה על כללי האתיקה. ניתוח הנתונים במחקר הנוכחי נערך על ידי מבחני t למדגמים בלתי תלויים, ניתוחי שונות חד כיווניים, מבחני פירסון, ניתוחי רגרסיה היררכית רב משתנית וניתוח משוואות מבניות SEM.

ממצאים

משתנים אישיים של ההורה

ככל שההורה חווה יותר אירועים טראומטיים בילדותו או ככל שהציג ציון גבוה יותר במדדי ההתקשרות שלו, נמנע או חרד, כך ההורות התאפיינה בתפיסת מסוגלות הורית, ויסות עצמי הורי ושביעות רצון מההורות נמוכים יותר, ובלחץ בהורות גבוה יותר.

משאבי התמיכה מהסביבה

ככל שרמת התמיכה החברתית (מהורים, חברים ואחר משמעותי) או איכות הזוגיות היו נמוכות יותר, כך ההורות התאפיינה בתפיסת מסוגלות הורית, ויסות עצמי הורי ושביעות רצון מההורות נמוכים יותר, ובלחץ בהורות גבוה יותר. בנוסף, נמצא כי מצבו של הורה הנמצא בזוגיות טוב יותר בכל מדדי ההורות בהשוואה להורה שאינו בזוגיות.

מאפייני הילד

הורה לילד שאינו מתמודד עם קשיים מיוחדים דיווח על מסוגלות הורית, ויסות עצמי ושביעות רצון גבוהים יותר, ופחות לחץ בהורות, בהשוואה להורה לילד עם קשיים.

משתני ההשמה החוץ-ביתית

המחקר גישש האם קשר בין סוג ההשמה (פנימייה או אומנה), משך השהות במסגרת ויציבות ההשמה בילדות לבין מאפייני ההורות של בוגרי השמה. לא נמצאו הבדלים מובהקים במאפייני

ההורות בין מי שגדל בפנימייה או במשפחת אומנה באף אחד ממדדי ההורות. לעומת זאת, משך שהות ארוך יותר בהשמה נמצא קשור למשתנה תפיסת מסוגלות הורית, והשמה יציבה יותר (במסגרת אחת) הייתה קשורה לשביעות רצון גבוהה יותר מההורות.

מודל רב משתני

המחקר השתמש בניתוח רגרסיה היררכית כדי לבחון את תרומת משתנים שונים לניבוי מאפייני ההורות. נמצא כי המשתנים האישיים של ההורה (טראומה בילדות והתקשרות בבגרות) תרמו את התרומה הגדולה ביותר לניבוי השונות במאפייני ההורות. קשוי הילד היו הגורם השני בחשיבותו, למעט באשר לשביעות רצון מההורות, שם משאבי התמיכה מהסביבה תרמו יותר. משאבי התמיכה תרמו פחות מקשוי הילד לניבוי השונות, ולגיל ומגדר הייתה התרומה הנמוכה ביותר. באופן ספציפי, התקשרות חרדה או נמנעת, איכות הזוגיות וקשוי הילד ניבאו באופן מובהק את כל מדדי ההורות. לעומת זאת, גיל, מגדר, טראומה ותמיכה חברתית תרמו באופן מובהק רק לניבוי לחץ בהורות.

מודל כולל של המנבאים להורות והשערות תיווך

ניתוח משוואות מבניות הראה שהתקשרות חרדה, איכות הזוגיות וקשוי הילד הם המנבאים החזקים ביותר למאפייני ההורות. נמצאו גם קשרי תיווך מובהקים. התקשרות חרדה נמצאה מתווכת את הקשר בין טראומה בילדות לבין כלל מאפייני ההורות. וזאת על אף שטראומה בילדות נמצאה קשורה ישירות רק למשתנה לחץ בהורות. כמו כן, איכות הזוגיות נמצאה מתווכת את הקשר בין התקשרות חרדה לבין כל מאפייני ההורות. לבסוף, נמצא תיווך סידרתי מלא בין המשתנים טראומה בילדות – התקשרות חרדה – איכות הזוגיות – מאפיינים רגשיים של ההורות. כלומר, טראומה בילדות קשורה לעלייה ברמת ההתקשרות החרדה, אשר בתורה קשורה לאיכות נמוכה יותר של הזוגיות, וזו בתורה קשורה הן לירידה בשביעות הרצון מההורות והן לעלייה בלחץ בהורות. לא נמצא תיווך סדרתי דומה עבור תפיסת מסוגלות הורית וויסות עצמי הורי אך הוא היה קרוב למובהק.

דיון

המחקר אישש מספר השערות של המודל האקולוגי להורות (Belsky, 1984). ראשית, המחקר הראה כי המודל רלוונטי גם בקרב בוגרי השמה, כך שמאפייני ההורות של קבוצה זו גם הם מבוססים על יחסי גומלין בין מאפייני ההורה, איכות הזוגיות שלו ומאפיינים של הילד. בנוסף, המחקר אישש גם את ההנחה התיאורטית במודל לפיה למשתנים אישיים של ההורה התרומה הרבה ביותר לעיצוב מאפייני ההורות. כך, נמצא כי התרומה של סגנון התקשרות בבגרות הייתה הרבה ביותר לניבוי מאפייני ההורות במחקר. המחקר גם אישש את ההנחה התיאורטית כי לאיכות הזוגיות תרומה רבה יותר להורות בהשוואה לתמיכה חברתית. אולם, בהקשר של בוגרי השמה חוץ-ביתית, ניתן

להבין זאת גם בהיעדרן של מערכות תמיכה חברתיות ובעיקר היעדרה של תמיכה מצד הוריהם (סב וסבתא), אשר באוכלוסייה הכללית משמשים גורם תמיכה משמעותי בגידול ילדים, מה שמוביל לכך שהתמיכה מבן הזוג הופכת להיות מרכזית ונחוצה יותר. במחקר נמצאו קשרי תיווך בין המשתנים טראומה בילדות לבין התקשרות חרדה, ובין התקשרות חרדה לאיכות הזוגיות ובהמשך להורות, אשר מעידים על יחסי גומלין בין מנבאי מאפייני ההורות השונים, כפי שגורסת התיאוריה. לעומת זאת, בשונה מהמודל האקולוגי, המחקר מצא שלקשיי הילד תרומה גדולה יותר להורות מאיכות הזוגיות, אצל בוגרי השמה. יתכן שממצא זה נובע מהיעדר תמיכה (הורים), משפחה ואחרים משמעותיים) וחשש מפנייה לעזרת רשויות הרווחה, מה שמקשה במיוחד על התמודדות עם הורות לילד בעל קשיים רבים.

המחקר הנוכחי אף תרם להבנת מאפייני ההורות של בוגרי השמה חוץ-ביתית בהתבסס על תיאוריית ההתקשרות (Bowlby, 1969/1982), אשר היוותה בסיס לחלק ניכר מהשערות המחקר ולניתוח מממצאיו. במחקר אוששה הנחה תיאורטית-קלינית לפיה חוויות של טראומה בילדות תורמות להתפתחותה של התקשרות לא בטוחה בבגרות שבהמשך תפגע במאפייני ההורות. בניתוח השערות התיווך נמצא כי על אף שטראומה בילדות לא ניבאה באופן ישיר את רוב מאפייני ההורות, היא כן ניבאה סגנון התקשרות חרד שבתורו ניבא קשיים רבים יותר בכל מאפייני ההורות. ממצא זה מדגיש כי על מנת לנבא את מידת הסיכון לקשיים בהורות אצל בוגרי השמה, חשוב להתמקד בסגנון ההתקשרות של ההורה בהווה, שכן הוא משקף את האופן שבו טראומות העבר, אם לא טופלו, משליכות כיום על מאפייני ההורות. הנחה מרכזית נוספת של תיאוריית ההתקשרות היא כי סגנון ההתקשרות של האדם מנחה את התנהגותו בתוך מערכות יחסים קרובות ויבוא לביטוי במסגרת הזוגיות. ואכן, בניתוח השערות התיווך נמצא כי ככל שסגנון ההתקשרות היה חרד יותר כך איכות הזוגיות הייתה נמוכה יותר, וזו בתורה ניבאה תוצאות שליליות יותר במאפייני ההורות. לממצא זה חשיבות מיוחדת בהקשר הנוכחי, היות ובוגרי השמה מתאפיינים בהיעדרן של מערכות תמיכה ועל כן לזוגיות תפקיד מרכזי בחייהם. מחקרים מראים כי רבים מבוגרי השמה חוץ-ביתית הינם בעלי התקשרות חרדה עקב היסטוריה של טראומה בילדות. כך, בוגרי השמה עם התקשרות חרדה חשופים ביתר שאת לקשיים בזוגיות היות והם נוטים לשחזר דפוסים מעברם, דבר אשר יוצר קשיים במערכת היחסים הזוגית, ובהמשך, כפי שממצאי המחקר הנוכחי העלו, מעלה את הסיכון כי גם ההורות תפגע.

המחקר תורם לספרות המדעית על בוגרי השמה בכך שכלל גם אבות ולא רק אימהות, ובחן הבדלים מגדריים בהורות. למרות שלא נמצאו הבדלים בין אבות לאימהות ברוב מאפייני ההורות, כן נמצא הבדל מובהק במשתנה לחץ בהורות, כאשר אימהות דווחו על יותר לחץ לעומת לאבות.

ממצא זה חשוב מאחר שאימהות בקרב בוגרות השמה הן לרוב המטפלות העיקריות, דלות במשאבים ותמיכה, ולכן נמצאות בסיכון לחץ רב בהורות.

השלכות לפרקטיקה למדיניות ולמחקר

המחקר מאפשר לזהות קבוצות הורים בסיכון מוגבר לקשיים במאפיינים קוגניטיביים, התנהגותיים ורגשיים בהורות. למשל, הורים בעלי סגנון התקשרות חרד או נמנע עם איכות זוגיות נמוכה, וכן הורים המתמודדים עם קשיים מיוחדים אצל ילדם, נמצאים בסיכון גבוה. במסגרת הדיון הוצעו מספר המלצות למדיניות ולפרקטיקה. לדוגמה, המלצה לפיתוח התערבויות טיפוליות בגישות רגישות טראומה עבור הורים עם התקשרות לא בטוחה או אלו המתמודדים עם קשיים אצל הילד. יש לשים דגש על טיפול זוגי עבור הורים המתמודדים עם קשיים בזוגיות, שכן איכות הזוגיות נמצאה במחקר כמנבא משמעותי לקשיים בהורות. בהיבט של מדיניות מומלץ כי מעמדם וזכויותיהם של בוגרי השמה חוץ-ביתית יוסדרו בחקיקה או במדיניות ברורה של משרד הרווחה. זו צריכה לכלול סיוע ומענים ייעודיים עבור הורים אלו, תוך התחשבות במוטיבציה הגבוהה שלהם להשתפר ובחסמים הרבים העומדים בפניהם, כגון בעיות כלכליות, חשש מפנייה לשירותי הרווחה וחוסר היכרות עם מענים קיימים.

למחקר מספר מגבלות. שימוש בדיווח עצמי עלול להוביל להטיות של רצייה חברתית, במיוחד בנושא רגיש כמו הורות. בנוסף, המדידה בנקודת זמן אחת מגבילה את היכולת לתת מענה על שאלות סיבתיות, ובהתאם לכך המסקנות לגבי השערות התיווך הינן מוגבלות.

במחקרים עתידיים מומלץ לחקור את הקשר שבין סגנון ההתקשרות של ההורה לזה של הילד, ובין סגנון ההתקשרות של ההורה לתוצאות התפתחות שונות של הילד. בנוסף, רצוי להעמיק במחקר בתחום של זוגיות של בוגרי השמה, ובאופן ספציפי לבחון את התרומה של הזוגיות להורות. עוד מומלץ כי מחקרי המשך יבחנו את הקשר בין סוגים שונים של מאפייני ילדים כגון מצבם הרגשי, ההתנהגותי ותפקודם החברתי, לבין מאפייני הורות של בוגרי השמה.

לסיכום, בוגרי השמה חוץ-ביתית עלולים לחוות קשיים בהורות, אך מרביתם נחושים להיות הורים מיטיבים. באמצעות מענים מותאמים, כגון תמיכה רגשית וטיפול זוגי, ניתן לשפר את מאפייני הורותם ולתרום לרווחתם ולקשר הורה-ילד.

מילות מפתח: פנימייה, משפחת אומנה, בוגרי השמה, השמה חוץ-ביתית, טראומה, התקשרות בבגרות, תמיכה חברתית, זוגיות, קשיים של הילד, הורות, תפיסת מסוגלות הורית, ויסות עצמי הורי, שביעות רצון מההורות, לחץ בהורות.

מבוא

הורות היא שלב התפתחותי מרכזי בחיי הפרט ואחד התפקידים המורכבים והמאתגרים בהם. למאפייני ההורות ולמערכת היחסים של ילד עם הוריו חשיבות ברורה ומכרעת להתפתחות הילד (Shonkoff & Phillips, 2000; Kuppens & Ceulemans, 2019). בהקשר של מאפייני ההורות נבחנו מגוון היבטים של ההורות אשר ניתן לסווגם לפי שלוש קטגוריות: קוגניטיבי (לדוגמה, תפיסת המסוגלות ההורית), התנהגותי (לדוגמה, ויסות עצמי הורי) ורגשי (לדוגמה, לחץ בהורות) (Jones et al., 2015).

הורות זכתה לתשומת לב מחקרית רבה מדיסציפלינות מדעיות שונות לאורך ההיסטוריה (Kuppens & Ceulemans, 2019). בעשורים האחרונים גדל היקף המחקר לגבי אוכלוסיות הורים שונות, ובתוכן אוכלוסיות פגיעות הן מבחינת הרקע המשפחתי שלהן והן מבחינת המשאבים העומדים לרשותם. מחקרים שונים, בעיקר מתחומי העבודה הסוציאלית והפסיכולוגיה, הוקדשו לחקירה כיצד היסטוריה ההתפתחותית, אישיות וסביבה מעצבים את מאפייני ההורות של האדם (Fang et al., 2024; Freund & Hennecke, 2015; Le & Impett, 2019; Luster & Okagaki, 2005). מחקר זה מתמקד בהורות של בוגרי השמה חוץ-ביתית – צעירים שהושמו על ידי שירותי הרווחה בפנימיות ובמשפחות אומנה במהלך ילדותם, לרוב עקב מצבי סכנה בסביבה בה גדלו. עם הגיעם לבגרות (בדרך כלל גיל 18), הם מסיימים את שהותם במסגרות אלו. קבוצה זו מוכרת בספרות המחקרית כקבוצה פגיעה במיוחד במגוון תחומי חיים (Stein, 2019; Gypen et al., 2017). באופן ספציפי הם נמצאים בסיכון לחוות קשיים בשלל היבטים של ההורות (Aparicio et al., 2020; Shpiegel et al., 2019; Roberts et al., 2019; Eastman et al., 2018), זאת משום שהם גדלו חלק ניכר מילדותם מחוץ למשפחתם הביולוגית, לרוב חסרים תמיכה משפחתית וחברתית, ונושאים היסטוריה טראומטית המעלה את הסיכון לקשיים פסיכולוגיים, כדוגמת התקשרות לא בטוחה בבגרות (Ward, 2009; Schelbe & Geiger, 2017; Radey et al., 2016). כך לדוגמה, בעוד צעירים באוכלוסייה הכללית, נתמכים על ידי הוריהם (סבים וסבתות) בתהליך ההסתגלות להורות ובגידול ילדיהם, משאב חיוני זה אינו זמין על פי רוב לצעירים בוגרי השמה חוץ-ביתית (Radey et al., 2019; Roberts et al., 2016). עם זאת, לצד הספרות המצביעה על הקשיים של בוגרי השמה במעבר להורות, חוקרים שונים מזהים בהורות פוטנציאל לחוויה מיטיבה ומתקנת עבורם. חוויה זו עשויה לתרום להתפתחותם האישית, כאשר רבים מהם מפגינים אחריות ומחויבות גבוהה לטיפול הולם בילדיהם (עמינלוב קדוש, 2022; Maxwell et al., 2019; Eastman et al., 2009; Chase et al., 2001; Pryce & Samuels, 2010; Weiner & Kupermintz, 2011).

על אף ההבנה בדבר פגיעותם של הורים בוגרי השמה חוץ-ביתית והמודעות לאתגרים ולצרכים הייחודיים של בוגרי השמה בתחומי חיים שונים, אשר נחקרים רבות בעשורים האחרונים, לא רבים הם המחקרים הכמותניים שהתמקדו בקבוצה זו לאחר שהפכו להורים ובחנו את מאפייני ההורות שלהם (Schelbe & Geiger, 2017). המחקרים הכמותניים על קבוצה זו לרוב נסמכים על איסוף נתונים מנהליים ממעקבים אחר בוגרי השמה עד גיל 25 בלבד (Courtney et al., 2011, 2020; Dworsky & Gitlow, 2017; Shpiegel et al., 2021), מה שמגביל את תרומתם להבנת הורות בטווח גילים רחב יותר. יתר המחקרים שהתמקדו באוכלוסייה זו כללו על פי רוב מדגמים קטנים באופן יחסי, עשו שימוש מרכזי בכלי מחקר איכותניים והתמקדו בעיקר באימהות בוגרות השמה (Connolly et al., 2012; Eastman et al., 2019). מחקר זה נותן מענה לפערים אלו בספרות, בהתמקדותו במאפייני ההורות של בוגרי השמה, תוך שימוש במתודולוגיה כמותית, בהתמקדותו באבות ואימהות כאחד ובטווח גילים רחב יותר.

מטרת המחקר הנוכחי הייתה לבחון מהם המנבאים של מאפייני ההורות כולל ההיבט הקוגניטיבי (תפיסת מסוגלות הורית), ההתנהגותי (ויסות עצמי הורי) והרגשי (שביעות רצון מההורות ולחץ בהורות) של בוגרי השמה, שהינם הורים צעירים, בין הגילים 20 - 35. המנבאים יכללו משתנים אישיים של ההורה (טראומה בילדות והתקשרות בבגרות), משאבי התמיכה מהסביבה שלו (תמיכה זוגית ותמיכה חברתית - הורים, בני משפחה, חברים ואחרים משמעותיים), ומאפייני הילד (קשיים מיוחדים של הילד). המחקר אף בחן מהם גורמי הרקע ומשתני ההשמה של הצעירים שמנבאים את מאפייני ההורות שלהם.

להלן תוצג סקירת ספרות על הורות של בוגרי השמה חוץ-ביתית, על מאפייני ההורות אשר נכללו במחקר, על המסגרת התיאורטית, על המנבאים למאפייני ההורות ועל משתני ההשמה החוץ-ביתית. בהמשך יוצגו שאלות המחקר, ההשערות ומודל המחקר. לאחר מכן, תוצג שיטת המחקר כולל כלי המחקר, ההליך, והיבטים אתיים. לבסוף, יוצגו ממצאי המחקר ודיון אודותם.

סקירת ספרות

הורות של בוגרי השמה חוץ-ביתית

נתונים מהעשור האחרון, הן בישראל והן בעולם, מציגים תמונת מצב עקבית וברורה אודות מצבם המורכב של צעירים בוגרי השמה בהשוואה לבני גילם. צעירים אלו מתמודדים עם בעיות דיור, אבטלה ומחסור כלכלי, מאופיינים בהשכלה נמוכה יותר, מעורבים בשיעורים גבוהים יותר בהתנהגויות סיכון, ומתמודדים עם קשיים נפשיים רבים יותר בהשוואה לעמיתיהם באוכלוסייה הכללית (בנבנישתי, Crawford et al., 2015; Courtney et al., 2011; Brännström et al., 2016).

מאופיינת בשכיחות גבוהה של הורות צעירה, לעיתים אף בגילאי העשרה, ונמצאת בסיכון מוגבר לחוות קשיים בהורות (Dworsky, 2015; Eastman et al., 2019; Shpiegel & Cascardi, 2015). אחד הביטויים לקשיים בהורות שנחקר בקרב בוגרי השמה חוץ-ביתית הוא מעורבות שירותי הרווחה על רקע חשש לטיפול לקוי בלידה, ולגבי נושא זה נמצאו ממצאים מעורבים. לדוגמה, מחקר אורך שבוצע בארה"ב על בוגרי אומנה בגיל 25 – 26 הראה כי 19% מהאימהות דיווחו על לפחות ילד אחד שאינו מתגורר עימן, נתון הגבוה פי שישה משיעור זה בקרב בנות גילן שאינן בוגרות השמה (Courtney et al., 2011). באופן דומה, מחקר שנערך בוילס על 258 הורים בוגרי אומנה (206 אימהות ו-52 אבות) גילה כי 26% מהילדים לא התגוררו עם הוריהם הביולוגיים; מתוכם, 10% טופלו במסגרת שירותי רווחה, 9% היו באימוץ או אומנה, ו-7% התגוררו עם חברים או בני משפחה אחרים (Roberts et al., 2019). לעומתם, במחקרים אחרים בארצות הברית נמצא כי ילדים של בוגרי ההשמה שאינם גדלים עם הוריהם הביולוגיים הם מאורע נדיר ורק מיעוט הוצא להשמה חוץ-ביתית או אימוץ (Cashmore & Paxman, 2006; Courtney et al., 2020). כך נמצא גם במחקר האורך של וינר וקופרמינץ בישראל (Weiner & Kupermintz, 2001) לפיו אף ילד מתוך 115 הילדים שהיו לבוגרי ההשמה (מגיל לידה עד עשר) לא הושם בטיפול חוץ-ביתי.

לצד הספרות המצביעה על הקשיים הפוטנציאליים של בוגרי השמה בהורות, מספר מחקרים איכותניים הדגישו את היבטיה החיוביים של ההורות, וציינו כי במקרים רבים היא השפיעה באופן חיובי על חייהם של הבוגרים ותרמה ליציבותם ולהתפתחותם האישית (Aparicio et al., 2018; Chase et al., 2009; Connolly et al., 2012; Radey et al., 2016; Schelbe & Geiger, 2017). מחקרים אלו מצאו כי לעיתים קרובות ההורות הובילה להפחתת התנהגויות סיכון, לשיפור התפקוד הכללי, להעצמת תחושת האחריות האישית ולנטילת החלטות חיוביות ומשנות חיים, כגון חזרה ללימודים, מעבר לשכונות בטוחות יותר והפחתת תלות במערכת הסיוע הציבורי (Aparicio et al., 2018; Radey et al., 2016; Schelbe & Geiger, 2017). יתר על כן, מחקרים רבים הראו כי מרבית בוגרי ההשמה מפגינים מחויבות גבוהה לטיפול הולם בלידה. הם מביעים נכונות ללמוד ולהשתפר בכישורי הורות, מדווחים על מוטיבציה לשמש מודל חיובי עבור ילדיהם, ושואפים להעניק להם ילדות טובה יותר מזו שחוו בעצמם (עמינלוב קדוש, 2022; Maxwell et al., 2011; Pryce & Samuels, 2010; Radey et al., 2016; Schelbe & Geiger, 2017). כד למשל, במחקר האיכותני על חווית האימהות של בוגרות פנימייה בישראל, עמינלוב קדוש (2022) מצאה כי למרבית הנחקרות הייתה תפיסה חיובית של עצמן כאימהות, והן תיארו אחריות רבה, השקעה ניכרת בטיפול בלידהן ומודעות להעריך ולשפר באופן שוטף את התנהלותן האימהית. ממצאים דומים

עלו גם בחלק האיכותני של מחקר אורך שנערך על בוגרי השמה חוץ-ביתית בישראל, בו ציינו החוקרים כי על אף שרובם המכריע של ההורים הגיעו מרקע מורכב של נטישה, התעללות והזנחה, הם היו הורים מסורים וגילו מחויבות רבה לטיפול בילדיהם (Weiner & Kupermintz, 2001).

אחד משני המחקרים הכמותניים שנערכו בישראל על הורות של בוגרי פנימיות הוא מחקר של בן שלמה (2000). מחקר זה בחן את התפקוד ההורי של 200 הורים אשר בילדותם הוצאו לפנימיות או למשפחות אומנה, בהשוואה להורים אשר לא הוצאו מבתיהם, על אף המלצה ראשונית להשמה חוץ-ביתית. רמת התפקוד ההורי נבחנה על פי חמישה מדדים אשר ביטאו את יחסו של ההורה כלפי ילדיו: קבלה, דחייה, דורשנות, מתירנות ותשומת לב גלויה. הממצאים הראו כי הורים שגדלו במשפחות אומנה השיגו ציונים גבוהים יותר בכל אחד מהמדדים הללו בהשוואה להורים שגדלו בפנימיות, וגם בהשוואה להורים שלא הושמו בפנימיות למרות המלצה לכך. הורים שגדלו בפנימיות היו בעלי ציוני התפקוד ההורי הנמוכים ביותר מבין כל הקבוצות שנבדקו.

לסיכום, מעט נחקר על מאפייני ההורות של צעירים שגדלו בהשמה חוץ-ביתית בארץ ובעולם. מרבית המחקרים היו איכותניים, מבוססים על מדגמים קטנים והתמקדו בעיקר באימהות ולא באבות, וכן בטווח גילים מצומצם. המחקר הנוכחי שאף להרחיב ולהעמיק את הידע אודות מצבם וצרכיהם של בוגרי השמה כהורים ולהציג מכלול רחב של מאפייני הורות – קוגניטיבי, התנהגותי ורגשי. כמו כן, המחקר בחן מספר מנבאים להורות, תוך התבססות על שתי תיאוריות מרכזיות בספרות המדעית: התיאוריה האקולוגית של בלסקי להבנת התפתחות ההורות ומאפייניה (Belsky, 1984) ותיאוריית ההתקשרות, אחת התיאוריות הפסיכולוגיות הרווחות והמקובלות להבנת התפתחות האדם (Bowlby 1969/1982). המחקר בחן את התיאוריות הללו במשולב לראשונה על אוכלוסייה של בוגרי השמה. המחקר התמקד בצעירים בוגרי השמה בשנות העשרים ובתחילת העשור השלישי לחייהם, השלב בו בדרך כלל מתרחש המעבר להורות. בחלק הבא נסקרה הספרות הנוגעת למאפייני ההורות, המשתנים התלויים במחקר הנוכחי.

מאפייני ההורות

הספרות המדעית בחנה מאפיינים רבים ומגוונים של ההורות וחוקרים שונים הגדירו ובחנו את ההורות בדרכים שונות. דרך אחת לסיווג מאפייני הורות היא לפי שלוש קטגוריות: קוגניטיבי, התנהגותי ורגשי. מאפיינים קוגניטיביים כוללים עמדות, תפיסות, ציפיות ואמונות הקשורות להורות (לדוגמה, תפיסת המסוגלות ההורית); מאפיינים התנהגותיים מתייחסים לתפקוד ההורי ולמגוון של התנהגויות הוריות (לדוגמה, ויסות עצמי הורי); מאפיינים רגשיים הם מגוון הרגשות המתעוררים אצל האדם בעקבות ההורות (לדוגמה, שביעות הרצון מההורות ולחץ בהורות) (Jones et al., 2015). באופן טבעי מאפייני ההורות משפיעים באופן הדדי זה על זה; כך, מחשבותיו ורגשותיו

של הורה משפיעים על ההתנהגות ההורית שלו, ולהיפך (Abidin, 1990). מאפייני ההורות שנבחנו במחקר הנוכחי מפורטים להלן.

תפיסת מסוגלות עצמית הורית

מסוגלות עצמית הורית היא משתנה קוגניטיבי בעל השפעה ניכרת על תפקוד ההורה והתפתחות הילד (בוגומולסקי ופלג, 2012; Leahy-Warren et al., 2012). אלברט בנדורה (Bandura, 1977) שטבע את המונח מסוגלות עצמית, הגדיר אותה כאמונתו של הפרט ביכולתו לבצע פעולה מסוימת או להצליח במשימה כלשהי. זוהי, למעשה, אמונתו של אדם ביכולתו לשלוט באירועי חייו ולהתמודד בהצלחה עם דרישות הסביבה ואתגרי היומיום. אדם התופס תפקיד או משימה כבלתי הולמים ליכולותיו, נוטה להפסיק להשקיע מאמצים, וכתוצאה מכך מסוגלותו יורדת (Bandura, 1989).

מסוגלות עצמית הורית (Parenting self-efficacy) מתייחסת למידה שבה הורה חש כשיר ובטוח לטפל בילדיו, לרכוש וליישם כישורים הוריים יעילים, להתמודד עם קשיים בהתפתחותם, ולהשפיע עליהם ועל סביבתם באופן שיקדם את התפתחותם (Junttila et al., 2015). הורים בעלי רמה גבוהה של מסוגלות עצמית הורית קשובים יותר לילדיהם כבר מגיל ינקות, תומכים וחמים יותר, ממעטים להשתמש בביקורת וענישה, ומספקים סביבה מטפחת יותר לילדיהם (Ardelt & Eccles, 2001; Deković et al., 2010). לעומת זאת, מסוגלות עצמית הורית נמוכה קשורה לתחושות של דיכאון וחרדה אצל הורים, לרמות גבוהות של לחץ בהורות, ולשימוש באסטרטגיות הוריות פחות חיוביות, כמו פסיביות בהתמודדות עם ילדיהם ותחושות חוסר אונים בתפקיד ההורי (Deković et al., 2010; Junttila et al., 2015). הורים אלו חשים שהשפעתם על התנהגות ילדיהם מועטה, מפיקים פחות הנאה מהאינטראקציה עימם, ומביעים פחות חום וקרבה. יתר על כן, חוסר ביטחונם ביכולותיהם גורם להם לסגת מהצבת מטרות עתידיות ומלאתגר את עצמם ואת ילדיהם, מה שמוביל לירידה נוספת בתפיסת מסוגלותם ההורית (de Haan et al., 2009).

ויסות עצמי-הורי

ויסות עצמי מוגדר כמידה שבה אנשים משפיעים, משנים או שולטים בהתנהגותם בהתאם למטרות או לסטנדרטים שהציבו לעצמם (Freund & Hennecke, 2015). באופן ספציפי יותר, מונח זה מתייחס למגוון רחב של תהליכים פנימיים, כגון הגדרת מטרות, תכנון, ביצוע, ניטור התקדמות, דחיית סיפוקים, שליטה רגשית או פתרון קונפליקטים. על אף ההטרוגניות של תהליכים אלו, כולם בעלי מכנה משותף מרכזי: הם מכוונים לוויסות מחשבות, רגשות ופעולות במטרה לחולל שינוי התנהגותי (Freund & Hennecke, 2015).

ויסות עצמי הורי (Parenting self-regulation) מוגדר כיכולתו של הורה לווסת את התנהגותו ותפקודו ההורי, ולהתאים את מיומנותיו ההוריות להתמודדות עם מגוון אתגרי ההורות לאורך זמן (Sanders & Mazzucchelli, 2013). בנוסף, מונח זה מתייחס גם לתהליך בו ההורה לומד מיומנויות לשינוי התנהגותי (כולל מחשבות ורגשות) ולפתרון בעיות באופן עצמאי (Freund & Hennecke, 2015). נטען כי יכולות אלו של ויסות עצמי הינן עיקרון בסיס שמאפשר התנהגות הורית חיובית ומיטיבה.

יכולת הוויסות העצמי של הורה משפיעה על מסוגלותו לפתרון בעיות עם הילד, על יכולתו לשנות את התנהגותו ההורית כתגובה לצרכיו הנוכחיים של ילדו, ועל הסתגלותו המוצלחת למשימות הנובעות מהתפקיד ההורי (Sanders & Mazzucchelli, 2013). חוקרים בתחום ההורות, אשר פיתחו התערבויות המיועדות להורים פגיעים בעלי משאבים אישיים וחברתיים מועטים, התמקדו בשיפור יכולת הוויסות העצמי שלהם. זאת, באמצעות הגברת החוסן האישי והקניית ידע וכישורים נדרשים במטרה לשפר את יכולותיהם ההוריות (Burke et al., 2012; Sanders, 2008).

שביעות רצון מההורות

הורות עשויה להיות חוויה מורכבת – מעוררת לחץ אך בד בבד מספקת, מתגמלת רגשית ותורמת לתחושה של הגשמה עצמית. המונח שביעות רצון מההורות (Parental satisfaction) מוגדר כתחושה רגשית של סיפוק והנאה מהתפקיד ההורי, תפיסת ההורה את מערכת היחסים עם הילד כחיובית, והלימה בין הציפיות לגבי הורות לבין החוויה בפועל (Cohen et al., 2011; Mouton & Tuma, 1988).

הספרות המחקרית מדגישה את שביעות הרצון מההורות כמרכיב מהותי בטיפול מיטיב בילדים, אשר קשור לתוצאות חיוביות עבור הילד ומשפחתו. אלו כוללות, למשל, התפתחות התקשרות בטוחה אצל הילד, רווחה נפשית של ההורה ומערכת יחסים בריאה בין הורה לילד (Vieira et al., 2012). על אף שצעירים בוגרי השמה חוץ-ביתית מזוהים כקבוצה בסיכון לחוות קשיים בהורות בשל העדר משאבים אישיים וסביבתיים (Combs et al., 2018; Dworsky & Gitlow, 2017), כאמור, מחקרים איכותניים מצאו כי חלק ניכר מהם חווה את ההורות באופן חיובי ושבעי רצון ממנה (Connolly et al., 2012; Eastman et al., 2019). לעיתים קרובות, הם רואים בהורות הזדמנות ליצור לעצמם משפחה משלהם, לפתח מערכות יחסים אוהבות ולשפר את איכות חייהם (Connolly et al., 2012; Pryce & Samuels, 2010). רבים מהם מפגינים מוטיבציה גבוהה להעניק לילדיהם את ההורות שלא הייתה להם, והצלחתם להתמודד עם אתגרי ההורות מהווה עבורם מקור לגאווה ולתחושות חיוביות (Aparicio et al., 2018; Schelbe & Geiger, 2017). עוד נמצא כי שביעות רצון מההורות תורמת גם לחוסן האישי, לדימוי העצמי, למצב הרגשי ולתפקוד

Maxwell et al., 2011; Pryce & Samuels, 2010; Radey et al., 2016;) הכללי של בוגרי ההשמה (Roberts et al., 2019). במחקר יחיד שנמצא ובחן את שביעות הרצון של הורים בוגרי השמה, נמצא קשר בין שביעות רצון מההורות לבין: מספר נמוך יותר של אירועים טראומטיים בחייהם, רמה נמוכה יותר של מתח נפשי וצריכת אלכוהול, ורמה גבוהה יותר של שביעות רצון בזוגיות (Refaeli et al., 2022).

לחץ בהורות

המושג לחץ בהורות (Parenting stress) מוגדר כביטוי רגשי למצוקה או חוסר נוחות, כפי שנתפסים על ידי ההורה, ואשר נובעים מהדרישות הקשורות לתפקידו ההורי (Chen et al., 2010; Hayes & Watson, 2013). משימות ההורות מאתגרות ועשויות לעורר תחושת מתח בקרב רוב ההורים בשלב כזה או אחר בחייהם. בעוד שמרביתם יצליחו להסתגל לאתגרים אלה, אחרים יתקשו בכך (Hayes & Watson, 2013). לחץ הורי נובע בעיקר מחוסר התאמה בין דרישות ההורות לבין המשאבים האישיים והחברתיים הזמינים עבור ההורה כדי לעמוד בהן. בנוסף, הורים החסרים משאבים ומיומנויות להתמודדות עם מצבי לחץ שבשגרה, יתקשו יותר להתמודד עם הלחץ הנוסף הכרוך בגידול ילדים (Chen et al., 2010; Cooper et al., 2009; Deater-Deckard, 2008).

ההשפעות של לחץ הורי נרחבות ומגוונות, ולרמת הלחץ אותה חווה ההורים יש השלכות משמעותיות על תפקוד ההורה, הילד והמשפחה (Cooper et al., 2009). מחקרים שונים מצאו כי לחץ שנחווה על-ידי ההורים השפיע באופן שלילי, על בריאותם הנפשית והפיזית (Miodrag & Hodapp, 2010), על איכות מערכת היחסים הזוגית (Belsky, 1985) ועל מערכת היחסים הורה-ילד (Cooper et al., 2009). בכך, הלחץ ההורי מהווה גורם סיכון לפסיכופתולוגיה של כל הצדדים במערכת המשפחתית (Chen et al., 2010). עוד נמצא כי הורים החווים רמות גבוהות של לחץ בהורות מפגינים פחות חיבה ואחריות כלפי ילדיהם, וקיים סיכוי גבוה יותר שישתמשו באסטרטגיות של ענישה וכוח, בהשוואה להורים שאינם חווים לחץ כזה (Anthony et al., 2005; Guajardo et al., 2009). לחץ זה אף פוגע ביכולת ההורית לטפל בילד ומנבא סיכוי גבוה יותר להתפתחות סגנונות התקשורת לא בטוחה אצל הילד (De Wolff & Van Ijzendoorn, 1997).

אבידין (Abidin, 1990) במודל התיאורטי שלו על לחץ בהורות הציע מספר גורמים מרכזיים התורמים לרמת הלחץ ההורי: מאפיינים אישיים ו/או אישיותיים של ההורה, בעיה התפתחותית ו/או התנהגותית של הילד, איכות הקשר בין בני הזוג, אפיוני הסביבה, והקשר בין אלו לאלה. לטענתו, בכדי להבין מה גורם ללחץ בהורות יש לבחון את הסביבה בה ההורה נמצא ואת המצבים שאיתם הוא מתמודד בתפקידו כהורה. בהלימה למודל תאורטי זה, מחקרים מצאו כי אוכלוסיות בסיכון כגון הורים המתמודדים עם קשיים אישיים, עם בעיות של הילד ונעדרי תמיכה חברתית,

הפגינו לחץ הורי גבוה יותר בהשוואה לאוכלוסייה הכללית (Howard, 2010; Kor et al., 2012; Mouton & Tuma, 1988; Nygren et al., 2012; Steele et al., 2016). כך לדוגמה, במחקר אשר בחן את רמת הלחץ בהורות ושביעות הרצון מהורות של אימהות בסיכון (67 אימהות) לעומת אימהות מהאוכלוסייה הכללית (47 אימהות), נמצא כי אימהות בסיכון חוו יותר לחץ הורי בהשוואה לאימהות בקבוצת ההשוואה (Mouton & Tuma, 1988). מחקר יחיד שנמצא שבחן את רמת הלחץ ההורי של 49 אימהות צעירות בוגרות אמנה בארה"ב, הראה כי הן חוו רמות גבוהות של לחץ הורי, מתוכן 35% דיווחו על מצוקה ברמה קלינית (Budd et al., 2006). למרות שלחץ בהורות הינו משתנה מרכזי בספרות בתחום ההורות ונבדק בקרב מגוון אוכלוסיות, סוגיה זו כמעט ולא נחקרה בקרב בוגרי השמה חוץ-ביתית.

להלן תוצג הספרות המחקרית באשר למנבאים שונים למאפייני ההורות, בהתבסס על שתי תיאוריות מרכזיות בספרות המדעית המהוות את המסגרת התיאורטית למחקר: התיאוריה האקולוגית להורות של בלסקי (Belsky, 1984) ו-תיאוריית ההתקשרות (Bowlby 1969/1982).

מסגרת תיאורטית

התיאוריה האקולוגית להורות

בלסקי (Belsky, 1984) הציע מודל אקולוגי המציג תמונה כוללת של הגורמים המעצבים את ההורות, הכולל מספר גורמים השזורים זה בזה ואשר כל אחד מהם תורם את חלקו להבנת ההורות. על פי מודל זה, מאפייני ההורות נקבעים על ידי יחסי גומלין בין שלושה תחומים מובחנים: ההיסטוריה ההתפתחותית של ההורה ומאפייני אישיותו, מערכות התמיכה שיש להורה והקשר הזוגי שלו והמאפיינים של הילד. לפי תפיסה זו, כל גורם עשוי לתמוך בתפקוד ההורי או לחילופין עלול לפגוע בו. בלסקי (Belsky, 1984) טען כי המרכיב בעל התרומה הרבה ביותר למאפייני ההורות הוא ההיסטוריה ההתפתחותית של ההורה ומאפייני אישיותו, והוא מהווה את החולייה המרכזית בעיצוב מאפייני ההורות. ההקשר החברתי-סביבתי הוא התחום החשוב הבא, ובתוך כך לקשר הזוגי התרומה הרבה ביותר למאפייני ההורות בהשוואה לרשתות תמיכה אחרות. לבסוף, למאפייני הילד התרומה הנמוכה ביותר למאפייני ההורות. בהתאם לכך, המחקר בחן את תרומתם של משתנים אישיים של ההורה (היסטוריה של התעללות בילדות והתקשרות בבגרות), משאבי התמיכה החברתית שלו (תמיכה זוגית ותמיכת הורים, חברים ואחרים משמעותיים) ומאפייני הילד (קשיים מיוחדים של הילד) לניבוי מאפייני ההורות של בוגרי השמה.

תיאוריית ההתקשרות

תיאוריית ההתקשרות היא אחת התיאוריות הפסיכולוגיות הרווחות והמקובלות היום להבנת התפתחות האדם, בהתבסס על השפעתן של חוויות ראשוניות בינקות על כל מהלך חייו.

תיאוריה זו מדגישה את הצורך המולד של התינוק לקשר עם דמות מטפלת קבועה ומשמעותית (בדרך כלל האם) ואת החשיבות המכרעת שלה באשר להתפתחות רגשית, התנהגותית וחברתית מילדות ועד בגרות (Bowlby, 1969/1982). התינוק מגיע לעולם כשהוא מצויד במערכת התנהגותית שמטרתה ליצור קרבה עם הדמות הטיפולית. סגנון ההתקשרות של הילד מתפתח בהתאם להתייחסותה ותגובותיה של האם לצרכיו ורגשותיו. כאשר האם מסוגלת לאפשר קרבה פיזית ורגשית לפעוט, קוראת במדויק את הסימנים הרגשיים מצידו ומגיבה אליהם ברגישות, יתפתח אצל התינוק סגנון של התקשרות בטוחה. סגנון זה מתאפיין בביטחון של הילד בזמינותה של האם ובכך שהוא יכול לסמוך עליה כאשר יחווה מצוקה (Bowlby, 1988). במקרים בהם האם אינה מאפשרת לילד קרבה פיזית ורגשית ומגלה הורות לא עקבית או לקויה, הילד בסיכון גבוה לפתח התקשרות לא בטוחה.

לאורך השנים מספר תיאורטיקנים התפתחותיים בחנו את סגנונות ההתקשרות וזיהו שלושה סגנונות של התקשרות לא בטוחה: התקשרות נמנעת (Avoidant), המתאפיינת בחוסר אמון בזמינותה של האם המוביל להתרחקות ממנה בעת מצוקה; התקשרות חרדה-אמביוולנטית (Anxious-Ambivalent) המתאפיינת בחרדת נטישה והפגנת תלות מחד ועוינות מאידך כלפי האם בעת מצוקה (Ainsworth et al., 1978); וסגנון התקשרות 'לא מאורגן' (Disorganized) (Main & Solomon, 1990), המאפיין ילדים אשר סבלו מהזנחה קשה או התעללות אשר אינם מצליחים לפתח דפוס התקשרות אחיד להתמודדות עם מצבי לחץ ומצוקה, ועל כן יפגינו דפוסי התנהגות מעורבים כגון הימנעות, חוסר אונים ועצבות או התנהגות אגרסיבית (Howe & Fearnley, 2003).

התנסויות התינוק במידת הרגישות והתגובתיות של האם וסגנון ההתקשרות שפיתח בעקבותיו, יוצרים אצלו מודלים של עבודה פנימיים (Internal Working Models), כלומר מהווים ייצוגים פנימיים של האדם באשר לדרך בה הוא תופס את עצמו ואת העולם (Bowlby, 1969/1982). אלו כוללים שני מימדים: העצמי (Self) והאחרים (Others). ממד 'העצמי' מתייחס למידה בה חש האדם כי הוא ראוי לדאגה, טיפול והתייחסות מאחרים. ממד 'האחרים' מתייחס למידה בה הוא חש כי אחרים עשויים להיות מקור של תמיכה ועזרה וכן למידה בה הוא מעריך שהאחרים יגיבו לו ויסייעו לו בעת הצורך (Bowlby, 1980). אנשים המאופיינים בסגנון התקשרות בטוח תופסים בצורה חיובית הן את העצמי והן את האחר. אנשים המאופיינים בסגנונות של התקשרות לא בטוחה עשויים לתפוס, בהתאם לדפוס ההתקשרות הספציפי, את העצמי, את האחר או שניהם באופן שלילי. הם חשים חרדה עמוקה באשר למידה בה ניתן לאהוב אותם ומטילים ספק באמונה בדבר יכולתם לקבל תמיכה ועזרה מהאחר (Howe & Fearnley, 2003).

מודלי עבודה פנימיים של ההתקשרות בבגרות. בבסיס תיאוריית ההתקשרות ניצבת ההנחה כי מודל העבודה הפנימי, המופנם בילדות, ממשיך להנחות את התנהגותו של האדם במערכות יחסים לאורך כל חייו. מודלים ייצוגיים אלו מתפקדים כמעין מפות או סכמות רגשיות-קוגניטיביות המנחות את האדם בהקשר של מערכות יחסים קרובות (Simpson & Rholes, 2017). הם המגנון המשוער שבאמצעותו חוויות ההתקשרות המוקדמות "נישאות קדימה" (Carried Forward) ומשפיעות על התפקוד במערכות יחסים מאוחרות יותר בבגרות, ובכלל זה מערכת היחסים הורה-ילד (Jones et al., 2015).

חזן ושייבר (Hazan & Shaver, 1987) היו מראשוני החוקרים שביקשו להבין כיצד מודלים של עבודה פנימיים הנוצרים בילדות ממשיכים להשפיע ולעצב את מערכות היחסים בבגרות. הם התמקדו במערכות יחסים רומנטיות וטענו שמודל העבודה הפנימי של המבוגר מעצב את האופן שבו האדם חווה, מפרש ומתנהל בתוך קשר זוגי - לרבות תחושת ביטחון או חוסר ביטחון בקשר, רמת התלות והחשש מהיפרדות. במחקרם מצאו כי מבוגרים בעלי מודל פנימי בטוח נוטים לראות את עצמם כראויים לאהבה וקרבה ומצפים מאחרים להיות זמינים ותומכים, בעוד שמבוגרים עם מודל פנימי נמנע או חרדתי נושאים עימם ציפיות של סירוב, חוסר אמון או חשש מדחייה. מחקרים נוספים תמכו במסקנה כי דפוסי ההתקשרות שנוצרים בילדות נוטים להישאר עקביים גם בבגרות: התקשרות בטוחה מאופיינת באינטימיות, אמון ותחושת ביטחון, ונמצאה קשורה לזמינות, רגישות ותמיכה כלפי בן הזוג; התקשרות נמנעת מאופיינת בחוסר נוחות עם קרבה ותלות, באי-רצון לחשוף רגשות או פגיעות, ונמצאה קשורה להתנהגות קרה ומרוחקת; ואילו התקשרות חרדה מאופיינת ברצון עז לקרבה לצד פחד מדחייה ונטישה, ונמצאה קשורה להתנהגות חודרנית ושתלטנית (Millings et al., 2013; Shaver & Mikulincer, 2002).

על אף נקודות הדמיון הרבות, ההתקשרות של מבוגרים נבדלת מזו של ילדים במספר היבטים חשובים. יחסי ההתקשרות בילדות מתעצבים דרך הקשר עם מבוגר, בדרך כלל הורה, אשר תפקידו להעניק טיפול לילד ומתאפיינים ביחסים של תלות. יחסי ההתקשרות בבגרות הינם בדרך כלל עם מבוגר בן אותו הגיל בערך ומתאפיינים ביחסים של תלות. ההתקשרות אצל ילדים ממוקדת בביטחון פיזי ורגשי במערכת ההתקשרות ההורית, בעוד ההתקשרות אצל מבוגרים מתפתחת לכיוון מערכות יחסים זוגיות וחברתיות מורכבות יותר, שבהן היא קשורה לתמיכה רגשית, אינטימיות והיכולת לשתף רגשות (Brennan & Shaver, 1995).

אחת השאלות שחוקרים ניסו לענות עליה לאורך השנים, היא עד כמה המודלים שהופנמו גמישים לשינוי. המחקרים מצביעים על כך שמודלי העבודה הפנימיים נוטים ליציבות יחסית לאורך החיים, בין היתר משום שהם נלמדים לעומק ופועלים ברובם מחוץ למודעות, ולכן מידע חדש נוטה

להיות מוטמע בתוך הסכמות הקיימות ולא לערערן (Hamilton, 2000; Waters et al., 2000). יחד עם זאת, תיאוריית ההתקשרות אינה מניחה יציבות מוחלטת, ומודלים אלו יכולים להשתנות כאשר מתרחשות חוויות משמעותיות חדשות כגון קשרים זוגיים ארוכיטווח ובטוחים (Chopik et al., 1997; Davila et al., 2024) או קשר טיפולי מעמיק המאפשר עיבוד של חוויות עבר והרהור מודע על דפוסי ההתקשרות (Hauber et al., 2020). מחקרי אורך הראו כי אירועי חיים מרכזיים, כמו התחלה או סיום של קשר רומנטי ולידת ילדים, מנבאים במידת מה שינוי בסגנונות ההתקשרות, וכי כיוון השינוי תלוי במידה רבה באופן שבו האדם מפרש את האירועים הללו כחיוביים או שליליים (Fraley et al., 2021).

השילוב בין התיאוריה האקולוגית להורות של בלסקי (Belsky, 1984) לתיאוריית ההתקשרות (Bowlby, 1969/1982), מציע מסגרת תיאורטית מקיפה ורב-ממדית להבנת ההורות בקרב בוגרי פנימיות ומשפחות אומנה. בעוד שהמודל האקולוגי להורות מתמקד במבנה המערכתי הרחב וביחסי הגומלין שבין גורמים אישיים, תמיכה זוגית וחברתית, ומאפייני הילד לבין ההורות, תיאוריית ההתקשרות מאפשרת ניתוח מעמיק של המנגנונים הפנימיים והתהליכים הרגשיים המעצבים את מאפייני ההורות. שילוב זה מספק אפוא בסיס עשיר להבנת הדינמיקה הייחודית של הורות באוכלוסייה שעברה חוויות חיים מורכבות.

מאפיינים אישיים של ההורה

לפי בלסקי (Belsky, 1984), ההיסטוריה ההתפתחותית של הפרט משפיעה על הבניית אישיותו והרווחה הנפשית שלו, ואלו בתורם מעצבים את מאפייני ההורות של האדם. מחקר זה בחן כיצד משתנים אישיים של ההורה: היסטוריה של טראומה בילדות וסגנון התקשרות בבגרות תורמים למאפייני ההורות שלו.

טראומה בילדות

בוגרי השמה חוץ-ביתית מגיעים לרוב ממשפחות בהן ההורים התקשו למלא את תפקידם ההורי. מרביתם הוצאו מבתיים בילדותם עקב הזנחה או התעללות מסוגים שונים, לרבות פגיעה מינית, רגשית או פיזית (פינצ'ובר ועטר-שוורץ, 2019; Pecora et al.; Benbenishty & Schiff, 2009; Weiner & Kupermintz, 2001; Strijker et al., 2008; al., 2005). היקף התופעה משתקף במחקר של אחת מסוכנויות האומנה הגדולות בארה"ב (Casey Foundation), שבו השתתפו 1,609 צעירים בוגרי אומנה, ונמצא כי מעל 90% מהם חוו סוג מסוים של התעללות או הזנחה בילדותם (Pecora et al., 2003). ממצאים דומים עלו במחקר נוסף בקרב 513 בוגרי אומנה משלוש מדינות במערב התיכון בארה"ב, בו נמצא כי 32.9% מהבוגרים חוו התעללות פיזית, 17.2% חוו פגיעה מינית, 35.5% חוו התעללות פסיכולוגית ו-37.8% חוו הזנחה בילדותם טרם ההשמה (Courtney et al., 2011).

בישראל אין מעקב שיטתי אחר מאפייני הילדים המופנים לטיפול חוץ-ביתי ועל כן התמונה בנוגע לחוויות מוקדמות של התעללות והזנחה בילדות הינה מוגבלת, אולם מחקרים שונים יכולים לשפוך מעט אור על היקף התופעה. בנבנישתי ושיף (Benbenishty & Schiff, 2009) בדקו את קיומה של היסטוריה טראומטית בקרב 66 מתבגרים ומתבגרות במשפחותונים ואמנה בישראל לקראת יציאתם מהמסגרת, ומצאו כי 42.9% מהם חוו התעללות מצד הוריהם ו-52.7% חוו הזנחה. בשלב השלישי במחקר אורך בן 22 שנים של וינר וקופרמינץ (Weiner & Kupermintz, 2001), בו השתתפו 206 בוגרי השמה (בגיל 22 – 30), דווח כי מרביתם גדלו ללא מעורבות הורית ובשלב כזה או אחר ננטשו על ידי אחד מהוריהם, וכי 36% מהם עברו התעללות מצד אביהם ו-42% מצד אימם בילדותם. בדומה, נתונים מנהליים משנת 2016 אודות מעורבות בתי משפט בהוצאת ילדים מבית משפחתם העלו כי 41.8% מהילדים במסגרות חוץ-ביתיות בישראל הושמו בטיפול חוץ-ביתי בצו שופט על רקע של התעללות והזנחה (המועצה הלאומית לשלום הילד, 2017).

הקשר בין היסטוריה של טראומה בילדות לבין מגוון בעיות פסיכולוגיות ותפקוד בבגרות הינו מהמבוססים בספרות המדעית. לטראומה בילדות עשויות להיות השלכות קצרות וארוכות טווח על מצבו הפיזי, הרגשי, ההתנהגותי ועל רווחתו הנפשית של הפרט (Greene et al., 2020; Greeson et al., 2011; Hughes et al., 2017; Norman et al., 2012; Salazar et al., 2011). בדומה לנתונים באוכלוסייה הכללית, גם מחקרים שהתמקדו באופן ספציפי בבוגרי השמה חוץ-ביתית, בארץ ובעולם, מצאו שלהיסטוריה טראומטית השלכות שליליות ארוכות טווח על מצבם. כך למשל, טראומה בילדות ניבאה שכיחות גבוהה יותר של קשיים רגשיים ובעיות תפקוד בבגרות בהשוואה לבוגרי השמה ללא היסטוריה של התעללות בילדותם (Benbenishty & Schiff, 2009; Kerman et al., 2002; Miranda et al., 2019; Weiner & Kupermintz, 2001).

רוב החוקרים אשר בחנו את הקשר שבין טראומה בילדות לבין היבטים שונים של ההורות, הן בקרב האוכלוסייה הכללית והן בקרב אוכלוסיות בסיכון, מצאו כי היסטוריה של התעללות מנבאת קשיים מרובים יותר בהורות (Ammerman et al., 2013; Dubowitz et al., 2001; Savage et al., 2019; Steele et al., 2016). לדוגמה, במחקר מטא-אנליזה שכלל 32 מחקרים אשר בחנו את הקשר בין התעללות בילדות לבין התנהגות ההורית של אימהות לילדים בגיל 0 עד 6 ($n = 17,932$), נמצא קשר קטן אך מובהק סטטיסטית בין התעללות שחוותה האם בילדותה לבין התנהגות הורית שלילית יותר (Savage et al., 2019). במחקר שנערך בארה"ב בקרב 76 אימהות אשר טופלו במסגרות המיועדות למשפחות בסיכון בקהילה, נמצא כי היסטוריה של פגיעה בילדות ניבאה רמות נמוכות יותר של תפיסת מסוגלות עצמית הורית (Caldwell et al., 2011). מחקר נוסף שנערך בקנדה וכלל 93 אימהות, בחן את השפעתן של צורות שונות של פגיעה בילדות על מאפייני הורות רגשיים

וקוגניטיביים של האימהות. נמצא כי היסטוריה של פגיעה בילדות מכל סוג ניבאה תפיסת מסוגלות הורית נמוכה ולחץ הורי גבוה, אם כי פחות מהמצופה (Bailey et al., 2012). כך גם במחקר שנערך בקליפורניה בארה"ב, בקרב 118 אימהות בסיכון, ובחן את תרומתן של פגיעה והזנחה בילדות בשילוב השפעות של מצב כלכלי על ההורות, נמצא כי אימהות אשר סבלו מפגיעה והזנחה בילדות הפגינו לחץ הורי גבוה. יתרה מזאת, אימהות אשר נפגעו בילדות ובנוסף לכך סובלות ממצב כלכלי קשה הפגינו לחץ הורי גבוה במיוחד בהשוואה לקבוצות במצב כלכלי טוב יותר (Steele et al., 2016).

בישראל נערכו מספר מועט של מחקרים בתחום זה, אך גם הם מצביעים על קשרים מובהקים בין חוויות ילדות טראומטיות לבין קשיים בהורות. לדוגמה, מחקר שהשווה בין 44 אימהות שחוו התעללות מינית בילדותן לבין 66 אימהות שלא חוו התעללות מינית, מצא כי המסוגלות ההורית של אימהות שחוו פגיעה מינית הייתה נמוכה באופן מובהק בהשוואה לקבוצת השנייה (בוגומולסקי ופלג, 2012). בנוסף, מחקר שבחן את שביעות הרצון מההורות אצל 94 הורים, מתוכם מחצית עם הפרעת דחק פוסט-טראומטית, מצא כי הורים עם היסטוריה טראומטית דיווחו על שביעות רצון נמוכה יותר מההורות בהשוואה לקבוצת הביקורת. זאת ועוד, ככל שההורים חוו יותר אירועים טראומטיים בעבר, כך שביעות הרצון שלהם מההורות הייתה נמוכה יותר (הרשקוביץ, 2013). במחקר נוסף שנערך בישראל בקרב 169 אימהות לילדים בני 6 – 12, נמצא כי התעללות בילדות קשורה קשר ישיר ללחץ גבוה בהורות (בן שלמה וצברי, 2019).

בסקירת הספרות, למעט מחקר אחד מישראל, לא נמצאו מחקרים אשר בחנו את הקשר בין היסטוריה טראומטית לבין מאפיינים של הורות בקרב אוכלוסייה של בוגרי השמה חוץ-ביתית. במחקר אורך שנערך בישראל בקרב 152 בוגרי פנימיות עשר שנים לאחר סיום הפנימייה, מתוכם 62 הורים, נמצא כי ככל שההורה חווה יותר אירועים טראומטיים בחייו כך שביעות הרצון שלו מההורות הייתה נמוכה יותר (Refaeli et al., 2022).

לסיכום, ניתן לראות כי הספרות המחקרית מציגה תמונה עקבית וברורה בנוגע לקשר שבין היסטוריה של טראומה בילדות לבין תוצאות שליליות יותר במגוון מאפייני ההורות. על כן שוער כי טראומה בילדות תנבא תפיסת מסוגלות הורית, ויסות עצמי הורי ושביעות רצון מההורות נמוכים יותר, ולחץ בהורות גבוה יותר.

התקשרות בבגרות

כאמור, לפי תיאוריית ההתקשרות, מערכת ההתקשרות ממשיכה להנחות את מחשבותיו, רגשותיו והתנהגותו של האדם לאורך כל חייו (Bowlby, 1979). בהתבסס על הנחה תיאורטית זו, החלו חוקרים להתעניין בהבדלים הבין-אישיים בהתקשרות של מבוגרים ובאופן שבו הייצוגים המופנמים (מודלי העבודה הפנימיים) משפיעים על התפקוד הכללי בחייהם (Jones et al., 2015).

הפסיכולוגים החברתיים חזן ושייבר (Hazan & Shaver, 1987) היו חלוצים בחקר השפעת סגנון ההתקשרות על מהלך החיים הבוגרים, בדגש על מערכות יחסים זוגיות. החוקרים זיהו הבדלים בינאישיים בקרב מבוגרים, והקבילו אותם לשלושת סגנונות ההתקשרות בילדות: **התקשרות בטוחה (secure)** מאפיינת מבוגרים שחשים בנוח ביחסים אינטימיים ומאמינים שבן הזוג שלהם יהיה לצידם כשיזדקקו לו. הם אינם חרדים מפני נטישה, ומגלים נכונות להיות תלויים באחרים ולאפשר לאחרים להיות תלויים בהם. **התקשרות נמנעת (avoidant)** משקפת נטייה של המבוגר לתת פעילות של מערכת ההתקשרות, המתאפיינת בתחושת אי נוחות ביחסי קרבה, קושי להיות תלויים באחר והיעדר רצון לשתף אחרים ברגשותיהם מתוך חשש להיפגע. **התקשרות חרדה (anxious)** משקפת נטייה לפעילות יתר של מערכת ההתקשרות, המתאפיינת ברצון עז למערכת יחסים קרובות ובפחד עז מדחייה ונטישה (Hazan & Shaver, 1987).

הספרות המחקרית מתארת את הצעירים העוזבים את מסגרות ההשמה החוץ-ביתית כבעלי סיכוי גבוה להתקשרות לא בטוחה בבגרותם, לרוב בשל היסטוריה של טראומה שקדמה להוצאתם מהבית (Bowie, 2012; Dozier & Stovall-McClough, 2014). על אף שההשמה החוץ-ביתית מיועדת לסייע להתפתחותם התקינה של הילדים ובכלל זה לתיקונה של התקשרות לא בטוחה - ומחקרים אכן הצביעו על יכולת לשפר את איכות ההתקשרות כפי שעוצבה במערכות יחסים קודמות ולבסס סגנון בטוח יותר (Minty, 1999; Ponciano, 2010; Zeanah et al., 2017) - בפועל, מאפייני ההשמה המוסדית מקשים על מטרה זו. השמה חוץ-ביתית מתאפיינת לרוב בתחלופה גבוהה של אנשי צוות, ובשל כך קיים קושי לספק טיפול עקבי ודמויות התקשרות יציבות במסגרת ההשמה. בהתאם לכך, מחקרים מראים כי היעדר קשר רציף, עקבי ומתמשך עם דמות מטפלת קבועה במהלך השהות במסגרת חוץ-ביתית, עלול אף הוא לתרום להתקשרות לא בטוחה בחיים הבוגרים (An et al., 2020; Stein, 2019; Strijker et al., 2008).

על אף ההנחה התיאורטית כי בוגרי השמה חוץ-ביתית נמצאים בסיכון גבוה יותר להתקשרות לא בטוחה בבגרותם, לא רבים הם המחקרים אשר בחנו את היקף התופעה. בואי (Bowie, 2012) בחן את סגנון ההתקשרות בבגרות של 31 צעירים בוגרי אומנה בגילים 18 – 26 בארה"ב, ומצא כי מרביתם (77.4%) היו בעלי סגנונות התקשרות לא בטוחה, שיעור גבוה יותר באופן מובהק בהשוואה לנתונים אודות צעירים באוכלוסייה הכללית. מחקר נוסף שנערך בגרמניה בחן את סגנונות ההתקשרות של 48 בוגרי השמה חוץ-ביתית, מתוכם 27 צעירים בוגרי אומנה ו-21 בוגרי פנימיות. גם כאן נמצא כי צעירים משתי הקבוצות הציגו שיעור גבוה של התקשרות לא בטוחה ביחס לממצאים מאוכלוסייה הכללית. כשחילקו לפי סוג ההשמה, התברר כי שיעור בוגרי פנימיות שהיו בעלי סגנונות התקשרות לא בטוחה (90%) היה גבוה באופן משמעותי מאשר צעירים בוגרי

אמנה (59%) (Nowacki & Schoelmerich, 2010). לא נמצא מחקר דומה שבחן את הסוגייה בקרב בוגרי השמה בישראל, אשר בשונה מהמקובל בעולם, הפנימיות בה הן מענה שכיח יותר לעומת אומנה גם לילדים ללא קשיים קיצוניים (רפאלי, 2017).

בישראל נמצא רק מחקר אחד שבחן סגנונות התקשרות, אשר כלל גם בוגרי השמה. במחקר זה לקחו חלק 98 צעירים בסיכון בגילאי 18 – 29 משתתפי תוכנית 'למרחב' (תוכנית סיוע לצעירים המגיעים מרקע משפחתי רב-בעייתי), אשר מרביתם (82%) היו בוגרי השמה חוץ-ביתית. הממצאים הראו כי שני שליש מהצעירים היו בעלי סגנונות התקשרות לא בטוחה בבגרותם, מתוכם 17.7% בעלי התקשרות חרדה ו-54.2% בעלי התקשרות נמנעת (פינצי-דותן ושרון-גרטי, 2010). כדי לבחון אם קיים שוני בין קבוצת המחקר לקבוצה דומה מהאוכלוסייה הכללית, השוו החוקרות את הממצאים למחקרו של צור (2004) שנערך בקרב קבוצת גיל דומה מרקע חברתי-כלכלי מבוסס יותר. השוואה זו העלתה כי שיעור הצעירים בעלי התקשרות לא בטוחה בקבוצת ההשוואה היה נמוך יותר באופן ניכר (15% בעלי התקשרות חרדה, 36% בעלי התקשרות נמנעת) בהשוואה לקבוצת הצעירים שחוו תנאי חיים לא מיטיבים (פינצי-דותן ושרון-גרטי, 2010).

אף על פי שהספרות המחקרית מראה כאמור כי בוגרי השמה חוץ-ביתית הינם בסיכון גבוה להתקשרות לא בטוחה בבגרותם (Bowie, 2012), סקירת הספרות לא העלתה מחקרים שבחנו באופן ישיר את הקשר בין סגנון התקשרותם לבין מאפייני ההורות שלהם. עם זאת, מחקרים שונים על התקשרות מבוגרים קושרים בין סגנון התקשרות של ההורה לבין מגוון מאפיינים קוגניטיביים, התנהגותיים ורגשיים של ההורות (Jones et al., 2015). כך לדוגמה, במחקר שנערך בארה"ב בקרב 76 אימהות בסיכון המטופלות במסגרות טיפוליות שונות בקהילה, נמצא כי הן התקשרות חרדה והן התקשרות נמנעת ניבאו תפיסת מסוגלות הורית נמוכה, כאשר הקשר היה חזק במיוחד עבור התקשרות חרדה (Caldwell et al., 2011). ממצאים דומים התקבלו במחקר שנערך באוסטרליה, בקרב 83 אימהות בסיכון אשר טופלו במסגרת פנימייה לאימהות וילדיהן, ובו נמצא כי סגנון התקשרות נמנע ניבא הערכת מסוגלות הורית נמוכה (Kohlhoff & Barnett, 2013). במחקר שנערך בישראל בקרב 294 אימהות ואבות לילדים בגיל הרך נמצא כי סגנונות של התקשרות לא בטוחה היו קשורים באופן מובהק ללחץ הורי גבוה יותר, וכי סגנון התקשרות נמנע ניבא יותר לחץ בהורות מאשר סגנון התקשרות חרד (בן יעקב, 2016). במחקר נוסף שנערך בישראל בו השתתפו 94 הורים ובחן בין היתר את שביעות הרצון שלהם מההורות, נמצא כי הן סגנון התקשרות נמנע והן סגנון חרד ניבאו שביעות רצון מההורות נמוכה יותר (הרשקוביץ, 2013). ממצאים דומים עלו במחקר אורך שנערך בישראל בקרב אבות לאחר שירות צבאי קרבי, ובו נמצא כי אבות להם סגנון התקשרות נמנע או חרד הביעו שביעות רצון נמוכה מההורות שלהם (Cohen et al., 2011). לעומת זאת, בשני

מחקרים שנערכו בארה"ב ובפורטוגל נמצא כי הורים עם סגנון התקשרות נמנע חוו שביעות רצון נמוכה יותר מההורות, אך לא נמצא קשר בין סגנון התקשרות חרד לבין שביעות רצון נמוכה מההורות (Rholes et al., 2006; Vieira et al., 2012).

לסיכום, מחקר זה בחן לראשונה את הקשר שבין סגנון ההתקשרות בבגרות של צעירים בוגרי השמה חוץ-ביתית לבין מאפייני ההורות שלהם. הסקירה מראה כי מרבית הספרות המחקרית תומכת בהנחה שהתקשרות בטוחה בבגרות קשורה באופן עקבי למאפייני הורות חיוביים יותר, בעוד שהתקשרות לא בטוחה קשורה למאפיינים שליליים יותר של ההורות. בהלימה לממצאים אלו, שוער כי יימצא קשר בין סגנונות התקשרות לא בטוחה בבגרות לבין תפיסת מסוגלות הורית, וויסות עצמי הורי ושביעות רצון מההורות נמוכים יותר ולחץ הורי גבוה יותר. בנוסף, בהתאם להנחה התיאורטית כי טראומה בילדות קשורה להתקשרות לא בטוחה, כפי שנמצא במחקר על בוגרי השמה כי פגיעה בילדות ניבאה התקשרות לא בטוחה בבגרות (Bowie, 2012), מחקר זה בדק האם סגנון ההתקשרות הינו גורם מתווך בין טראומה בילדות לבין מאפייני ההורות בבגרות.

משאבי התמיכה מהסביבה

תמיכה חברתית הינה מושג כולל המתאר את הרשת החברתית של אדם, המספקת לו הן תמיכה פסיכולוגית והן משאבים חומריים אשר מסייעים לו במאמצי ההתמודדות עם לחצי החיים. הספרות המחקרית ביססה היטב את הטענה שיחסים בין-אישיים והמשאבים שהם מעניקים תורמים באופן משמעותי לבריאותו, תפקודו ורווחתו הנפשית של האדם (Berkman, 1995; Cohen, 2004; Thoits, 2011; Uchino et al., 2018). בנוסף, ישנן עדויות לכך שתמיכה חברתית ממתנת את ההשפעות השליליות הנובעות מחשיפה לגורמי לחץ שונים בהם לדוגמה מתחים נפשיים (Cohen & Wills, 1985; Thoits, 2011; Uchino et al., 2018).

כאמור, על פי המודל האקולוגי להורות של בלסקי (Belsky, 1984), משאבי התמיכה מהסביבה הינם גורם מרכזי והשני בחשיבותו להורות. תמיכה זו כוללת קשרים עם בן הזוג, הורים, משפחה וחברים, שיכולים לספק סיוע רגשי, מעשי וחברתי. בתוך כך, לפי התיאוריה, בן הזוג הוא מקור התמיכה הקרוב והמשפיע ביותר על ההורות. יחד עם זאת, התמיכה החברתית הרחבה נחשבת חשובה כמשענת משלימה, ולעיתים אף כתחליף הכרחי כאשר הקשר הזוגי אינו קיים או אינו תומך דיו (Belsky, 1984).

תמיכה חברתית, בהקשר של הורות ובכלל, באה לידי ביטוי בשלוש דרכים עיקריות: תמיכה רגשית (קבלה, אהבה וביטחון המסופקים מצד אדם אחר), תמיכה אינסטרומנטלית (סיוע כלכלי ועזרה במילוי משימות) ותמיכה אינפורמטיבית (מתן מידע, ייעוץ והדרכה בהתמודדות עם אתגרים ובעיות) (Belsky, 1984; Cohen, 2004). מחקרים רבים מצאו כי תמיכה רגשית

משמעותית, לצד סיוע אינסטרומנטלי ואינפורמטיבי, קשורה לתפקוד הורי ולשיפור הקשר הורה-ילד. שילוב סוגי תמיכה אלו מפחית את העומסים הפיזיים והרגשיים הכרוכים במשימות ההורות, ומסייע להורים להתמודד עם מצבי לחץ ומצוקה (Green et al., 2007; Thoits, 2011).

הספרות המחקרית הבחינה בין שני סוגים של מקורות תמיכה, קבוצת תמיכה ראשונית (Primary group) וקבוצת תמיכה משנית (Secondary group). קבוצת תמיכה ראשונית נוטה להיות קטנה בגודלה, לא פורמלית, אינטימית ויציבה. דוגמאות לכך כוללות בני משפחה, קרובי משפחה, בני זוג וחברים. חברי הקבוצה הראשית הם "אחרים משמעותיים" - אנשים שהאדם קשור אליהם רגשית והם בעלי חשיבות והשפעה על חייו. לעומתה, קבוצת תמיכה משנית נוטה להיות גדולה יותר, ויחסי הגומלין בה פורמליים יותר (מונחים על ידי כללים ועמדות היררכיות). הידע של החברים זה על זה פחות אישי, והקשרים נוטים להיות ברי-חלוף יותר. דוגמאות לכך הם קשרים שמקורם במקומות עבודה, לימודים, התנדבות ומוסדות דת (Thoits, 2011). על פי בלסקי (Belsky, 1984), המקורות המרכזיים המספקים תמיכה להורים מגיעים בעיקר ממעגל התמיכה הראשוני, ובראשם בני זוג, ובהם התמקד המחקר הנוכחי.

איכות מערכת היחסים הזוגית

זוגיות היא מערכת יחסים בין שני מבוגרים המאופיינת באינטימיות ואינטנסיביות רגשית (Karney, 2021). איכות הזוגיות מתייחסת לשביעות רצון, אושר ויציבות כלליים הנחווים במסגרת נישואין או בשותפות אינטימית. היא כוללת מגוון ממדים, כגון: קשר רגשי, דפוסי תקשורת, פתרון קונפליקטים, אינטימיות, אמון ותמיכה בין בני הזוג (Carr et al., 2014; Karney, 2021; Millings et al., 2013).

יחסים זוגיים מיטביים חיוניים עבור האדם, ובני זוג מהווים משאב תמיכה קריטי בכל תחומי החיים, ובפרט מול אתגרי ההורות אשר לעיתים קרובות כרוכים בלחץ (Feeney & Collins, 2001; Millings et al., 2013). מחקרים הראו כי איכות מערכת יחסים גבוהה נמצאה קשורה לתחושת מסוגלות הורית גבוהה יותר (Fang et al., 2021), וכי תמיכה של בן זוג מנבאת פחות לחץ בהורות ויותר רווחה נפשית של ההורה ושביעות רצון מההורות (Durtschi et al., 2017; Lin et al., 2017). ממצאים אלו עולים בקנה אחד עם מחקר שנערך בישראל בקרב 294 הורים לילדים בגיל הרך, ובו נמצא כי ככל שאיכות הקשר הזוגי נתפסה כטובה יותר כך ההורה דיווח על פחות לחץ בהורות (בן יעקב, 2016). זאת ועוד, בלסקי ועמיתיו (Belsky et al., 1991) בחנו את הקשר בין הזוגיות להתנהגות הורית ומצאו כי איכות היחסים בין בני הזוג קשורה קשר ישיר להתנהגות ההורית ואף להתנהגותו של הילד.

הספרות המחקרית העוסקת בתמיכה הזוגית של בוגרי השמה מציגה חוסר עקביות בממצאים. חלק מהמחקרים מצביעים על כך שבוגרי השמה נמצאים בסיכון לחוות קשיים במערכות יחסים זוגיות בחייהם (Cashmore & Paxman, 2006, 2007; Goodkind et al., 2011; Radey et al., 2016), בעוד מחקרים אחרים מצאו כי בן הזוג מהווה מקור תמיכה מרכזי וחשוב, במיוחד על רקע חסרונן של מערכות תמיכה אחרות (מלקמן, 2016; עמינלוב קדוש, 2022; Courtney et al., 2011, 2018). במקרה של בוגרי השמה שהינם הורים, קיים מידע מועט יותר לגבי התמיכה הזוגית שלהם, ומרבית המחקרים בתחום הינם איכותניים. מחקרים אלו מצאו כי הורים בוגרי השמה חשופים לקשיים במסגרת המערכת הזוגית (Goodkind et al., 2011; Radey et al., 2016; Schelbe & Geiger, 2017). לדוגמה, במחקר איכותני בארה"ב שבחן את חוויית ההורות של אימהות בוגרות השמה, הן האימהות והן אנשי המקצוע דיווחו על תמיכה רגשית מוגבלת מצד בני הזוג, ועל נוכחות פיזית דלה של האבות ובמקרים מסוימים אף היעדר מוחלט של קשר עימם (Radey et al., 2016). במחקר איכותני נוסף בארה"ב, בו השתתפו 33 הורים בוגרי השמה, רבים מהם דיווחו על קונפליקטים עם ההורה השני, הנובעים לרוב מהיעדר תמיכה מצד בן הזוג בכל הנוגע להשתתפות במשימות הטיפול בילד (Schelbe & Geiger, 2017).

המחקר על בוגרי השמה חוץ-ביתית מצביע על תפקיד מורכב של איכות הזוגיות בהורות. במחקר אורך שערכו קווינטון ועמיתיו (Quinton et al., 1984) בקרב 94 צעירות אשר בילדותן גדלו במוסדות חוץ-ביתיים, נמצא כי אלו שהפכו לאימהות היו על פי רוב בסיכון לקשיים בהורות, אולם איכות הזוגיות שימשה כגורם מגן משמעותי. אימהות שדיווחו על זוגיות טובה עם בן זוג מתפקד הציגו סיכון נמוך באופן משמעותי לבעיות בתפקוד ההורי. בישראל, ממצאים נוספים תומכים בקשר חיובי זה. מחקר על התנהגות הורית של בוגרי השמה חוץ-ביתית מצא כי איכות הזוגיות ניבאה את מימד הקבלה בתפקוד ההורה. כלומר, ככל שמערכת היחסים הזוגית הייתה טובה יותר כך הורה הפגין יותר חום ותמיכה רגשית כלפי הילד (בן שלמה, 2000). בנוסף, רפאלי ועמיתיה (Refaeli et al., 2022) בחנו את שביעות הרצון מההורות של 64 בוגרי השמה ומצאו כי ככל שאיכות הזוגיות של ההורה הייתה טובה יותר כך שביעות הרצון מההורות הייתה גבוהה יותר. לעומתם, במחקר אורך אשר עקב אחר 206 בוגרי השמה (גיל 22 – 30) שהושמו בילדותם המוקדמת בפנימייה בישראל, נמצא כי למרות חשיבותה של שביעות רצון מהנישואים ליציבותם בחיים, לא היה הבדל משמעותי במדד התפקוד ההורי (Weiner & Kupermintz, 2001).

מנקודת המבט של תיאורית ההתקשרות, סגנון ההתקשרות של מבוגרים משפיע על מהלך החיים הבוגרים בעיקר בהקשר של מערכות יחסים רומנטיים ונישואים (Hazan & Shaver, 1987). לאורך השנים הצטברו ממצאים אמפיריים משמעותיים אשר הראו כי סגנון ההתקשרות של

המבוגר מנבא את מידת הרגישות והתגובתיות כלפי הצרכים של בן הזוג. סגנונות התקשורת לא בטוחים נמצאו קשורים להיעדר מענה לצרכים של בן הזוג, כמו גם היעדר תמיכה וחוסר רגישות. מנגד, התקשורת בטוחה נמצאה קשורה באופן חיובי לזמינות, רגישות ותגובתיות לצרכים של בן הזוג (Jones et al., 2015). במחקר בארה"ב שבחן את תרומתו המתווכת של איכות הקשר הזוגי, נמצא כי סגנון ההתקשורת של בני זוג ניבא באופן משמעותי את איכות הקשר הזוגי, וזו בתורה ניבאה את סגנון ההורות (Cowan et al., 2009). בהתחשב בכך שבוגרי השמה חוץ-ביתית הינה אחת מהאוכלוסיות הפגיעות ביותר עם סיכוי גבוה להתקשרות לא בטוחה גם בבגרותם (Bowie, 2012; Dozier & Bernard, 2015), אחת השאלות שניבחנו במחקר זה היא האם איכות הזוגיות מתווכת את הקשר שבין סגנון ההתקשורת לבין מאפייני ההורות.

לסיכום, גם בהיבט של איכות הזוגיות, הספרות המחקרית מציגה תמונה עקבית לגבי הקשר שבין תמיכה בזוגיות לבין מאפייני ההורות של האדם. על כן שוער כי ככל שאיכות הזוגיות תהיה נמוכה יותר, כך ההורות תתאפיין במסוגלות הורית, ויסות עצמי הורי ושביעות רצון מההורות נמוכים יותר, ובלחץ בהורות גבוה יותר. בנוסף, המחקר בחן האם איכות הזוגיות מתווכת את הקשר שבין סגנון ההתקשורת בבגרות לבין מאפייני ההורות שלו. כמו כן, האם איכות הזוגיות עשויה למתן את הקשר בין טראומה בילדות לבין מאפייני ההורות, ואת הקשר שבין סגנון ההתקשורת בבגרות לבין מאפייני ההורות שלו. השערות התיווך והמיתון נבחנו ללא הנחה של כיוון מסוים של הקשר עקב הספרות המועטה בנושא.

סטטוס זוגי

מספר מחקרים שבחנו את הורותם של בוגרי השמה מצאו כי חלק ניכר מהם אינם נמצאים בזוגיות ומגדלים את ילדיהם לבד, עם שכיחות גבוהה במיוחד של אימהות יחידניות (Connolly et al., 2012; Hlungwani & van Breda, 2020; Radey et al., 2016; Roberts et al., 2019; Salazar et al., 2017; Schelbe & Geiger, 2011; et al., 2011). לדוגמה, במחקר שנערך בוילס ובחן את המצב המשפחתי של 258 הורים בוגרי השמה, נמצא כי 36% מהם היו הורים יחידניים (Roberts et al., 2019). בהתאם, נבחנו השאלה האם תתקבל תמונה דומה אודות בוגרי השמה בישראל והאם הסטטוס הזוגי של ההורה - נמצא בזוגיות או לא נמצא בזוגיות - מנבא את מאפייני ההורות שלו.

תמיכה חברתית: הורים, בני משפחה, חברים ואחרים משמעותיים

תמיכה מהמעגל הראשוני – הכוללת הורים (סבים וסבתות), בני משפחה, חברים ואחרים משמעותיים – מהווה משאב מרכזי בהתמודדות עם תהליכי ההורות. לרוב, הם מספקים תמיכה רגשית, כלכלית ואינסטרומנטלית משמעותית בגידול ילדים. מחקרים הדגישו את חשיבותם של יחסים תומכים ויציבים עם ההורים (סבים וסבתות) בהתמודדות עם אתגרי ומשימות ההורות

(Green et al., 2007; Thoits, 2011). עבור הורים צעירים המתמודדים בו-זמנית הן עם אתגרי ההורות והן עם משימות חיים הקשורות בביסוס עצמאותם, תמיכת הסביבה, בדגש על תמיכה מצד ההורים, חשובה במיוחד בתקופת חיים זו (Nelson, 2020; Radey et al., 2016).

הספרות המחקרית מצביעה על כך שמרבית בוגרי השמה חוץ-ביתית זוכים לתמיכה מוגבלת ביותר מצד הורים, קרובי משפחה, חברים ואחרים משמעותיים, הן מבחינה רגשית והן מבחינה אינסטרומנטלית (מלקמן, 2016; Wade, 2008; Muir et al., 2019; Collins et al., 2008). לדוגמה, במחקר אורך משולב כמותי ואיכותני שנערך באוסטרליה, ובחן את מצבם של 126 בוגרי השמה חוץ-ביתית במגוון רחב של תחומים, נמצא כי אף על פי שמרבית הצעירים (64%) היו בקשר עם לפחות אדם אחד ממשפחתם הביולוגית (בדרך כלל ההורים), הם לא היוו עבורם מקור תמיכה משמעותי והקשר התאפיין בתנודתיות רבה (Muir et al., 2019). ממצאים דומים עלו במחקר שנערך בישראל על 345 בוגרי פנימיות ומשפחות אומנה בגילים 18 – 25. על אף שמרבית בוגרי ההשמה קיבלו תמיכה ממספר דמויות עימן הם היו בקשר, תמיכה זו הייתה מצומצמת בהיקפה ובאיכותה. למעלה ממחצית הצעירים ציינו כי חסרה להם תמיכה בלפחות אחד מהתחומים: תמיכה רגשית, תמיכה פרקטית ותמיכה בתחום המידע וההנחיה. במחקר זה בלטה במיוחד התמיכה המצומצמת שהתקבלה מההורים, כאשר רק מעל לעשירית מהבוגרים ציינו אותם כמקור לתמיכה (מלקמן, 2016). נוסף על כך, לעיתים קרובות הקשר עם ההורים עלול אף להוות מקור לבעיות, מתחים וקונפליקטים (Radey et al., 2016; Schelbe & Geiger, 2017). כתוצאה מכך, במקרים מסוימים, בוגרי השמה אינם מעוניינים כלל בקשר עם משפחתם הביולוגית (Jackson & Cameron, 2012).

מחקרים מראים כי תמיכה חברתית היא אחד הגורמים החשובים ביותר המשפיעים על תוצאות בוגרי השמה לאחר המעבר לעצמאות והיא נמצאה קשורה לתפקוד ורווחה נפשית גבוהה יותר (Cashmore & Paxman, 2007; Collins et al., 2008; Sulimani-Aidan et al., 2013). לדוגמה, במחקר שנערך בישראל בקרב צעירים בוגרי השמה נמצא כי לתמיכת ההורים יש קשר מובהק למצב חיובי יותר של הצעירים בתחומים של מגורים, מצב כלכלי, התנהגויות סיכון ורווחה נפשית. בנוסף, קשר חיובי עם ההורים, ובמיוחד עם האם, ניבא שביעות רצון גבוהה יותר מהחיים (Sulimani-Aidan et al., 2013). ממצאים דומים נתקבלו במחקר נוסף שנערך בישראל שעקב אחר מצבם של צעירים כארבע שנים לאחר עזיבת הפנימייה, ובו נמצא שתמיכה מצד הורים תרמה למצבם הקונקרטי והרגשי של הצעירים, וניבאה מצוקה כלכלית נמוכה, שביעות רצון גבוהה מהחיים ומצוקה נפשית מועטה (רפאלי, 2015).

בהקשר של הורות, רוב המחקרים העוסקים בתמיכה חברתית של בוגרי השמה התמקדו בתמיכה מצד ההורים (סבים וסבתות), ומספר מחקרים איכותניים מהשנים האחרונות ניסו לספק

תמונה מעמיקה יותר לגבי תדירות ואיכות תמיכת ההורים של בוגרי השמה בהתמודדות שלהם עם אתגרי ההורות (Chase et al., 2009; Collins et al., 2008; Radey et al., 2016; Schelbe & Geiger, 2017). למשל, מחקר שנערך בארה"ב בקרב 33 הורים בוגרי השמה ובחן את חוויית ההורות שלהם, העלה כי הם דיווחו על תמיכה רגשית מועטה מצד הוריהם. הם גם התקשו למצוא גורמי תמיכה אחרים אשר יוכלו לסייע להם בטיפול בילדיהם ובהתמודדות עם קשיים הנוגעים להורות שלהם. יתרה מזאת, רבים מהם דיווחו כי הם חווים תחושות בדידות ודחייה מצד משפחותיהם הביולוגיות, ולעיתים קרובות הרגישו כי אינם יכולים לסמוך על מישהו בסביבתם (Schelbe & Geiger, 2017). ממצאים דומים עלו במחקר שנערך בפלורידה שבארה"ב שבחן גם הוא את חוויית ההורות של בוגרי השמה. הן בוגרי ההשמה והן אנשי המקצוע דיווחו כי מרבית המשפחות הביולוגיות אינן מהוות מקור של תמיכה רגשית, כלכלית או מקור למתן עזרה בטיפול בילדים. לעיתים, הן אף מהוות נטל נוסף על בוגרי ההשמה (Radey et al., 2016). באופן דומה, מחקר משולב שיטות שנערך באנגליה בקרב 63 בוגרי השמה חוץ-ביתית, שהיו בהריון או הורים לילדים, הן בוגרי ההשמה והן אנשי המקצוע תיארו את הקשר עם ההורים הביולוגיים כבלתי יציב ודיווחו כי הם אינם מהווים מקור לתמיכה רגשית או פרקטית עבור בוגרי ההשמה (Chase et al., 2009). לבסוף, במחקר איכותני שנערך בישראל לגבי אימהות בוגרות השמה, תואר כי חלקן מתמודדות עם תחושת בדידות ויחסים מורכבים עם משפחות המוצא, ולעיתים אף עם משפחות האומנה או המשפחות המארחות (עמינלוב קדוש, 2022).

באשר לתמיכה חברתית כמנבאת מאפייני הורות של בוגרי השמה, נמצא רק מחקר יחיד בישראל שדן בכך (Refaeli et al., 2022). במחקר זה, לא נמצא קשר מובהק בין תמיכת הורים וחברים לבין שביעות הרצון מההורות בקרב בוגרי ההשמה. עם זאת, הספרות המחקרית העוסקת באוכלוסייה הכללית מציגה ברוב המקרים תמונה שונה. מחקרים רבים מצאו קשר חיובי בין תמיכה מצד הורים, חברים ואחרים משמעותיים לבין מאפייני הורות שונים (Angley et al., 2014; Brown et al., 2018; Junttila et al., 2015). לדוגמה, במחקר בארה"ב שבחן את השפעות התמיכה מצד המשפחה על מאפייני הורות, נמצא כי תמיכה רבה יותר ניבאה תפיסת מסוגלות עצמית הורית גבוהה יותר ושביעות רצון גבוהה יותר מההורות (Angley et al., 2014). ממצאים דומים עלו במחקר מפינלנד, בו נמצא כי הורים בעלי תמיכה חברתית רחבה מצד חברים ושכנים בקהילה דיווחו על תפיסת מסוגלות הורית גבוהה יותר. לעומתם, הורים ללא תמיכה חברתית חשו מתוסכלים ואף הביעו ייאוש מתפקידם ההורי (Junttila et al., 2007). במחקר שנערך בארה"ב בקרב 101 אימהות לילדים עם לקות שכלית נמצא כי הלחץ ההורי גבר כאשר הסביבה החברתית לא הייתה תומכת (Wheeler et al., 2008). לעומת זאת, בדומה למחקר בקרב בוגרי השמה, במחקר

אחר שכלל 46 אימהות לילדים עם מוגבלות שכלית ובחן את רמת הלחץ בהורות, מידת התמיכה מהמשפחה לא נמצאה קשורה לרמת הלחץ ההורי (Hassall et al., 2005).

כאמור, למעט מחקר כמותני יחיד שבחן את שביעות הרצון בהורות של בוגרי השמה (Refaeli et al., 2022), לא נמצאו מחקרים כמותניים נוספים אשר בחנו את הקשר שבין תמיכה חברתית לבין מאפייני הורות של אוכלוסייה זו. עם זאת, מספר מחקרים איכותניים על הורים בוגרי השמה הצביעו על כך שהיעדר תמיכה חברתית קשור לקשיים מרובים יותר בהתמודדות עם ההורות מהסביבה נמצאה קשורה למאפיינים חיוביים יותר של הורות (Chase et al., 2009; Connolly et al., 2012). כמו כן, מספר מחקרים באוכלוסיות אחרות העלו כי קיים קשר בין תמיכה מסוגים שונים למאפייני ההורות (Anglely et al., 2014; Brown et al., 2018; Junttila et al., 2015). לפיכך, שוער כי ככל שמידת התמיכה החברתית של הורים, חברים ואחר משמעותי תהיה נמוכה יותר, כך ההורות תתאפיין במסוגלות הורית, ויסות עצמי הורי ושביעות רצון מההורות נמוכים יותר, ובלחץ בהורות גבוה יותר.

מאפייני הילד

על פי המודל האקולוגי של בלסקי (Belsky, 1984) מאפייני ההורות אינם תלויים רק בהורה עצמו ובתמיכה החברתית שלו אלא גם במאפייני הילד. בדומה לכך, גם אבידין (Abidin, 1990), במודל התיאורטי שלו על לחץ בהורות, הניח כי ילדים עם קשיים מיוחדים תורמים לרמת הלחץ שחוה ההורה.

ההגדרה של "ילדים עם קשיים מיוחדים" כוללת מגוון רחב של מצבים: ילדים עם טמפרמנט סוער, בעיות קשב וריכוז, בעיות התנהגות והפרעות במצב הרוח וגם ילדים המתמודדים עם מחלות, אוטיזם, מוגבלות פיזית, שכלית או התפתחותית (Fernandes et al., 2012; McBride et al., 2002; Williford et al., 2007). במחקר הנוכחי, מאפייני הילד נבחנו דרך קשיים מיוחדים של הילד, כולל הפרעת קשב וריכוז, לימודים בחינוך מיוחד, בעיות רגשיות והתנהגותיות וקשיים חברתיים.

הקשר בין קשיים של ילדים למאפייני הורות מבוסס היטב בספרות המדעית. מחקרים רבים העלו כי הורים לילדים עם קשיים מיוחדים דיווחו על תפיסת מסוגלות הורית ושביעות רצון מהורות נמוכים יותר ורמות גבוהות יותר של לחץ בהורות (Avinun & Knafo, 2014; Briggs-Gowan et al., 2001; Chen et al., 2010; Faught et al., 2007; Hassall et al., 2005; Hauser-Cram et al., 2001; Johnston & Mash, 1989; McBride et al., 2002; Saisto et al., 2008;

(Sanders & Mazzucchelli, 2013; Williford et al., 2007). כך לדוגמה, במחקר שנערך בארה"ב בו השתתפו 1,280 הורים לפעוטות בגילים שנה עד שנתיים, נמצא כי בעיות התנהגות של הפעוטות ניבאו באופן מובהק לחץ הורי (Briggs-Gowan et al., 2001). במחקר נוסף שנערך בארה"ב ובחן תפיסת מסוגלות הורית ושביעות רצון מהורות של 297 אימהות ו-215 אבות לילדים בגילים ארבע עד תשע, נמצא קשר שלילי בין תפיסת ההורים את בעיות ההתנהגות של הילד לבין שביעות רצונם מההורות ותפיסת המסוגלות ההורית של האב (Johnston & Mash, 1989). סקירה שיטתית של מחקרים לגבי מנבאים ללחץ הורי, בדקה את הקשר בין קשיים של ילדים לבין לחץ בהורות. הסקירה העלתה כי בעיות פסיכולוגיות של הילד, בעיות התנהגות של הילד וקשיים רגשיים של הילד נמצאו קשורים ללחץ הורי באופן עקבי בכל המחקרים (Fang et al., 2024). לסיכום, הספרות המדעית עקבית בממצאיה כי לקשיים מיוחדים של ילדים יש תרומה שלילית למאפייני ההורות של האדם. על כן, שוער כי יימצא קשר בין דיווח של הורים בוגרי השמה על הילד כבעל קשיים מיוחדים לבין מאפייני ההורות שלהם.

משתני ההשמה החוץ-ביתית

כשבוחנים את מצבם של בוגרי השמה חוץ-ביתית בכל תחומי החיים, מתגלה הטרוגניות רבה ביניהם. בניסיון לעמוד על הגורמים שעשויים לנבא את מצבם של הבוגרים, מחקרים שונים בחנו את הקשר בין מגוון מאפיינים של השמה – כמו סוג ההשמה, משך השהות במסגרת, ויציבות ההשמה – לבין מצבו של הצעיר לאחר יציאתו ממנה (דודזון ערד, 2016; רפאלי, 2015; Cashmore & Paxman, 2006; Harkin & Houston, 2016; Pecora et al., 2006; Sattler et al., 2018; Stein, 2006, 2019; Wulczyn et al., 2003).

סוג ההשמה

מחקר זה מתמקד כאמור בבוגרי השמה חוץ-ביתית, אשר עתה היו ילדים הוצאו מבית משפחתם והושמו על ידי שירותי הרווחה בפנימיות ומשפחות אומנה לילדים בסיכון, בשל מצוקות אישיות, בעיות משפחתיות קשות או מחמת סכנה וסיכון שנשקפה להם בביתם. רוב הילדים בטיפול חוץ-ביתי בישראל מושמים בפנימיות (כ-57%) וחלק קטן יותר (כ-43%) במשפחות אומנה ואומנת קרובים. מצב זה הוא ייחודי למדינת ישראל ושונה מהמצב ברוב מדינות העולם המערבי, בהן הסידור החוץ-ביתי הנפוץ ביותר הוא משפחת אומנה (המועצה הלאומית לשלום הילד, 2024; נציבות פניות ילדים ונוער בהשמה חוץ ביתית, 2024).

פנימייה הינה מסגרת כוללת בה נמצאים החניכים בכל שעות היממה ויעודה לטפל בילדים ובני נוער במצבי סיכון ובעלי צרכים מורכבים אשר לא ניתן לספק את צרכיהם במסגרות משפחתיות וקהילתיות. ברוב מדינות המערב פנימייה נתפסת כמוצא אחרון המיועד לטיפול בילדים

עם בעיות התנהגותיות קשות, אולם בישראל פנימיות הן מענה שכיח ומקובל גם לילדים עם קשיים שאינם קיצוניים (רפאלי, 2017). בישראל קיימות שלוש אפשרויות מרכזיות לסידור חוץ-ביתי פנימייתי לילדים בסיכון. בעבר הן נחלקו לשלוש קבוצות עיקריות לפי מידת אינטנסיביות הטיפול שהציעו: פנימיות שיקומיות, טיפוליות ופוסט-אשפוזיות (לנגרמן, 1995). לאור שינויים שחלו בעשורים האחרונים במאפייני החניכים המופנים לפנימיות, ולאור ממצאי דו"ח מבקר המדינה משנת 2016, ערך האגף החוץ-ביתי במשרד הרווחה רפורמה במערכת הפנימייתית, שכלל בין היתר מהלך מקיף של שינויים במבנה הפנימיות, בגודל הפנימיות, היקף והרכב כוח האדם ודרכי הטיפול. במסגרת הרפורמה סווגו הילדים לפי שלושה פרופילים: מעוף (טיפול), עוגן (פוסט-אשפוזי) ומעוז, בסדר עולה של אינטנסיביות הצרכים והרקע המשפחתי (אגף בכיר חוץ-ביתי: משפחה, ילד, נוער והשמות מיוחדות, 2020). המחקר הנוכחי התמקד בבוגרי כל סוגי הפנימיות לילדים בסיכון אשר באחריות ופיקוח משרד הרווחה.

משפחת אומנה היא חלופה טיפולית המשמשת כמשפחה תומכת לילדים שיש להוציאם מהבית לפרק זמן קצר או ארוך. האומנה מאפשרת לילדים לזכות לטיפול של דמויות הוריות קבועות, ולחוות מודל נורמטיבי של מערכת משפחתית. בישראל קיימים שני סוגי אומנה, רגילה - המיועדת לכלל הילדים; וטיפולית - המיועדת לילדים לאחר אשפוז פסיכיאטרי או בתור חלופה לאשפוז וכן לילדים עם הפרעות התנהגות וצרכים רגשיים מורכבים. משפחת אומנה יכולה להיות משפחה חדשה, זרה לילד טרם תהליך ההשמה שלו אצלה או משפחה שהייתה לה היכרות מוקדמת עם הילד המושם אצלה, בדרך כלל מדובר בסידור בתוך המשפחה (אומנת קרובים). בשנת 2016 נחקק בישראל חוק אומנה לילדים אשר הסדיר את זכויות הילדים באומנה והגדיר את מעמד משפחות האומנה. במסגרת חוק זה נקבעה הנחייה להעדיף שימוש באומנה כמענה ראשון לילדים עד גיל 8 (סקירת השירותים החברתיים, 2019). בהלימה לחוק האומנה ומדיניות משרד הרווחה, נתוני המשרד מדווחים על עלייה במספר הילדים המושמים באומנה וירידה במספר הילדים המושמים בפנימיות בשנים אלה (המועצה הלאומית לשלום הילד, 2024). ההנחה התיאורטית היא כי השמה באומנה מאפשרת לילדים להקשר לדמויות הוריות או בוגרות קבועות, לפתח דפוסים בריאים של התקשרות ולהפנים מודל תקין של יחסים משפחתיים (סקירת השירותים החברתיים, 2019). המחקר הנוכחי התמקד הן בבוגרי משפחות אומנה רגילה והן בבוגרי אומנה טיפולית.

הספרות המחקרית עסקה בשאלה המורכבת איזה סוג השמה חוץ-ביתית מניב את התוצאות הטובות יותר. מרבית המחקרים אשר בחנו את תוצאות ההתערבות של השמה חוץ-ביתית בפנימייה בהשוואה למשפחות אומנה מצאו תוצאות טובות יותר של סידור במשפחה אומנת (Dregan & Gulliford, 2012; Gutteriswijk et al., 2020; Ryan et al., 2008). עם זאת, קיימים גם

מחקרים המעידים כי ההבדלים בין תוצאות הסידור באומנה לבין פנימייה אינם ניכרים (Osei et al., 2016), ואף ישנם ממצאים המצביעים על תוצאות טובות יותר בסידור פנימייתי מסוג קבוצה במבנה משפחתי (Lee & Thompson, 2008). בהיבט הספציפי של הורות, מחקר השוואתי יחיד שנערך בישראל ובחן את תפקודם ההורי של בוגרי השמה חוץ-ביתית (108 בוגרי פנימייה ו-31 בוגרי אומנה) מצא כי התפקוד ההורי של אלו שגדלו במסגרות אומנה היה טוב יותר מזה של בוגרי פנימיות. הסבר אפשרי שהוצע לכך הוא האפשרות ללמידה וחינוך של מודל הורי המתאפשר במשפחה, בניגוד למסגרת פנימייתית (בן שלמה, 2000). מחקר זה אף הוא בחן האם מאפייני ההורות של מי ששהו בפנימיות שונים משל אלו שהיו באומנה. היות ואין מספיק ספרות בנושא ואף קיימת שונות בממצאי מחקרים שונים באופן שהקשה על גיבוש השערה, נבחנו ההבדלים בין הקבוצות ללא הנחה של כיוון.

משך השהות בהשמה ויציבות ההשמה

הספרות המחקרית מתייחסת באופן נרחב לשאלת משך השהות בהשמה חוץ-ביתית ויציבותה כמנבאים חשובים לתפקודם של צעירים לאחר מעבר לחיים עצמאיים. מרבית המחקרים מצביעים על קשר חיובי בין משך השהות ארוך יותר במסגרת ההשמה לבין תפקודם של הצעירים לאחר המעבר לחיים עצמאיים (אליאל-גב, 2010; רפאלי, 2015; Cashmore & Paxman, 2006; Pecora et al., 2006; Stein, 2006, 2019). ממצאים אלו מדגישים את חשיבותה של תקופה מספקת במסגרת טיפולית לצורך התפתחות והסתגלות מיטבית לקראת עצמאות.

אף תופעת חוסר היציבות בהשמה, בשל מעברים ממסגרת אחת לאחרת, והשלכותיה על צעירים בוגרי השמה בבגרותם נחקרה רבות בספרות (Harkin & Houston, 2016; Maguire et al., 2024). היעדר יציבות בהשמה נמצא קשור לקשיי הסתגלות במעבר לבגרות ולתוצאות שליליות יותר בתפקודם של בוגרי השמה בבגרותם, ומנגד, יציבות בהשמה מנבאת מצב רגשי ותפקוד טוב יותר הן במסגרת ההשמה והן לאחריה (Asif et al., 2023; Cashmore & Paxman, 2006; Sattler et al., 2018; Ward, 2009). ממצאי מחקר איכותני שבחן את חוויתם של בוגרי משפחות אומנה שחוו מעברים רבים, מלמדים כי היעדר היציבות בהשמה נחוה כקשה במיוחד. חוויה זו נטעה בהם חוסר ביטחון והותירה צלקות רגשיות מתמשכות גם בבגרותם. צלקות אלו באו לידי ביטוי במיוחד בקושי שלהם לתת אמון באנשים, לבנות מערכות יחסים ולשמור עליהן (Unrau et al., 2008). במחקר שנערך בספרד ובחן את התרומה המשולבת של יציבות ההשמה ומשך ההשמה למצבם של הבוגרים, נמצא כי רק במקרה בו ההשמה נשמרה יציבה ולא היו מעברים בין מסגרות, תרמה השהות הממושכת להישגים חיוביים עם היציאה לחיים עצמאיים. לעומת זאת, אם חל אפילו מעבר

אחד, לא נמצאה תרומה לאורך השהות בהשמה. במקרים שבהם היו מספר מעברים, נמצאה אף תרומה שלילית לשהות ממושכת במסגרות (Del Valle et al., 2007).

ממצאים אלו עולים בקנה אחד עם תיאוריית ההתקשרות המניחה כי התקשרות של ילדים לדמויות מטפלות עיקריות בגיל צעיר משפיעה באופן מהותי על מערכות היחסים העתידיים שלהם עם גורמי סמכות, חברים ובני זוג, כמו גם על בריאותם הרגשית והתפתחותם לאורך החיים (Bowlby, 1988; Howes, 1999). בהקשר של טיפול חוץ-ביתי, תקופת השהות במסגרת היא כאמור ההזדמנות לסייע בהפיכתה של ההתקשרות לבטוחה יותר, בכך שהיא מאפשרת לילד לפתח קשרים עם דמויות טיפול חלופיות (Dozier et al., 2009). אולם, על פי התיאוריה, יצירתו של דפוס התקשרות אדפטיבי יותר מותנה בקשר רצוף, עקבי ומתמשך עם דמויות מטפלות (Howes, 1999). מכאן, שפיתוח קשרים אלו דורש הן יציבות של מסגרת ההשמה והן שהות בה לפרק זמן משמעותי. סוגיות מהותיות אלו זכו לתשומת לב רבה במחקר אודות השמה חוץ-ביתית, אך במפתיע כמעט ולא נחקרו בהקשר של הורות של בוגרי השמה. בסקירה נמצאו שני מחקרים אשר בחנו את הקשר בין משך השהות בהשמה לבין מאפייני הורות. בן שלמה (2000) במחקרו על תפקוד הורי של בוגרי השמה, מצא כי ככל שגיל היציאה מהבית למסגרת אומנה או לפנימייה היה צעיר יותר, וככל שמשך השהות במסגרת ההשמה היה ארוך יותר, כך התפקוד ההורי שלהם בבגרות היה טוב יותר. לעומת זאת, רפאלי ועמיתיה (Refaeli et al., 2022) אשר חקרו את שביעות הרצון מההורות בקרב בוגרי השמה כעשור לאחר היציאה מהמסגרת, לא מצאו קשר בין משך השהות בהשמה לבין שביעות הרצון מההורות.

לסיכום, מרבית המחקרים שבחנו את הקשר בין משך השהות ויציבות ההשמה לבין מצבם של בוגרי השמה, מצאו כי ככל שמשך השהות ארוך יותר והיציבות בהשמה גבוהה יותר כך תפקודם של בוגרי השמה טוב יותר. עם זאת, ולמיטב ידיעתי, למעט מחקריהם של בן שלמה (2000) ורפאלי ועמיתיה (Refaeli et al., 2022), לא נערכו מחקרים נוספים בארץ ובעולם אשר בחנו קיומו של קשר בין משך ויציבות ההשמה לבין מאפייני ההורות של בוגרי השמה. על כן, מחקר זה בחן האם קיים קשר בין משך ויציבות ההשמה לבין מאפייני ההורות, ללא הנחה של כיוון מסוים של הקשר.

מאפייני רקע של בוגרי השמה חוץ-ביתית

במחקר הנוכחי נבחנו גם שורה של מאפייני רקע סוציו דמוגרפיים, שאת חשיבותם מדגיש בלסקי (Belsky, 1984) במודל התיאורטי שלו להורות. המשתנים שנבחנו כללו: משתנים של ההורה, וביניהם: גיל, מגדר, ארץ לידה, השכלה, אמונה דתית, מוגבלויות, מגורים, מצב תעסוקתי, מקורות הכנסה; משתנים משפחתיים, וביניהם: סטטוס בזוגיות, מספר הילדים, גיל הילדים ומקום מגורי הילדים.

להלן יפורט לגבי שני משתנים דמוגרפים בולטים בספרות המחקרית, אשר נבחנו במחקר הנוכחי כמנבאים למאפייני ההורות.

מגדר ההורה

מגדר ההורה עשוי לעיתים להסביר הבדלים מסוימים במאפייני ההורות. כך לדוגמה, מחקרים מצאו כי אימהות נוטות לדווח על יותר עומס רגשי ורגשות אשמה הקשורים להורות. כמו כן, הן חוות רמות גבוהות יותר של לחץ הורי בהשוואה לאבות (O'Sullivan et al., 2022; Widarsson et al., 2013). בהיבט הספציפי של בוגרי השמה, מחקרים הראו כי ברוב המקרים אימהות הן המטפלות העיקריות בילד, ונטל הטיפול העיקרי מוטל עליהן (Connolly et al., 2012; Radey et al., 2016; Schelbe & Geiger, 2017). למרות שאחריות משמעותית זו עלולה להכביד על אימהות בוגרות השמה, תפקיד האם נתפס כחשוב במיוחד עבורן עקב חווית ההוצאה מהבית בילדות (עמינלוב קדוש, 2022). בהקשר זה ראוי להדגיש כי במחקר אורך שנערך בישראל בקרב בוגרי פנימיות, מתוכם 62 הורים, נמצא כי אימהות היו יותר שבעות רצון מההורות בהשוואה לאבות (Refaeli et al., 2022). מורכבות זו מחדדת את הצורך להבין את ההבדלים בין אימהות לאבות במאפייני ההורות בקרב אוכלוסייה זו. אף על פי כן, מרבית המחקרים לגבי הורות של בוגרי השמה לא כללו אבות או לחילופין לא בדקו קיומם של הבדלים בין אבות לאימהות (Eastman et al., 2019). לפיכך, מחקר זה ביקש להשלים פער זה בספרות וכלל הן אימהות והן אבות בוגרי השמה חוץ-ביתית, ובחן האם קיימים הבדלים במאפייני ההורות של אימהות לעומת אבות.

גיל ההורה

גיל ההורה, ובאופן ספציפי שלב הבגרות הצעירה, מוכר כגורם בעל משמעות למוכנותו של האדם להורות (Rey et al., 2014). מחקר זה מתמקד בצעירים בקבוצת הגיל של הבגרות הצעירה (גיל 20 – 35), וזאת כיוון שבתקופה זו, המעבר לחיים הבוגרים מאופיין בהתמודדות עם תהליכי גיבוש זהות ומשימות חיים מרכזיות בתחומי הלימודים, התעסוקה והזוגיות. צעירים אלו נדרשים להתמודד עם אתגרים אלו במקביל לאתגרים הקשורים בהורות ובטיפול בילדיהם (Radey et al., 2016). יתרה מזאת, הספרות לגבי בוגרי השמה מעלה כי פעמים רבות ההורות של הבוגרים מתרחשת בגיל צעיר יחסית, עוד לפני שהם הספיקו לרכוש השכלה מספקת, ניסיון תעסוקתי משמעותי ולבסס חיים עצמאיים ויציבים (Combs et al., 2018; Connolly et al., 2012; Dworsky, 2015; Dworsky & Gitlow, 2017). לפיכך, יתכן כי קיים קשר בין גיל ההורה לבין מאפייני ההורות. ההנחה היא שצעירים בוגרים יותר יחוו פחות קושי בהיבטים השונים של ההורות, כיוון שבשלב זה הם השלימו משימות חיים אחרות. כך למשל, במחקר אורך שנערך בישראל בקרב

בוגרי פנימיות מתוכם 62 הורים, נמצא כי גיל ההורה קשור באופן חיובי לשביעות הרצון שלו מההורות, כך שככל שההורה היה מבוגר יותר כך שביעות הרצון מההורות עלתה (Refaeli et al., 2022). כאמור, גם בנושא זה קיים חוסר במחקר כמותי מעמיק בקרב בוגרי השמה, כאשר מרבית המידע הקיים נסמך על איסוף נתונים לצורך מעקב אחר אוכלוסייה זו עד גיל 25 בלבד (Courtney et al., 2011; Dworsky & Gitlow, 2017; Park, 2020; Shpiegel et al., 2021). המחקר הנוכחי ביקש להרחיב את הספרות בסוגיה זו על ידי בחינת מאפייני ההורות של בוגרי השמה בטווח גיל רחב יותר, ובחן את התרומה של גיל ההורה למאפייני ההורות שנבדקו בו.

לסיכום, סקירת ספרות זו עסקה בהורות של צעירים בוגרי השמה חוץ-ביתית בישראל, קבוצה הנמצאת בסיכון גבוה לקשיים בהורות, בשל נסיבות חייהם המורכבות והטראומטיות. בוגרים אלה מתמודדים עם אתגרים כמו העדר תמיכה משפחתית יציבה, חשיפה לקשיים בזוגיות ובעיות פסיכולוגיות, כגון התקשרות לא בטוחה בבגרותם, הנובעות מהמציאות שבה גדלו. עם זאת, נמצאו גם היבטים חיוביים בהורותם, ורבים מהם מפגינים מחויבות גבוהה לטיפול בילדיהם וחווים את ההורות כתורמת להתפתחותם האישית.

מאפייני ההורות שנסקרו כאן נחלקו לשלוש קטגוריות: קוגניטיבי, התנהגותי ורגשי. מאפיינים קוגניטיביים כוללים עמדות, תפיסות וציפיות כלפי תפקיד ההורה, כאשר המשתנה שנסקר הוא תפיסת המסוגלות ההורית; מאפיינים התנהגותיים מתייחסים להתנהגות ההורית והמשתנה שנסקר הוא וויסות עצמי הורי; ומאפיינים רגשיים הינם מגוון הרגשות המתעוררים אצל האדם בעקבות ההורות, והמשתנים שנסקרו הינם שביעות רצון מההורות ולחץ בהורות. מאפיינים אלו משפיעים זה על זה ומעצבים יחד את ההורות ומאפייניה.

המחקר מתבסס על שתי תיאוריות מרכזיות. האחת היא התיאוריה האקולוגית של בלסקי להבנת ההורות ומאפייניה (Belsky, 1984). תיאוריה זו מציגה את ההורות כמערכת אקולוגית המושפעת מהיסטוריה אישית של ההורה, מרשת התמיכה החברתית והזוגית שלו ומהמאפיינים הייחודיים של הילד. השנייה היא תיאוריית ההתקשרות של בולבי (Bowlby, 1969/1982), המדגישה את חשיבות הקשר הראשוני בין הילד להורה, אשר מעצב את סגנון ההתקשרות שמנחה את התנהגותו של האדם במערכות יחסים קרובות לאורך חייו, ובבגרות משפיע על מערכות היחסים הזוגיות וההוריות של המבוגר. שתי התיאוריות, שפותחו בין היתר לאור תובנות על אוכלוסיות בסיכון, נבחנו במחקר זה באופן משולב לראשונה בקרב בוגרי השמה.

המחקר הנוכחי נועד לענות על פערים משמעותיים בספרות המחקרית העוסקת בתחום ההורות של בוגרי השמה. רוב המחקרים על הורות של בוגרי השמה חוץ-ביתית הם איכותניים, מתבססים על מדגמים קטנים, ומתמקדים בעיקר באימהות ובטווח גילים מצומצם. קיים מחסור

במחקרים כמותניים המשקפים את מאפייני ההורות בשלוש הקטגוריות שצוינו, וכן את הקשר בין היסטוריה טראומטית, סגנונות התקשרות ואיכות הזוגיות לבין מאפייני ההורות. מחקר זה מציע הבנה מקיפה ומעמיקה יותר של ההורות בקרב קבוצה פגיעה זו של בוגרי השמה ושל המנבאים לה.

מטרות, שאלות והשערות המחקר

המחקר הנוכחי מתמקד בצעירים בוגרי השמה חוץ-ביתית כהורים. מטרת המחקר הינה לנבא מאפיינים קוגניטיביים, התנהגותיים ורגשיים של ההורות בקבוצה זו, באמצעות משתנים אישיים של ההורה, משאבי התמיכה החברתית של ההורה, מאפייני הילד, משתני ההשמה ומשתני רקע (ראה מודל המחקר, איור מספר 1). באופן ספציפי מטרת המחקר הייתה לבחון מהי התרומה המשולבת של משתני הרקע מגדר וגיל, משתנים אישיים של ההורה (טראומה בילדות והתקשרות בבגרות), משאבי תמיכה מהסביבה (איכות הזוגיות ותמיכה חברתית) ומאפייני הילד (קשיים של הילד) למאפייני ההורות: תפיסת מסוגלות בהורות, ויסות עצמי הורי, שביעות רצון מההורות ולחץ בהורות. בנוסף נבחן תפקידם של סגנון ההתקשרות ואיכות הזוגיות כממתנים או מתווכים אפשריים של הקשר בין מאפייני ההורות למשתנים הבלתי תלויים כפי שיפורט להלן.

שאלות והשערות המחקר

בהתאם לתיאוריה האקולוגית של בלסקי להבנת הגורמים המעצבים את ההורות (Belsky, 1984), לתיאוריית ההתקשרות (Attachment) (Bowlby, 1969/1982) ולסקירת הספרות, נוסחו השערות המחקר הבאות:

משתנים אישיים של ההורה

1. ככל שההורה חווה יותר אירועים טראומטיים בילדות, כך ההורות תתאפיין בתפיסת מסוגלות הורית, ויסות עצמי הורי ושביעות רצון מההורות נמוכים יותר, ובלחץ בהורות גבוה יותר.
2. ככל שסגנון ההתקשרות בבגרות פחות בטוח (נמנע או חרד), כך ההורות תתאפיין בתפיסת מסוגלות הורית, ויסות עצמי הורי ושביעות רצון מההורות נמוכים יותר, ולחץ בהורות גבוה יותר.

משאבי התמיכה מהסביבה

3. ככל שרמת התמיכה החברתית (הורים, חברים ואחר משמעותי) תהיה נמוכה יותר, כך ההורות תתאפיין בתפיסת מסוגלות הורית, ויסות עצמי הורי ושביעות רצון מההורות נמוכים יותר, ובלחץ בהורות גבוה יותר.
4. ככל שאיכות הזוגיות תהיה נמוכה יותר, כך ההורות תתאפיין בתפיסת מסוגלות הורית, ויסות עצמי הורי ושביעות רצון מההורות נמוכים יותר, ובלחץ בהורות גבוה יותר.
5. האם קיימים הבדלים בין הורים אשר נמצאים בזוגיות לבין הורים אשר אינם בזוגיות במאפייני ההורות: תפיסת מסוגלות הורית, ויסות עצמי הורי, שביעות רצון מההורות ולחץ בהורות?

מאפייני הילד

6. הורים לילד ללא קשיים מיוחדים יתאפיינו בתפיסת מסוגלות הורית, ויסות עצמי הורי ושביעות רצון מההורות גבוהים יותר, ובלחץ בהורות נמוך יותר, בהשוואה להורים לילד המתמודד עם קושי אחד או יותר.

משתני ההשמה החוץ-ביתית

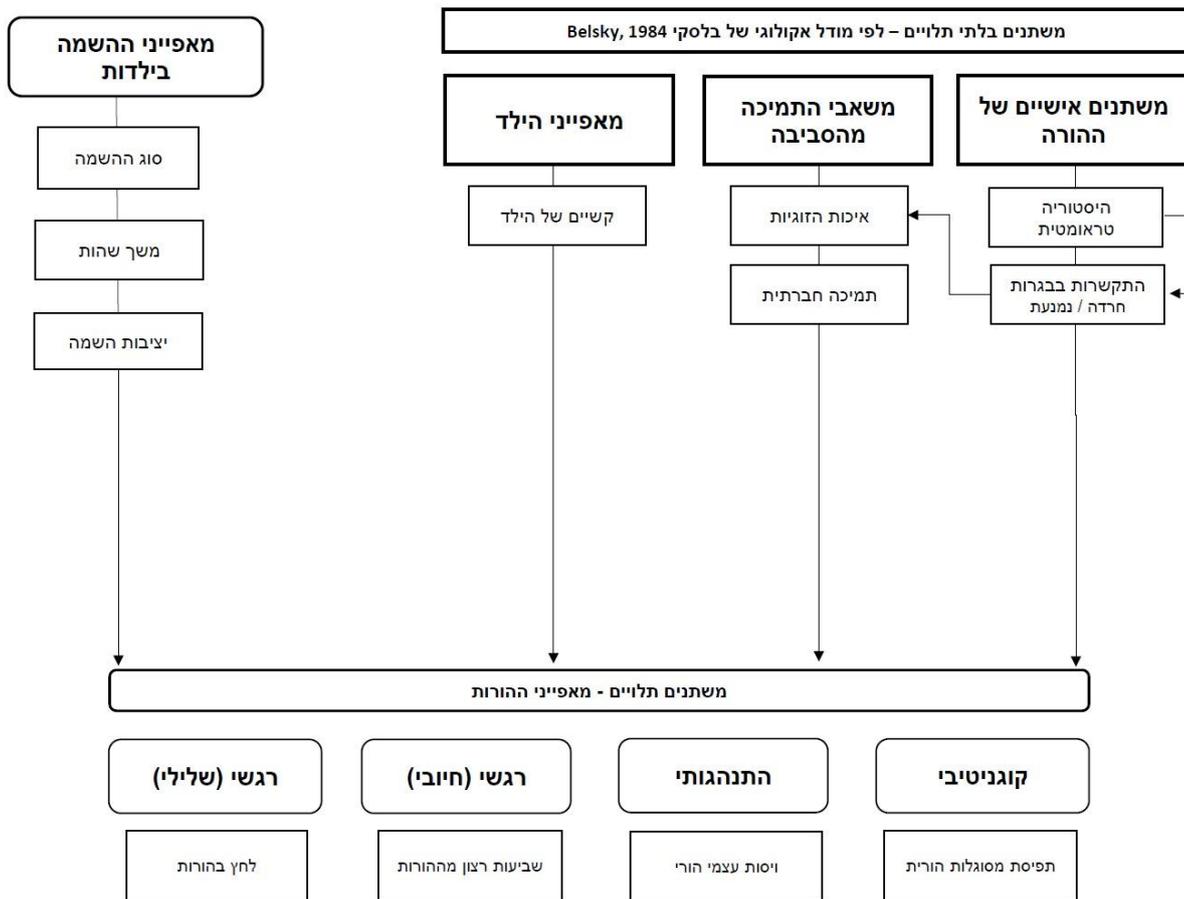
7. האם קיים קשר בין סוג ההשמה החוץ-ביתית בילדות - אומנה או פנימייה - לבין מאפייני ההורות: תפיסת מסוגלות הורית, ויסות עצמי הורי, שביעות רצון מההורות ולחץ בהורות ?
8. האם קיים קשר בין משך השהות במסגרת ההשמה בילדות לבין מאפייני ההורות: תפיסת מסוגלות הורית, ויסות עצמי הורי, שביעות רצון מההורות ולחץ בהורות ?
9. האם קיים קשר בין יציבות ההשמה בילדות לבין מאפייני ההורות: תפיסת מסוגלות הורית, ויסות עצמי הורי, שביעות רצון מההורות ולחץ בהורות ?

משתני רקע

10. האם קיימים הבדלים בין אימהות לבין אבות במאפייני ההורות: תפיסת מסוגלות הורית, ויסות עצמי הורי, שביעות רצון מההורות ולחץ בהורות ?
11. האם קיים קשר בין גילו של ההורה לבין מאפייני ההורות: תפיסת מסוגלות הורית, ויסות עצמי הורי, שביעות רצון מההורות ולחץ בהורות ?

תיווך ומיתון

12. האם סגנון ההתקשרות בבגרות מתווך את הקשר בין טראומה בילדות לבין מאפייני ההורות ?
13. האם איכות הזוגיות מתווכת את הקשר בין סגנון ההתקשרות בבגרות לבין מאפייני ההורות ?
14. האם איכות הזוגיות ממתנת את הקשר בין טראומה בילדות לבין מאפייני ההורות ?
15. האם איכות הזוגיות ממתנת את הקשר בין סגנון ההתקשרות בבגרות לבין מאפייני ההורות ?

שיטה

מערך המחקר הינו מערך כמותי מסוג סקר בנקודת זמן אחת בהתאם להשערות המחקר.

מדגם

במחקר לקחו חלק 207 הורים (155 אימהות ו-52 אבות), אך רק 182 משתתפים השלימו את השאלון במלואו ונכללו במדגם הסופי. לפיכך, המדגם כלל 182 צעירים בגילים 20 – 35, בוגרי פנימיות רווחה ומשפחות אומנה, אשר הינם הורים לילדים עד גיל 12. מתוכם 137 אימהות (75%) ו-45 אבות (25%). הגיל הממוצע של ההורים הינו 28.51 ($SD=3.71$) והחציון הינו 29 שנים.

מתוך המדגם, 75.8% ($N=138$) הורים הושמו בילדותם בפנימייה, 7.7% ($N=14$) הושמו במשפחות אומנה ו-16.5% ($N=30$) שהו בילדותם גם באומנה וגם בפנימייה. גיל הכניסה הממוצע למסגרת ההשמה הראשונה היה בגיל עשר ($M=10.22$, $SD=3.81$). טווח משך השהות של משתתפי המחקר בהשמה חוץ-ביתית נע בין שנתיים לבין 17 שנים, כאשר ממוצע משך השהות בהשמה הינו שבע וחצי שנים ($M=7.48$, $SD=3.59$) והחציון הינו 7 שנים. שני שליש מההורים היו בילדותם במסגרת השמה חוץ-ביתית אחת בלבד (64.8%, $N=118$), כשליש מההורים היו בשתי מסגרות או יותר (35.2%, $N=64$).

מרבית ההורים ($N=142$, 78%) נולדו בישראל ושאר ההורים ($N=40$, 22%) נולדו במדינות חבר העמים, אתיופיה או מדינות נוספות. כמחצית (46.2%, $N=84$) מההורים, מגדירים עצמם חילונים, כשליש (34.6%, $N=63$) מגדירים עצמם מסורתיים, וכחמישית (19.2%, $N=35$) מגדירים עצמם דתיים או חרדים.

מרבית ההורים ($N=154$, 84.6%) נמצאים בזוגיות - נשואים או ידועים בציבור, והיתר גרושים (7.7%, $N=14$), רווקים (6.1%, $N=11$) או פרודים (1.6%, $N=3$). מרבית ההורים ($N=141$, 77.5%) מתגוררים עם בן או בת הזוג, והיתר מתגוררים בסידור אחר, כגון: מגורים לבד ($N=25$, 13.7%), מגורים אצל ההורים של אחד מבני הזוג (8.2%, $N=15$), או ללא מקום מגורים קבוע (0.6%, $N=1$).

התפלגות ההורים מבחינת השכלה היא כדלקמן: פחות מעשירית לא סיימו 12 שנות לימוד (6.6%, $N=12$), כרבע סיימו 12 שנות לימוד ללא בגרות (24.7%, $N=45$), פחות מחמישית בעלי בגרות חלקית (15.9%, $N=29$), וכרבע בעלי בגרות מלאה (24.2%, $N=44$). בנוסף, פחות מעשירית בעלי תעודה מקצועית (6.1%, $N=11$), וכחמישית הינם בעלי תואר ראשון (14.3%, $N=26$) או תואר שני ומעלה (8.2%, $N=15$).

מבחינת תעסוקה, כמעט מחצית ($N=87$, 47.8%) מההורים עובדים במשרה מלאה וכחמישית ($N=41$, 21.4%) במשרה חלקית, לעומת קרוב לשליש ($N=56$, 30.8%) שאינם עובדים. מקורות ההכנסה של למעלה משליש ($N=70$, 38.4%) מההורים מורכבים הן ממשכורת מעבודה והן ממקור הכנסה נוסף כגון משכורת של בן או בת הזוג. כמעט שליש ($N=56$, 30.8%) מההורים שעובדים מתבססים רק על משכורת מעבודה ואין להם מקור הכנסה נוסף. לעומתם, מספר דומה ($N=56$, 30.8%) של הורים שאינם עובדים מתבססים רק על מקורות הכנסה אחרים כגון משכורת של בן או בת הזוג, קצבה מביטוח לאומי, עזרה מהמשפחה או תמיכה מגורם אחר. כאשר בוחנים את ההכנסה למשפחה ביחס לשכר המינימום, הכנסתם של 44.5% ($N=81$) מההורים נמוכה או נמוכה בהרבה משכר המינימום, ההכנסה של 45.1% ($N=82$) מההורים דומה לשכר המינימום ורק כעשירית ($N=18$, 9.9%) מההורים בעלי שכר גבוה או גבוה בהרבה משכר המינימום.

מתוך המדגם קרוב לרבע ($N=41$, 22.5%) מההורים הם עם מגבלה כלשהי פיזית או נפשית. מתוך בעלי מגבלה, כשני שלישים ($N=27$, 65.8%) הם עם מגבלה נפשית, כשליש ($N=13$, 31.7%) עם מגבלה פיזית, ואמא אחת מתמודדת עם מגבלה פיזית ונפשית גם יחד.

מספר הילדים הממוצע להורה הוא שני ילדים ($M=1.97$, $SD=0.93$) והחציון גם הוא שני ילדים להורה. התפלגות מספר הילדים להורה היא: שלישי ($N=66$, 36.3%) מתוך בוגרי ההשמה הם הורים לילד אחד, שלישי ($N=68$, 37.4%) הורים לשני ילדים, חמישית ($N=37$, 20.3%) הורים לשלושה ילדים ופחות מעשירית ($N=11$, 8%) הורים לארבע ילדים או יותר. טווח הגילים של הילד הבכור (שהוא ילד המטרה במחקר כפי שיפורט להלן) הוא שנה עד 12 שנים, הגיל הממוצע לילד הוא כחמש שנים ($M=4.74$, $SD=2.95$) והחציון הינו גיל ארבע. כמחצית ($N=94$, 51.6%) מהילדים הבכורים אליהם מתייחס שאלון המחקר הן נקבות, והמחצית השנייה ($N=88$, 48.4%) זכרים. מרבית הילדים ($N=130$, 71.4%) מתגוררים עם שני הוריהם, כרבע ($N=49$, 26.9%) מהילדים מתגוררים רק עם ההורה שהשיב על השאלון, שני ילדים מתגוררים אצל ההורה השני וילדה אחת בלבד אינה מתגוררת עם אף אחד מהוריה ונמצאת בהשמה חוץ-ביתית.

הליך

לאחר אישור הצעת המחקר וועדת האתיקה החל הליך איתור משתתפי המחקר, בשיטת כדור שלג באמצעות פנייה אישית למנהלי פנימיות, עובדים סוציאליים ואנשי מקצוע שעבדו או עובדים בפנימיות, עם משפחות אומנה ובתוכניות לבוגרי השמה חוץ-ביתית. אנשים אלו פנו באופן ישיר לצעירים רלוונטיים והעבירו להם קישור לרישום למחקר או לחילופין ביקשו את אישורם לתת את פרטיהם ליצירת קשר. בנוסף, משתתפי המחקר עצמם פנו גם הם לבוגרי השמה שלהם היכרות

אישית עימם וביקשו את אישורם להעביר את פרטיהם לחוקר. לאחר כל איתור של משתתף או משתתפת פוטנציאליים נוצר עימם קשר על ידי החוקר או עוזרת מחקר מטעמו, ניתן הסבר על המחקר, נערכה בדיקת התאמה, ולבסוף תואם זמן למילוי השאלון. מילוי השאלון נעשה בליווי ובזמינות של החוקר או עוזרת המחקר, אשר נכחו ביחד עם המרואייין בטלפון במהלך מילוי השאלון על מנת לענות על כל שאלה ולהיענות לכל קושי רגשי. השאלון הינו שאלון מקוון אשר נבנה בתוכנת Qualtrics והוא נשלח למשתתפים כקישור לטלפון הסלולרי שלהם. השאלון הופץ בין ינואר 2022 למרץ 2023. על מנת לעודד השתתפות, נערכה הגרלה בין המשיבים של חמישה תווי שי על סך 300 ש"ח כל אחד.

כלי המחקר (שאלון המחקר מצורף כנספח מס' 1)

שאלון סוציו-דמוגרפי. כלל משתני רקע של ההורה, ששימשו כמשתני בקרה, וביניהם: גיל, מגדר, ארץ לידה, השכלה, אמונה דתית, מוגבלויות, מגורים, מצב תעסוקתי ומצב כלכלי; משתנים משפחתיים, כולל: מצב משפחתי, מספר הילדים, גיל הילדים ומקום מגורי הילדים; משתני השמה, כולל: סוג השמה (אומנה או פנימייה), גיל כניסה להשמה, מספר שנים בהשמה ומספר מסגרות השמה; ושאלות לגבי ילד מטרה - הילד הבכור של ההורה אשר לגביו התבקשו ההורים להשיב: גיל, מגדר וקשיים מיוחדים של הילד.

המשתנים התלויים - מאפייני הורות

שאלון לחץ בהורות – *PSI-SF- Parenting Stress Index Short Form*. גרסה מקוצרת של שאלון דיווח עצמי ללחץ הורי אשר פותח במקור על-ידי אבידין (Abidin, 1983). השאלון המקוצר כולל 36 פריטים, המתמקדים בשלושה ממדים: ממד מצוקת ההורה (Parental Distress), ממד האינטראקציה השלילית בין הורה לבין הילד (Parent-Child Dysfunctional Interaction) וממד תפיסת ההורה את הילד כקשה להתמודדות (Difficult Child), אשר מחושבים כולם יחד לסולם כללי אחד של לחץ הורי (Total Stress). ממד מצוקת ההורה מתייחס לשאלה עד כמה ההורה חש מסוגלות בגידול ילדיו, מידת הקונפליקטים הזוגיים, סך התמיכה החברתית לה ההורה זוכה, וכן החוויה של ההורות כמצמצמת ו/או מגבילה את יתר תחומי החיים של ההורה, לדוגמא: "מאז שיש לי ילד כמעט ואין ביכולתי לעשות דברים שאני אוהבת/לעשות" (ממד זה מיוצג בפריטים: 12-1 ו-34 בשאלון). ממד האינטראקציה השלילית בין הורה לבין הילד משקף את כמות הרגשות החיוביים או השליליים שההורה חווה מהאינטראקציות עם ילדו והמידה שההורה מדווח כי הילד עונה על ציפיותיו, לדוגמא: "בדרך כלל אני חשה/ה שהילד/ה שלי לא מחבבת אותי ולא רוצה להיות קרובה אליי" (ממד זה מיוצג בפריטים: 13-25 ו-35 בשאלון). ממד תפיסת ההורה את הילד כקשה להתמודדות כולל את תפיסת ההורה את הילד כקשה להתמודדות מבחינת רמת תובענות,

טמפרמנט שלילי וחוסר היענות, לדוגמא: "ישנם מספר דברים שהילד/ה שלי עושה שמטרידים אותי מאוד" (ממד זה מיוצג בפריטים: 26-32 ו-36 בשאלון).

סולם התשובות נע בין 1 (כלל לא מסכימה) ל-5 (מסכימה מאוד). הציון בשאלון ניתן על ידי ממוצע של כל הפריטים. ככל שהציון גבוה יותר, כך הלחץ ההורי גבוה יותר. מהימנות השאלון המקוצר נבדקה על-ידי אבידין (Abidin, 1995), ונמצאה אלפא קרונבך $\alpha = .91$. במחקר שנערך בישראל נמצאה בדומה מהימנות גבוהה במדד הכללי $\alpha = .92$ (רנץ-זרמתי, 2020). במחקר הנוכחי נמצאה מהימנות למדד הלחץ הכללי של $\alpha = .94$.

שאלון תפיסת מסוגלות הורית - *Parenting Sense Of Competence (PSOC)*. שאלון

דיווח עצמי של ג'ונסטון ומאש (Johnston & Mash, 1989). השאלון כולל 16 פריטים אשר נועדו לבחון את תפיסת המסוגלות ההורית על פי שני ממדים: שביעות רצון מהתפקיד ההורי (Satisfaction) ותפיסת יעילות עצמית כהורה (Efficacy). סולם התשובות נע בין 1 (כלל לא מסכימה) ל-6 (מסכימה בהחלט).

ממד תפיסת היעילות העצמית כולל שבעה היגדים הבוחנים את מידת הקומפטנטיות, התושייה ויכולות לפתרון בעיות בתפקיד ההורי. לדוגמא: "אני מאמין שיש לי את הכישורים הנחוצים להיות הורה טוב לילדיי" (פריטים 1,6,7,10,11,13,15). ממד שביעות הרצון מהתפקיד ההורי כולל תשעה היגדים הבוחנים את מידת המוטיבציה וכן את מידת התסכול והחרדה של ההורה ובמדד זה כולם עברו היפוך סקאלה. לדוגמא: "לעיתים אני חש שאיני מצליח לעשות שום דבר" (פריטים 2,3,4,5,8,9,12,14,16). הציון בשאלון מחושב על ידי ממוצע של כל הפריטים כך שכל שהציון גבוה יותר כך תפיסת המסוגלות ההורית גבוהה יותר. מהימנות השאלון נבדקה על-ידי ג'ונסטון ומאש (Johnston & Mash, 1989), בציון הכללי למסוגלות הורית הייתה מהימנות $\alpha = .79$. במחקר בישראל בציון הכללי למסוגלות הורית נמצאה אלפא קרונבך $\alpha = .83$ (אלסר, 2011). במחקר הנוכחי המהימנות בציון הכללי למסוגלות הורית הייתה $\alpha = .87$.

שאלון ויסות עצמי של הורה - *Parenting Self-Regulation Scale: MaaP - Me as a*

Parent. שאלון דיווח עצמי אשר פותח על ידי המילטון ועמיתיו (Hamilton et al., 2015). השאלון כולל 16 פריטים המודדים ויסות עצמי הורי על ידי בחינת התנהגות, יעילות וניהול עצמי בתפקיד ההורי. סולם התשובות נע בין 1 (כלל לא מסכימה) ל-5 (מסכימה בהחלט). לדוגמא: "אני טוב בלתכנן ובלארגן לילד שלי פעילויות של כיף ושל למידה". עבור חלק מהפריטים ציון גבוה משמעותו ויסות עצמי גבוה, וחלק מהפריטים מנוסחים בכיוון הפוך (פריטים 1, 4, 9, 16). ממוצע הפריטים

מחושב כך שככל שהציון גבוה יותר כך הוויסות העצמי של ההורה גבוה יותר. מהימנות השאלון נבדקה על-ידי המילטון ועמיתיו (Hamilton et al., 2015), ונמצאה אלפא קרונבך $\alpha = .84$. במחקר של רפאלי ועמיתיה (Refaeli et al., 2022) דווח על מהימנות $\alpha = .89$. במחקר הנוכחי נמצאה מהימנות $\alpha = .91$.

שאלון שביעות רצון מההורות - *PS - Parenting Satisfaction*. שאלון דיווח עצמי של קורדק ופיין (Kurdek & Fine, 1991). השאלון כולל שלושה פריטים המודדים את שביעות הרצון של ההורה מתפקודו כהורה ומהקשר עם הילד. סולם התשובות נע בין 1 (כלל לא) ל-7 (במידה רבה). לדוגמה: "באופן כללי, עד כמה אתה שבע רצון מהקשר עם ילדיך?". ממוצע הפריטים מחושב כך שככל שהציון גבוה יותר כך שביעות הרצון מההורות גבוהה יותר. במחקרה של הרשקוביץ (2013) דווח על מהימנות אלפא $\alpha = .91$. במחקר הנוכחי נמצאה מהימנות $\alpha = .87$.

המשתנים הבלתי תלויים

שאלון אירועי חיים טראומטיים. שאלון דיווח עצמי של סולומון (Solomon, 1995). השאלון כולל 12 פריטים המודדים אירועי חיים טראומטיים כגון אלימות, פגיעה מינית, מוות או מחלה קשה של קרובים וכיו"ב. לדוגמה: "במהלך חיידך, מישהו פגע בך מינית?". לגבי כל אירוע המשתתפים נשאלו האם התנסו באירוע כזה כן/לא, והאם התרחש לפני או אחרי גיל 18. בנוסף יכלו המשתתפים לציין האם התרחש אירוע קשה נוסף אחר (התשובה כן/לא). הציון בשאלון מחושב על ידי סך אירועי החיים הטראומטיים. על כן, טווח התשובות למדד נע בין 0 ל-13, כאשר 0 מסמל כי לא היו אירועים טראומטיים בתחומים שנבדקו ו-13 מסמל כי נמצאו אירועים טראומטיים בכל התחומים שנבדקו.

שאלון התקשרות מבוגרים - *ECR 12 - Experience in Close Relationships*. שאלון מקוצר שפותח על ידי לפונטיין ועמיתיה (Lafontaine et al., 2016), הכולל 12 פריטים מתוך שאלון ECR המפורסם והמקורי של ברנן ועמיתיו (Brennan et al., 1998) אשר כולל 36 פריטים ותורגם לעברית על ידי מיקולינסר ופלוריאן (Mikulincer & Florian, 2000).

שאלון ECR-12 מודד התקשרות מבוגרים על ידי שני ממדים: סגנון התקשרות חרד (Attachment anxiety) – הכולל 6 פריטים (1,2,3,5,7,8) (לדוגמה: "אני דואג מכך שאנטש"); וסגנון התקשרות נמנע (Attachment avoidance) הכולל גם כן 6 פריטים (4,6,9,10,11,12) (לדוגמה: "אני לא מרגיש נוח להיפתח לאנשים אחרים"). סולם התשובות נע בין 1 (מאוד לא מסכימה) ל-7 (מאוד מסכימה). ציון ממוצע מחושב בנפרד לכל ממד וככל שהציון גבוה יותר כך סגנון ההתקשרות חרד יותר או נמנע יותר בהתאמה לממד (הפריטים 6,9,10,11,12 בכיוון הפוך). במחקר קודם דווח על

מהימנות $\alpha = .78$ במדד סגנון התקשרות נמנע, ומהימנות $\alpha = .84$ במדד סגנון התקשרות חרד (Fitzpatrick & Lafontaine, 2017). במחקר הנוכחי נמצאה מהימנות $\alpha = .81$ הן במדד סגנון התקשרות נמנעה והן במדד סגנון התקשרות חרד.

שאלון איכות הזוגיות - *EMS - ENRICH Marital Satisfaction Scale*. שאלון דיווח

עצמי של פאוורס ואולסון (Fowers & Olson, 1993). השאלון כולל 10 פריטים המודדים איכות הזוגיות על ידי מידת שביעות הרצון וההתאמה במערכת הזוגית. בשונה מסולם ליקרט האופייני, בשאלון זה לכל פריט נתנו שתי תשובות אפשריות קיצוניות על פני סולם בן 7 דרגות, והנבדק מסמן את תשובתו על פני הרצף שבין שתי התשובות הקיצוניות. לדוגמה: " באיזו מידה אתם יכולים לסמוך אחד על השני ולתת אמון זה בזה?" -1 לא סומכים אחד על השני ואין אמון, 7-סומכים אחד על השני ויש אמון. ציון איכות הזוגיות מחושב על ידי ממוצע כל הפריטים וככל שהציון גבוה יותר כך שביעות הרצון מהזוגיות גבוהה יותר. מהימנות השאלון נבדקה על-ידי פאוורס ואולסון (Fowers & Olson, 1993) ודווח על מהימנות אלפא קרונבך $\alpha = .86$. במחקר של רפאלי ועמיתיה (Refaeli et al., 2022) דווח על מהימנות $\alpha = .83$. במחקר הנוכחי נמצאה מהימנות $\alpha = .89$.

שאלון תמיכה חברתית - *MSPSS - The Multidimensional Scale of Perceived Social Support*

שאלון דיווח עצמי שפותח על ידי זימט ועמיתיו (Zimet et al., 1988). השאלון כולל 12 פריטים אשר בוחנים תמיכה נתפסת מסוגים שונים כולל תמיכה מבני משפחה (פריטים: 3, 4, 8, 11), מחברים/ות (פריטים: 6, 7, 9, 12) ומאחר משמעותי (פריטים: 1, 2, 5, 10), לדוגמה: "יש אדם קרוב לי הנמצא בקרבתך כאשר אני זקוק לו". סולם התשובות נע בין 1 (לא מתאים במידה רבה מאוד) ל-7 (מתאים במידה רבה מאוד). ציון התמיכה החברתית הנתפסת מחושב על ידי ממוצע הפריטים עבור כל אחד ממקורות התמיכה וככל שהציון גבוה יותר כך התמיכה חברתית הנתפסת גבוהה יותר. מהימנות השאלון נבדקה על-ידי זימט ועמיתיו (Zimet et al., 1988) ודווח כי המהימנות הכללית של השאלון הינה אלפא קרונבך $\alpha = .88$, של התמיכה המשפחתית $\alpha = .87$, של התמיכה מחברים/ות $\alpha = .85$, ושל תמיכת אחר משמעותי $\alpha = .91$. במחקרה של רפאלי ועמיתיה (2021) דווח על מהימנות כללית של השאלון $\alpha = .93$, של התמיכה המשפחתית $\alpha = .93$, של התמיכה מחברים/ות $\alpha = .95$, ושל תמיכת אחר משמעותי $\alpha = .94$. במחקר הנוכחי נמצאה מהימנות של המדד הכללי $\alpha = .94$, של התמיכה המשפחתית $\alpha = .93$, של התמיכה מחברים/ות $\alpha = .95$, ושל תמיכת אחר משמעותי $\alpha = .92$.

שיטות ניתוח הנתונים

על מנת לבחון האם קיימים קשרים בין מדדי ההורות לבין משתני הרקע הדמוגרפיים נערכו מבחני t למדגמים בלתי תלויים, ניתוחי שונות חד כיווניים ומבחני פירסון. בדומה, על מנת לבחון את הקשרים הדו משתניים בין משתני ההורה, התמיכה ומאפייני הילד למשתני ההורות, נערכו מבחני t למדגמים בלתי תלויים, ניתוחי שונות חד כיווניים ומבחני פירסון.

על מנת לבחון את התרומה המשולבת של המשתנים הבלתי תלויים לכל אחד מהמשתנים התלויים של ההורות (תפיסת מסוגלות בהורות, ויסות עצמי הורי, שביעות רצון מההורות ולחץ בהורות), נערכו ניתוחי רגרסיה היררכית רב משתנית. הצעד הראשון היה משתני הבקרה גיל ומגדר. בהמשך על פי המודל התיאורטי של בלסקי (Belsky, 1984), הצעד השני כלל את המשתנים האישיים של ההורה (טראומה בילדות והתקשרות בבגרות), הצעד השלישי כלל את משאבי התמיכה מהסביבה (המשתנים איכות הזוגיות ותמיכה מהסביבה), והצעד הרביעי והאחרון כלל את משתנה הקשיים של הילד. הניתוחים נערכו באמצעות תוכנת SPSS גרסה 28.

לבסוף, נבנה מודל מחקר בהלימה למודל התיאורטי עליו נשען המחקר - המודל האקולוגי להורות (Belsky, 1984). תחילה הוכנסו כל המשתנים הבלתי תלויים לפי מודל התיאורטי המלא (ראה מודל המחקר, עמ' 32), אולם כדי לשפר את טיב ההתאמה למודל הסופי הוכנסו רק משתנים בלתי תלויים שתרומתם הייתה מובהקת לניבוי המשתנים התלויים: משתנים אישיים של ההורה (טראומה בילדות והתקשרות חרדה), משאבי התמיכה מהסביבה (איכות הזוגיות) ומאפייני הילד (קשיים של הילד). ניתוח המודל הכולל נערך על ידי משוואות מבניות (Structural Equation Modeling-SEM).

ניתוח משוואות מבניות מתייחס אל המודל כאל מערכת משוואות. הניתוח מתייחס לסוגים שונים של קשרים ומשתנים, תוך התחשבות בטעות המדידה, כך שתוצאות הניתוח כוללות אומדנים מדויקים יותר בהשוואה לניתוחי רגרסיה. הניתוח בוחן את מודל המדידה (CFA- confirmatory factor analysis), קרי את הקשרים בין המשתנים הנצפים למשתנים הלטנטיים ואת המודל המבני, קרי את התאמת המודל התיאורטי לממצאים. על מנת לבחון את השערות התיווך נערך ניתוח נתיבים אשר בחן את הקשרים הישירים והעקיפים בין המשתנים הבלתי תלויים, דרך המתווכים ועד למשתנים התלויים. ליתר דיוק, נבחן תפקידם של סגנונות ההתקשרות (חרדה ונמנעת) ושל איכות הזוגיות כמתווכים סדרתיים בקשרים שבין טראומה בילדות וקשיים של הילד לבין מאפייני ההורות. על מנת לבחון את השערת המיתון נערכו ניתוחי מיתון (אינטראקציה).

כל הניתוחים הסטטיסטיים בוצעו באמצעות תוכנת R (R Core Team, 2023; V. 4.2.3) עם ממשק משתמש של R-Studio (Posit team, 2023; V. 2023.6.1.524). ניתוח הנתונים בשלב בחינת התיווך חושב באמצעות חבילת התוכנה Lavaan (Rosseel, 2012) בעוד ניתוח המיתון בוצע באמצעות חבילת Process (Hayes, 2017).

היבטים אתיים

במחקר זה ננקטו כל הפעולות הנדרשות לצורך שמירה מלאה על סודיות הנחקרים והקפדה על כללי האתיקה. מטרת המחקר נמסרה למשתתפים והם הביעו הסכמתם להשתתף בו. הנתונים נאספו ללא פרטים מזהים וניתנה האפשרות לדלג על שאלות ולעצור את ההשתתפות בכל עת. מאחר שהשאלון עסק בנושאים אישיים ומשפחתיים רגישים, ניתנה למשתתפי המחקר האפשרות ליצור קשר אישי עם עורך המחקר ו/או המנחה באמצעות כתובת מייל ומספר הטלפון הסלולרי שנמסרו להם. בנוסף, מילוי השאלון נעשה בזמינות ונוכחות של עורך המחקר או עוזרת מחקר, על מנת לזהות האם השאלון מעורר אי נוחות רגשית או מצוקה. המחקר קיבל אישור ועדת האתיקה של המחלקה לעבודה סוציאלית.

ממצאים

בחלק הראשון מוצגים משתני הרקע של משתתפי המחקר והתפלגותם. כמו כן, ניבחנו השאלה האם קיימים הבדלים מובהקים בין קבוצות שונות לפי מאפייני רקע במשתנים התלויים של מאפייני ההורות.

לוח מס' 1 מציג את הממוצעים וסטיות התקן של המשתנים התלויים של מאפייני ההורות: תפיסת מסוגלות הורית, ויסות עצמי הורי, שביעות רצון מההורות ולחץ בהורות, לפי משתני הרקע. על מנת לבחון האם קיימים הבדלים במדדי ההורות לגבי משתני הרקע נערכו מבחני t למדגמים בלתי תלויים, ניתוחי שונות חד כיווניים ומבחני פירסון.

במשתנה מגדר, מבחן t למדגמים בלתי תלויים העלה כי קיים ההבדל מובהק בין גברים לנשים במדד לחץ בהורות ($t(180)=-2.74, p<.01$). נמצא כי אימהות דווחו על יותר לחץ בהורות בהשוואה לאבות. לא נמצאו הבדלים מובהקים בין גברים לנשים בשאר מדדי ההורות.

במשתנה גיל ההורה בניתוח פירסון נמצאו קשרים מובהקים עם מדדי ההורות: תפיסת מסוגלות הורית ($t(182)=0.15, p<.05$), ולחץ בהורות ($t(182)=-0.17, p<.05$). כך, ככל שגיל ההורה עולה כך מידת המסוגלות ההורית שלו עולה ורמת הלחץ בהורות יורדת. לא נמצא קשר בין גיל ההורה לבין מדדי ההורות של ויסות עצמי הורי ושביעות רצון מההורות.

משתנה ארץ הלידה של ההורה, מבחן t למדגמים בלתי תלויים העלה כי קיים ההבדל מובהק כמעט בכל מדדי ההורות: תפיסת מסוגלות הורית ($t(180)=1.94, p<.05$), ויסות עצמי הורי ($t(180)=2.73, p<.05$) ושביעות רצון מההורות ($t(180)=2.73, p<.01$). נמצא כי הורים אשר נולדו בישראל דיווחו על תפיסת מסוגלות הורית, ויסות עצמי הורי ושביעות רצון מההורות גבוהים יותר בהשוואה להורים אשר נולדו בחוץ לארץ. לא נמצא הבדל מובהק בין ילידי הארץ לילידי חו"ל במשתנה לחץ בהורות.

במשתנה אמונה דתית, בניתוח שונות חד כיווני נמצא כי קיים הבדל מובהק בין הקבוצות - חילונית, מסורתית ודתית-חרדית - במשתנה לחץ בהורות ($F(2, 179)=3.32, p<.05$). לבדיקת מקור ההבדלים נערך ניתוח פוסט הוק מסוג Scheffe שהראה כי הורים אשר הגדירו עצמם דתיים או חרדים דיווחו על פחות לחץ בהורות באופן מובהק בהשוואה להורים אשר הגדירו עצמם מסורתיים ($p<.05$) או חילוניים ($p<.05$). לא נמצאו הבדלים מובהקים בין חילוניים למסורתיים, וכן, לא נמצאו הבדלים בין הקבוצות בשאר מדדי ההורות.

במשתנה מגבלה פיזית או נפשית, מבחן t למדגמים בלתי תלויים העלה כי קיים ההבדל מובהק במדד לחץ בהורות ($t(180)=-2.98, p<.01$), בין הורים אשר מתמודדים עם מגבלה כלשהי לבין אלו שלא. הורים עם מגבלה דיווחו על יותר לחץ בהורות בהשוואה להורים שאינם מתמודדים עם

מגבלה פיזית או נפשית. לא נמצאו הבדלים מובהקים בין משתתפים עם מגבלה לבין אלו שללא מגבלה בשאר מדדי ההורות.

במשתנה מגורי ההורה, מבחן t למדגמים בלתי תלויים העלה כי קיים ההבדל מובהק בין הורים אשר חולקים מגורים משותפים עם בן זוג לבין הורים אשר אינם מתגוררים עם בן זוג (מתגוררים לבד, אצל ההורים של אחד מבני הזוג או ללא מקום מגורים קבוע), ביחס לכל מדדי ההורות: תפיסת מסוגלות הורית ($t(180)=2.42, p<.01$), ויסות עצמי הורי ($t(180)=3.23, p<.001$), שביעות רצון מההורות ($t(180)=2.93, p<.05$) ולחץ בהורות ($t(180)=-4.83, p<.001$). נמצא כי הורים המתגוררים עם בן זוג דיווחו על תפיסת מסוגלות הורית, ויסות עצמי הורי ושביעות רצון מההורות גבוהים יותר, ולחץ בהורות נמוך יותר, בהשוואה להורים אשר אינם מתגוררים עם בן זוג. משתנה מגורי ההורה הינו משתנה הרקע היחיד בו נמצאו הבדלים מובהקים ביחס לכל משתני ההורות.

באשר לרמת ההשכלה של ההורה, בניתוח שונות חד כיווני נמצא כי קיים הבדל מובהק בין הקבוצות השונות במשתנה לחץ בהורות $F(2, 179)=3.31, p<.05$. לבדיקת מקור ההבדלים נערך ניתוח פוסט הוק מסוג Scheffe שהראה כי הורים בעלי השכלה של עד בגרות חלקית דיווחו על יותר לחץ בהורות בהשוואה להורים בעלי בגרות מלאה ($p<.05$), אך בהשוואה לבעלי השכלה אקדמית ההבדל אינו מובהק. לא נמצאו הבדלים בין הקבוצות בשאר מדדי ההורות.

במשתנה התעסוקה, מבחן t למדגמים בלתי תלויים העלה כי קיים הבדל מובהק בין הורים שעובדים לבין אלו שאינם עובדים במדד לחץ בהורות ($t(180)=-2.66, p<.01$). נמצא כי הורים עובדים דיווחו על פחות לחץ בהורות בהשוואה להורים שאינם עובדים. לא נמצאו הבדלים בין הורים שעובדים להורים שאינם עובדים בשאר מדדי ההורות.

בנוגע למשתני הילד: באשר למשתנה מספר הילדים שיש להורה, מבחן פירסון לא העלה קשר מובהק לאף אחד ממדדי ההורות. בנוסף, באשר למשתנה גיל הילד הבכור, מבחן פירסון לא העלה קשר מובהק עם אף אחד ממדדי ההורות.

במשתנה מגורי הילד, מבחן t למדגמים בלתי תלויים העלה כי קיים ההבדל מובהק במדדי ההורות: שביעות הרצון מההורות ($t(180)=2.67, p<.01$) ולחץ בהורות ($t(180)=-4.04, p<.05$). נמצא כי במקרה בו הילד מתגורר עם שני הוריו, ההורים דיווחו על שביעות רצון מההורות גבוהה יותר בהשוואה להורים אשר ילדיהם אינם מתגוררים עם שני ההורים. כמו כן, נמצא כי במקרה של מגורי ילד עם שני הוריו, ההורים דיווחו על פחות לחץ בהורות לעומת אלו שלא.

במשתנה מגדר הילד הבכור, מבחן t למדגמים בלתי תלויים העלה כי קיים ההבדל מובהק במדדי ההורות תפיסת מסוגלות הורית ($t(180)=-2.50, p<.05$) וויסות עצמי הורי ($t(180)=-2.37, p<.05$). נמצא כי הורים לבנים דיווחו על תפיסת מסוגלות הורית נמוכה יותר בהשוואה להורים

לבנות, וכי הורים לבנים קיבלו ציון נמוך יותר במדד ויסות עצמי הורי בהשוואה להורים לבנות. לא נמצאו הבדלים מובהקים בין הורים לבנים להורים לבנות במדדים של לחץ בהורות ושביעות רצון מההורות.

לוח מספר 1

ממוצעים (וסטיות תקן) של המשתנים התלויים לפי משתני רקע

לחץ בהורות (N=182)		שביעות רצון מההורות (N=182)		ויסות עצמי הורי (N=182)		תפיסת מסוגלות הורית (N=182)			
F/t/r	(SD) M	F/t/r	(SD) M	F/t/r	(SD) M	F/t/r	(SD) M		
-2.74**	(0.74) 1.96	1.18	(1.10) 6.07	0.93	(0.69) 3.97	1.41	(0.68) 3.82	זכר	מגדר ההורה
	(0.70) 2.3		(1.01) 5.85		(0.60) 3.87		(0.64) 3.67	נקבה	
-0.17*		.05		.11		.15*			גיל הורה
-1.79	(0.72) 2.17	3.18**	(0.94) 6.03	2.73*	(0.59) 3.96	1.94*	(0.62) 3.76	ישראל	ארץ לידה
	(0.71) 2.40		(1.42) 5.43		(0.69) 3.66		(0.72) 3.53	אחר	
3.32*	(0.74) 2.26 ^a	1.86	(1.13) 5.88	2.98	(0.59) 3.89	0.72	(0.63) 3.69	חילוני	אמונה דתית
	(0.74) 2.31 ^a		(1.14) 5.77		(0.68) 3.79		(0.66) 3.67	מסורתי	
	(0.72) 1.94		(0.85) 6.21		(0.57) 4.11		(0.67) 3.82	דתי/חרדי	
-2.98**		1.77		1.31		1.86			מגבלה פיזית או נפשית
	(0.68) 2.13		(1.07) 5.98		(0.63) 3.93		(0.64) 3.76	לא	
	(0.77) 2.43		(1.10) 5.64		(0.63) 3.78		(0.67) 3.54	כן	
-4.83***	(0.64) 2.08	2.93**	(0.88) 6.07	3.23***	(0.55) 3.99	2.42**	(0.61) 3.77	עם בן הזוג	מגורי ההורה
	(0.83) 2.31		(1.49) 5.34		(0.75) 3.57		(0.74) 3.49	אחר	
3.31*	(0.78) 2.35 ^b	1.31	(1.07) 5.83	3.03	(0.64) 3.78	2.92	(0.63) 3.60	עד בגרות חלקית	השכלה
	(0.71) 2.04		(1.03) 6.10		(0.62) 4.03		(0.63) 3.87	בגרות מלאה	
	(0.55) 2.19		(1.09) 5.91		(0.58) 3.95		(0.61) 3.73	אקדמית	

לחץ בהורות (N=182)		שביעות רצון מההורות (N=182)		ויסות עצמי הורי (N=182)		תפיסת מסוגלות הורית (N=182)			
F/t/r	(SD) M	F/t/r	(SD) M	F/t/r	(SD) M	F/t/r	(SD) M		
-2.66*	(0.72) 2.13	1.74	(1.18) 5.88	2.37	(0.66) 3.91	0.04	(0.65) 3.77	כן	משתנה
	(0.69) 2.43		(0.86) 5.95		(0.54) 3.86		(0.64) 3.57	לא	תעסוקה
2.08	(0.66) 2.18	0.36	(1.15) 5.91	0.36	(0.62) 3.84	0.81	(0.64) 3.72	עבודה	מקורות הכנסה
	(0.65) 2.38		(0.84) 6.00		(0.54) 3.91		(0.61) 3.62	אחר	
	(0.65) 2.13		(1.12) 5.83		(0.69) 3.93		(0.65) 3.71	שילוב	
-4.04*	(0.63) 2.08	2.67**	(0.89) 6.04	2.99	(0.56) 3.99	3.22	(0.59) 3.81	עם שני ההורים	מגורי הילד
	(0.81) 2.55		(1.42) 5.57		(0.73) 3.68		(0.72) 3.47	אחר	
.03		.04		.00		-.16			מספר ילדים
.14		-.11		-.14		-.11			גיל הילד הבכור
1.34	(0.74) 2.29	-1.19	(1.18) 5.81	-2.37*	(0.66) 3.78	-2.50*	(0.67) 3.58	זכר	מגדר הילד הבכור
	(0.70) 2.15		(0.99) 6.00		(0.58) 4.00		(0.61) 3.82	נקבה	

* $P < 0.05$, ** $P < 0.01$, *** $P < 0.001$

a : גבוה באופן מובהק ($p < .05$) מהורים דתיים-חרדים (Scheffe post-hoc)

b : גבוה באופן מובהק ($p < .05$) מהורים בעלי בגרות מלאה (Scheffe post-hoc)

הקשרים של מדדי ההורות לבין עצמם

על מנת לבחון האם קיים קשר סטטיסטי בין המדדים התלויים השונים, נערך מבחן פירסון בין כל אחד ממדדי ההורות למדדים התלויים האחרים. לוח מס' 2 מראה, כצפוי, כי קיים קשר מובהק בין המדדים התלויים בעוצמה בינונית-גבוהה. כלומר, ככל שהציון של ההורה במדד מסוים גבוה יותר כך הציון שלו בשאר המדדים גבוה יותר, למעט לחץ בהורות שם הכיוון הינו הפוך, ככל שהציון של ההורה במדד אחר גבוה יותר כך הציון במדד לחץ בהורות נמוך יותר.

לוח מספר 2

מתאמי פירסון בין מדדי ההורות, המשתנים התלויים ($N=182$)

משתנה	תפיסת מסוגלות הורית	ויסות עצמי הורי	שביעות רצון מההורות	לחץ בהורות
תפיסת מסוגלות הורית	1	.85***	.67***	-.75***
ויסות עצמי הורי	.85***	1	.75***	-.74***
שביעות רצון מההורות	.67***	.75***	1	-.58***
לחץ בהורות	-.75***	-.74***	-.58***	1

*** $P < 0.001$

הקשר בין משתנים אישיים של ההורה, משאבי התמיכה החברתית ומאפייני הילד לבין משתני ההורות
כאמור, המחקר הנוכחי נשען על התיאוריה האקולוגית של בלסקי (Belsky, 1984) להבנת הגורמים המעצבים את ההורות, הכוללים את המאפיינים הבאים: משתנים אישיים של ההורה, משאבי התמיכה החברתית ומאפייני הילד. המחקר הציג שורה של השערות הקושרות בין מאפיינים אלו לבין מאפיינים קוגניטיביים, התנהגותיים ורגשיים של ההורות. בנוסף, הוצגו השערות בין מאפייני ההשמה החוץ-ביתית של ההורה בילדותו לבין מאפייני ההורות. בחלק זה יוצגו הניתוחים שבחנו את הקשרים הדו משתניים בהתאם לשאלות והשערות המחקר.

קשרים בין משתנים אישיים של ההורה לבין מאפייני ההורות

השערת המחקר הניחה כי יימצא קשר בין מספר האירועים טראומטיים שחווה ההורה בילדותו למאפייני ההורות שלו. משתנה אירועים טראומטיים בילדות כלל את סכום האירועים טראומטיים עליהם דיווחו הנבדקים בשאלון, ונע בין אירוע אחד לבין 11 אירועים. מספר האירועים הממוצע להורה הוא חמישה אירועים ($M=4.97$, $SD=2.36$) והציון גם הוא תמישה אירועים.

מבחן t למדגמים בלתי תלויים העלה כי אין הבדל מובהק בין נשים ($M=5.02$, $SD=2.18$) לגברים ($M=4.80$, $SD=2.42$) במדד הסוכם את האירועים הטראומטיים ($t(180)=-0.55$, n.s.).

לוח 3 מראה כי האירוע הטראומטי השכיח ביותר בקרב בוגרי ההשמה הוא מוות של אנשים קרובים (76.3%), וכי פגיעה מינית במהלך החיים הוא האירוע השני השכיח ביותר (60%). אירועים של הכאה פיזית על ידי ההורים, עדות לאלימות בין ההורים ומחלה קשה של אדם יקר, היו גם הם בשכיחות גבוהה ודווחו אצל למעלה ממחצית מהמשתתפים.

לוח מספר 3

שכיחות אירועים טראומטיים בכלל המדגם ובחלוקה לפי למגדר

גברים		נשים		סה"כ		אירוע טראומטי
%	N=45	%	N=137	%	N=182	
93.3%	42	70.1%	97	76.3%	139	מוות של אנשים קרובים
22.2%	10	73.0%	100	60.0%	110	במהלך חייו מישהו פגע בד מינית
51.1%	23	57.7%	79	56.0%	102	בילדותו הוריו היכו אותו פיזית
57.8%	26	55.5%	76	56.0%	102	בילדותו הייתה עד לאלימות בין הוריו
71.1%	32	49.6%	68	54.9%	100	מחלה קשה של אדם יקר לך
20.0%	9	33.5%	61	38.5%	70	מחשבות אובדניות
57.8%	26	28.5%	39	35.7%	65	סכנת פגיעה או מוות
8.9%	4	29.9%	41	24.7%	45	הפרעות אכילה
8.9%	4	27.0%	37	22.5%	41	ניסיונות אובדניים
28.9%	13	19%	26	21.4%	39	הסתבכות בפלילים
31.1%	14	16.1%	22	19.8%	36	תאונה קשה
13.3%	6	14.6%	20	14.2%	26	מחלה קשה
2.2%	1	16.1%	22	12.6%	23	אירוע קשה אחר

לבחינת השערת המחקר אודות קיומו של קשר בין מספר האירועים הטראומטיים בילדות לבין המשתתפים התלויים של ההורות נערכו מבחני פירסון. לוח מס' 3 מראה כי נמצא קשר בין מספר האירועים הטראומטיים לבין כל מדדי ההורות. כלומר, אוששה השערת המחקר כי ככל שההורה חווה יותר אירועים

טראומתיים בילדותו, כך הורותו התאפיינה בתפיסת מסוגלות הורית, ויסות עצמי הורי ושביעות רצון מהורות נמוכים יותר, ובלחץ בהורות גבוה יותר.

השערת מחקר נוספת הניחה כי סגנונות התקשרות לא בטוחים בבגרות (נמנע או חרד), יהיו קשורים לתפיסת מסוגלות הורית, ויסות עצמי הורי ושביעות רצון מהורות נמוכים יותר, ולחץ בהורות גבוה יותר. משתנה התקשרות מבוגרים נמדד על ידי שני ממדים: סגנון התקשרות חרדה (Attachment anxiety) וסגנון התקשרות נמנע (Attachment avoidance). לבחינת השערת המחקר נערכו מבחני פירסון. ניתוח הממצאים, אשר מוצג בלוח מס' 4, מראה כי נמצא קשר מובהק בין סגנונות התקשרות לא בטוחה בבגרות לבין כל מדדי ההורות. כלומר, נמצא כי ככל שהציון במדדי ההתקשרות - נמנע או חרד - היה גבוה יותר כך ההורים דיווחו על תפיסת מסוגלות הורית, ויסות עצמי הורי ושביעות רצון מהורות נמוכים יותר, ולחץ בהורות גבוה יותר.

לוח מספר 4

מתאמי פירסון בין משתנים אישיים של ההורה לבין מדדי ההורות ($N=182$)

משתנה	תפיסת מסוגלות הורית	ויסות עצמי הורי	שביעות רצון מהורות	לחץ בהורות
טראומה בילדות	-.21***	-.19***	-.24***	.35***
התקשרות נמנעת	-.19**	-.21**	-.17*	.23**
התקשרות חרדה	-.39***	-.36***	-.33***	.35***

* $P < 0.05$, ** $P < 0.01$, *** $P < 0.001$

קשרים בין משאבי התמיכה מהסביבה לבין מאפייני ההורות

השערת המחקר הניחה כי יימצא קשר בין רמת התמיכה החברתית (מהורים, חברים ואחר משמעותי) לבין מאפייני ההורות. לבחינת השערת המחקר נערכו מבחני פירסון. ניתוח הממצאים, אשר מוצג בלוח מס' 5, מראה כי נמצא קשר מובהק בין התמיכה החברתית של ההורה לבין כל מדדי ההורות. כלומר השערת המחקר אוששה ונמצא כי ככל שהמדד הכללי של התמיכה נמוך יותר כך ההורות התאפיינה בתפיסת מסוגלות הורית, ויסות עצמי הורי ושביעות רצון מהורות נמוכים יותר, ובלחץ בהורות גבוה יותר. בחינה של כל אחד מהמדדים המרכיבים את התמיכה החברתית בנפרד, הראתה כי לכולם נמצאו קשרים מובהקים עם כל מדדי ההורות. כלומר, ככל שרמת התמיכה מהמשפחה, מהחברים ומאחר משמעותי נמוכה יותר, כך ההורות התאפיינה בתפיסת מסוגלות הורית, ויסות עצמי הורי ושביעות רצון מהורות נמוכים יותר, ובלחץ בהורות גבוה יותר. הקשר בין תמיכה מאחר משמעותי לבין מדדי ההורות

היה עם העוצמה הגבוהה ביותר, לאחריו הקשר של תמיכה מחברים ואילו עוצמת הקשר בין תמיכה מהמשפחה למדדי ההורות הייתה הנמוכה ביותר.

השערת מחקר נוספת הניחה כי ימצא קשר בין רמת איכות הזוגיות לבין מאפייני ההורות. לבחינת השערת המחקר נערכו מבחני פרסון. השערת המחקר אוששה, כך ככל שרמת איכות הזוגיות נמוכה יותר, כך ההורות התאפיינה בתפיסת מסוגלות הורית, ויסות עצמי הורי ושביעות רצון מההורות נמוכים יותר, ובלחץ בהורות גבוה יותר.

לוח מספר 5

מתאמי פרסון בין משתנים של משאבי תמיכה חברתית לבין מדדי ההורות ($N=182$)

משתנה	תפיסת מסוגלות הורית	ויסות עצמי הורי	שביעות רצון מההורות	לחץ בהורות
תמיכה מהסביבה (כללי)	.38***	.42***	.39***	-.47***
תמיכה מהמשפחה	.23***	.29***	.31***	-.32***
תמיכה מחברים	.37***	.37***	.32***	-.43***
תמיכה מאחר משמעותי	.39***	.44***	.40***	-.45***
איכות הזוגיות	.36***	.35***	.39***	-.39***

*** $P < 0.001$

שאלת גישוש נוספת בחנה האם קיים קשר בין סטטוס הזוגיות של ההורה לבין מאפייני ההורות שלו. מבחן t למדגמים בלתי תלויים העלה כי קיימים הבדלים מובהקים בין אלו שבזוגיות (נשואים או ידועים בציבור) לבין אלו שאינם בכל מדדי ההורות. הורים אשר נמצאים בזוגיות דיווחו על תפיסת מסוגלות הורית גבוהה יותר ($M=3.76, SD=0.62$) מאשר הורים שאינם בזוגיות ($M=3.43, SD=0.75$), ($t(180)=2.56, p<.01$). כך גם במשתנה ויסות עצמי הורי בו הורים הנמצאים בזוגיות קיבלו ציון גבוה יותר ($M=3.96, SD=0.57$) לעומת אלו שאינם ($M=3.54, SD=0.76$), ($t(180)=3.33, p<.001$). גם מדד שביעות רצון מההורות היה גבוה יותר במובהק אצל מי שבזוגיות ($M=6.00, SD=0.93$) לעומת אלו שאינם ($M=5.35, SD=1.62$), ($t(180)=2.05, p<.05$). עוד נמצא כי הורים הנמצאים בזוגיות דיווחו על פחות לחץ בהורות ($M=2.12, SD=0.66$) בהשוואה להורים אשר אינם נמצאים בזוגיות ($M=2.76, SD=0.78$), ($t(180)=-4.58, p<.001$).

קשרים בין מאפייני הילד לבין מאפייני ההורות

השערת המחקר הניחה כי ימצא קשר בין מספר הקשיים שיש לילד לבין מאפיינים קוגניטיביים, התנהגותיים ורגשיים של ההורות. מאחר ומספר הקשיים הממוצע לילד הוא אחד ($SD=1.56$) והחציון הוא

אפס קשיים, יצרתי מדד של הורים לילד עם קשיים - כן או לא. מתוך המדגם (N=107) 58.8% מההורים דיווחו כי לילדם אין אף קושי מבין שבעת התחומים שנבדקו, לעומת 42% (N=75) מההורים שדיווחו כי לילדם יש קושי אחד או יותר.

מבחן t למדגמים בלתי תלויים העלה כי קיים הבדל מובהק בכל מדדי ההורות. נמצא כי הורים אשר לילדם אין קושי כלשהו דיווחו על תפיסת מסוגלות הורית גבוהה יותר (M=3.92, SD=0.52) בהשוואה להורים שדיווחו כי ילדם מתמודד עם קושי אחד או יותר (M=3.40, SD=0.70), $t(180)=5.49, p<.001$. כך גם במשתנה ויסות הורי, הורים שדיווחו כי לילדם אין קושי קיבלו ציון גבוה יותר (M=4.10, SD=0.48) לעומת אלו שכן (M=3.61, SD=0.69), $t(180)=5.19, p<.001$. גם מדד שביעות רצון מההורות היה גבוה יותר אצל מי שלילדו אין קושי (M=6.21, SD=0.79) לעומת מי שכן (M=5.46, SD=1.29), $t(180)=4.51, p<.001$. עוד נמצא כי הורים אשר לילדם אין קושי כלשהו דיווחו על פחות לחץ בהורות (M=1.94, SD=0.52) בהשוואה להורים אשר לילדם יש קושי אחד או יותר (M=2.61, SD=0.77), $t(180)=-6.37, p<.001$.

משתני ההשמה החוץ-ביתית

על בסיס הספרות המחקרית בנושא השמה חוץ-ביתית נבחן הקשר בין שלושה משתני השמה – סוג ההשמה החוץ-ביתית, משך השהות בהשמה ויציבות ההשמה, לבין מאפיינים קוגניטיביים, התנהגותיים ורגשיים של ההורות.

ראשית, המחקר גישש האם קיים קשר בין סוג ההשמה החוץ-ביתית – אומנה או פנימייה לבין מדדי ההורות. בניתוח שונות חד כיווני (ראו לוח מס' 6) לא נמצאו הבדלים מובהקים באף אחד ממדדי ההורות לפי מסגרות ההשמה בילדות.

עוד נבחן האם קיים קשר בין יציבות ההשמה לבין מאפייני ההורות, כך שכלל שמספר המעברים בין מסגרות גבוה יותר, ההורות תתאפיין בתפיסת מסוגלות הורית, ויסות עצמי הורי ושביעות רצון מההורות נמוכים יותר, ובלחץ בהורות גבוה יותר. מאחר ושני שליש מההורים היו בילדותם במסגרת השמה חוץ-ביתית אחת בלבד (N=118, 64.8%) ושליש מההורים היו בשתי מסגרות או יותר (N=64, 35.2%), יצרתי משתנה יציבות בהשמה שמבחין בין מי שבילדותם היו במסגרת השמה אחת בלבד לבין מי שהיו בשתי מסגרות או יותר. מבחן t למדגמים בלתי תלויים העלה כי ההבדל בין הקבוצות אינו מובהק לגבי רוב מדדי ההורות, למעט שביעות רצון מההורות. הורים אשר בילדותם היו במסגרת השמה אחת דיווחו על יותר שביעות רצון בהורות בהשוואה להורים אשר בילדותם היו בשתי מסגרות או יותר. כמו כן, נמצא כי ההבדל קרוב למובהק במדדים תפיסת מסוגלות הורית וויסות עצמי הורי ($p=.07$).

המחקר גישש בנוסף האם קיים קשר בין משך השהות בהשמה לבין מאפייני ההורות. מבחני פירסון, המוצגים בלוח מס' 6, מראים כי לא נמצא קשר מובהק בין משך השהות במסגרת ההשמה בילדות לבין מדדי ההורות, למעט במדד תפיסת מסוגלות הורית, בו נמצא קשר מובהק בעוצמה חלשה ($t(182)=0.16$),

$p < 0.05$). כלומר, ככל שמשך השהות במסגרות בילדות היה גבוה יותר כך תפיסת המסוגלות של ההורה גבוהה יותר.

לוח מספר 6

ממוצעים (וסטיות תקן) של מדדי ההורות התלויים לפי משתני השמה בילדות

לחץ בהורות (N=182)		שביעות רצון מההורות (N=182)		ויסות עצמי הורי (N=182)		תפיסת מסוגלות הורית (N=182)	
F/t/r	M (SD)	F/t/r	M (SD)	F/t/r	M (SD)	F/t/r	M (SD)
0.13		0.37		0.91		0.59	מסגרת השמה בילדות
	2.22 (0.74)		5.88 (1.09)		3.86 (0.63)		3.68 (0.62) פנימייה
	2.12 (0.70)		6.14 (0.83)		3.88 (0.56)		3.85 (0.60) משפחת
	2.24 (0.66)		5.90 (1.18)		4.04 (0.62)		3.77 (0.79) פנימייה ואומנה
1.28		4.58*		3.29		3.18	מספר מסגרות השמה
	2.15 (0.69)		5.98 (1.01)		3.92 (0.57)		3.76 (0.61) אחת
	2.32 (0.76)		5.77 (1.21)		3.84 (0.71)		3.61 (0.71) שתיים ומעלה
-0.08		.12		.14		.16*	משך השהות בהשמה

* $P < 0.05$

ניתוחי רגרסיה רב משתניים

כאמור, בהתאם לתיאוריה האקולוגית להורות של בלסקי (Belsky, 1984), המרכיב בעל ההשפעה הרבה ביותר על ההורות הוא ההיסטוריה ההתפתחותית של ההורה ומאפייני אישיותו, אשר לטענתו מהווים את החולייה המרכזית בעיצוב מאפייני ההורות. ההקשר החברתי-סביבתי הוא התחום החשוב הבא, ובתוך כך לקשר הזוגי ההשפעה הרבה ביותר על מאפייני ההורות בעוד רשתות תמיכה אחרות משפיעות פחות. לבסוף, למאפייני הילד ההשפעה הנמוכה ביותר על מאפייני ההורות. בהתאם, ניתוח רגרסיה היררכי רב משתני בחן את התרומה המשולבת של משתנים אישיים של ההורה (טראומה בילדות והתקשרות בבגרות), משאבי תמיכה מהסביבה (איכות הזוגיות ותמיכה חברתית) ומאפייני הילד (קשיים של הילד) למשתנים התלויים של ההורות – תפיסת מסוגלות בהורות, ויסות עצמי הורי, שביעות רצון מההורות ולחץ בהורות. בנוסף נכללו משתני הרקע – גיל ומגדר כמשתני בקרה. משתני הבקרה נמצאו בספרות כמשתנים בעלי תרומה למאפייני ההורות, אשר לגביהם חסר מידע בקרב אוכלוסייה של בוגרי השמה. ממצאי מחקר זה העלו כי מגדר ההורה וגיל ההורה נמצאו קשורים לחלק ממשתני ההורות. מסיבות אלו, משתנים אלו נבחרו כמשתני בקרה לניתוחי הרגרסיה.

בניתוח הרגרסיה לניבוי משתנה תפיסת מסוגלות הורית (לוח מס' 7), משתני הרקע, המשתנים האישיים, החברתיים ומאפייני הילד ניבאו 41.9% מהשונות המוסברת במדד $F(8,141)=12.68, p<.001$. תרומת הצעד הראשון לניבוי השונות לא הייתה מובהקת והמשתנים גיל ומגדר לא נמצאו קשורים למסוגלות הורית. הצעד השני תרם את התרומה המרכזית לניבוי השונות של 18.8%. מבין המשתנים שנבחנו טראומה בילדות אינו מנבא מובהק למסוגלות הורית בעוד משתני ההתקשרות בבגרות נמצאו קשורים במובהק לתפיסת המסוגלות ההורית, כך שככל שהציון במדדי סגנון התקשרות נמנע או חרד גבוה יותר, המסוגלות ההורית נמוכה יותר. הצעד השלישי ניבא 6.5% מהשונות. המשתנה תמיכה חברתית לא נמצא קשור באופן מובהק לתפיסת המסוגלות ההורית, בעוד משתנה איכות הזוגיות נמצא קשור, כך שככל שאיכות הזוגיות הייתה נמוכה יותר כך המסוגלות ההורית הייתה נמוכה יותר. הצעד האחרון תרם 14.1% לניבוי השונות, המשתנה קשיים של הילד נמצא קשור באופן מובהק לתפיסת המסוגלות ההורית, כך שככל שמספר הקשיים של הילד עלה המסוגלות ההורית הייתה נמוכה יותר.

לוח מספר 7

ניתוח רגרסיה היררכי רב משתני לתרומה של משתני רקע, משתנים אישיים של ההורה, משאבי התמיכה מהסביבה ומאפייני הילד למשתנה תפיסת מסוגלות הורית (N=182)

מודל 4			מודל 3			מודל 2			מודל 1			
β	S.E.B	B										
												משתני רקע
												מגדר
												גיל
												משתנים אישים של ההורה
												טראומה בילדות
												התקשרות חרדה
												התקשרות נמנעת
												משאבי התמיכה מהסביבה
												תמיכה חברתית
												איכות הזוגיות
												מאפייני הילד
												קשיים מיוחדים של הילד
												R^2
												R^2 Change

* $P < 0.05$, ** $P < 0.01$, *** $P < 0.001$

בניתוח הרגרסיה לניבוי משתנה ויסות עצמי הורי (לוח מס' 8), משתני הרקע, המשתנים האישיים, החברתיים ומאפייני הילד ניבאו 37% מהשונות המוסברת במדד $F(8,141)=10.34, p<.001$. תרומת הצעד הראשון לניבוי השונות לא הייתה מובהקת, והמשתנים גיל ומגדר לא נמצאו קשורים לוויסות העצמי ההורי. הצעד השני תרם גם כאן את התרומה המרכזית לניבוי השונות של 21.9%. מבין המשתנים שנבחנו טראומה בילדות אינו מנבא מובהק לוויסות הורי בעוד משתני ההתקשרות בבגרות נמצאו קשורים במובהק לתפיסת המסוגלות ההורית, כך שככל שהציון במדדי סגנון התקשרות נמנע או חרד גבוה יותר, הוויסות ההורי נמוך יותר. הצעד השלישי ניבא 5.7% מהשונות. מבין המשתנים שנבחנו תמיכה מהסביבה לא נמצאה קשורה במובהק לוויסות ההורי, בעוד איכות הזוגיות ניבאה את הוויסות ההורי באופן מובהק. כך, ככל שאיכות הזוגיות נמוכה יותר כך הוויסות העצמי ההורי היה נמוך יותר. הצעד האחרון תרם 8% לניבוי השונות, המשתנה קשיים של הילד נמצא קשור באופן מובהק לוויסות ההורי כך שככל שמספר הקשיים של הילד עולה כך הוויסות העצמי ההורי נמוך יותר.

לוח מספר 8

ניתוח רגרסיה היררכי רב משתני לבחינת התרומה של משתני רקע, משתנים אישיים של ההורה, משאבי התמיכה מהסביבה ומאפייני הילד למשתנה ויסות עצמי הורי ($N=182$)

מודל 4			מודל 3			מודל 2			מודל 1			
β	S.E.B	B										
												משתני רקע
												מגדר
												גיל
												משתנים אישיים של ההורה
												טראומה בילדות
												התקשרות חרדה
												התקשרות נמנעת
												משאבי התמיכה מהסביבה
												תמיכה חברתית
												איכות הזוגיות
												מאפייני הילד
												קשיים מיוחדים של הילד
												R^2
												R^2 Change

* $P<0.05$, ** $P<0.01$, *** $P<0.001$

במשתנה שביעות רצון מהורות (לוח מס' 9), משתני הרקע, המשתנים האישיים, החברתיים ומאפייני הילד ניבאו 30.7% מהשונויות המוסברות במדד $F(8,141)=7.79$ $p<.001$. תרומת הצעד הראשון לניבוי השונות לא הייתה מובהקת. הצעד השני תרם גם הפעם את התרומה המרכזית לניבוי השונות של 19.5%. אולם גם במקרה זה המשתנה טראומה בילדות לא נמצא קשור באופן מובהק לשביעות הרצון מההורות, בעוד משתני סגנון התקשרות בבגרות נמצאו שוב קשורים באופן מובהק הפעם לשביעות הרצון מההורות. כך, ככל שהציון במדדי סגנון התקשרות נמנע או חרד גבוה יותר, שביעות הרצון מההורות הייתה נמוכה יותר. הצעד השלישי ניבא 6.8% מהשונויות, וגם כאן משתנה התמיכה מהסביבה לא נמצא קשור באופן מובהק לשביעות הרצון מההורות לעומת איכות הזוגיות שנמצאה קשורה במובהק לשביעות הרצון מההורות, כך שככל שאיכות הזוגיות נמוכה יותר כך שביעות הרצון מההורות נמוכה יותר. הצעד האחרון תרם 3.5% לניבוי השונות, המשתנה קשיים של הילד נמצא קשור באופן מובהק לתפיסת המסוגלות ההורית, כך שככל שמספר הקשיים של הילד עולה כך שביעות הרצון מההורות נמוכה יותר.

לוח מספר 9

ניתוח רגרסיה היררכי רב משתני לתרומה של משתני רקע, משתנים אישיים של ההורה, משאבי התמיכה מהסביבה ומאפייני הילד למשתנה שביעות רצון בהורות ($N=182$)

מודל 4			מודל 3			מודל 2			מודל 1			
β	S.E.B	B										
												משתני רקע
												מגדר
												גיל
												משתנים אישיים של ההורה
												טראומה בילדות
												התקשרות חרדה
												התקשרות נמנעת
												משאבי התמיכה מהסביבה
												תמיכה חברתית
												איכות הזוגיות
												מאפייני הילד
												קשיים מיוחדים של הילד
												R^2
												R^2 Change

* $P<0.05$, ** $P<0.01$, *** $P<0.001$

במשתנה לחץ בהורות (לוח מס' 10), משתני הרקע, המשתנים האישיים, החברתיים ומאפייני הילד ניבאו 50.5% מהשונות המוסברת במדד $F(8,141)=17.95, p<.001$. הצעד הראשון של משתני הבקרה תרם 6.8% לניבוי השונות ותרומתו הייתה מובהקת. מבין המשתנים שנבחנו, תרומתו של מגדר לניבוי לחץ בהורות הינה מובהקת, ונמצא כי לנשים יותר לחץ בהורות בהשוואה לגברים. לעומת זאת, גיל אינו מנבא לחץ בהורות באופן מובהק. הצעד השני תרם גם הפעם את התרומה המרכזית לניבוי השונות של 20.5%. הן המשתנה טראומה בילדות והן משתני התקשרות בבגרות נמצאו קשורים במובהק ללחץ בהורות, כך שכל שמספר האירועים הטראומטיים בילדות גבוה יותר והציון במדדי סגנון התקשרות נמנע או חרד גבוה יותר כך הלחץ ההורי גבוה יותר. הצעד השלישי ניבא 6.4% מהשונות, הן המשתנה תמיכה מהסביבה והן איכות הזוגיות נמצאו קשורים במובהק ללחץ בהורות, כך שכל שהתמיכה מהסביבה ואיכות הזוגיות היו נמוכים יותר כך הלחץ ההורי גבוה יותר. הצעד האחרון תרם 16.7% לניבוי השונות, המשתנה קשיים של הילד נמצא קשור באופן מובהק ללחץ בהורות כך שכל שמספר הקשיים של הילד עולה הלחץ ההורי גבוה יותר.

לוח מספר 10

ניתוח רגרסיה היררכי רב משתני לתרומה של משתני רקע, משתנים אישיים של ההורה, משאבי התמיכה מהסביבה ומאפייני הילד למשתנה לחץ בהורות ($N=182$)

מודל 4			מודל 3			מודל 2			מודל 1			
β	<i>S.E.B</i>	<i>B</i>										
												משתני רקע
									.24**	.12	.35	מגדר
									-.09	.01	-.02	גיל
												משתנים אישיים של ההורה
						.19*	.02	.05				טראומה בילדות
						.27***	.03	.12				התקשרות חרדה
						.20**	.03	.09				התקשרות נמנעת
												משאבי התמיכה מהסביבה
												תמיכה חברתית
												איכות הזוגיות
												מאפייני הילד
												קשיים מיוחדים של הילד
												R^2
												R^2 Change
.42***	.03	.19										
	.505			.337			.274			.068		
	.167			.064			.205			.068		

* $P<0.05$, ** $P<0.01$, *** $P<0.001$

מודל כולל של המנבאים להורות

כאמור, בניסיון להבין מהם הגורמים המעצבים את ההורות הציע בלסקי (Belsky, 1984) מודל אקולוגי הרואה את ההורות כמבוססת על יחסי גומלין בין שלושה תחומים מובחנים: גורמים שמקורם במאפייני ההורה, גורמים שמקורם במשאבי התמיכה החברתית של ההורה וגורמים שמקורם במאפייני הילד. לפי התיאוריה גורמים אלו שלובים זה בזה וכל אחד מהם תורם את חלקו. בהלימה לתיאוריה זו, נבנה במחקר זה מודל כולל לניבוי הגורמים המנבאים את מאפייני ההורות (תפיסת מסוגלות הורית, ויסות עצמי הורי, שביעות רצון מההורות ולחץ בהורות). בשלב הראשון כאמור, נכללו בניתוח כל המשתנים המנבאים להורות. בהמשך, הושמטו המשתנים שלא תרמו באופן מובהק למודל, ובמודל הסופי נכללו רק המשתנים אשר נמצאו בקשר מובהק עם המשתנים התלויים: משתנים אישיים של ההורה (טראומה בילדות והתקשרות חרדה), משאבי התמיכה מהסביבה (איכות הזוגיות) ומאפייני הילד (קשיים של הילד). כלומר הושמטו המשתנים: התקשרות נמנעת ותמיכה חברתית (ראו איור מס' 2). בנוסף לבחינת הקשרים הישירים, המודל הכללי שימש לניתוח של השערות תיווך. על מנת לבחון את השערות התיווך נערך ניתוח נתיבים אשר בחן את הקשרים הישירים והעקיפים בין המשתנים הבלתי תלויים, דרך המתווכים ועד למשתנים התלויים. באופן ספציפי, נבחן תפקידם של סגנונות ההתקשרות וגם של איכות הזוגיות כמתווכים סדרתיים בקשרים שבין טראומה בילדות לבין מאפייני ההורות.

ניתוח נתיבים לבחינת המודל כולל

על מנת לבחון את המודל הכללי במחקר נערך מודל ניתוח נתיבים. בעקבות מחקרם של הוייל ופנתר (Hoyle & Panter, 1995) הוערכה התאמת המודל לנתונים באמצעות שישה מדדי התאמה. שלושה ממדדי התאמה אבסולוטיים: מדד χ^2 , מדד Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA) ומדד Standardized Root Mean Squared Residua (SRMR). בנוסף, נבחנו שלושה מדדי טיב התאמה יחסיים: מדד Normed Fit Index (NFI), מדד Comparative Fit Index (CFI) ומדד טאקר-לואיס (TLI). ערך χ^2 לא מובהק יחד עם ערכי RMSEA ו-SRMR מתחת ל-0.06 ועם NFI, CFI ו-TLI מעל 0.95 מצביעים על התאמה מצוינת, בעוד שערכי RMSEA ו-SRMR מתחת ל-0.08 ו-NFI, CFI ו-TLI מעל 0.90, בהתאמה, מצביעים על התאמה מספקת.

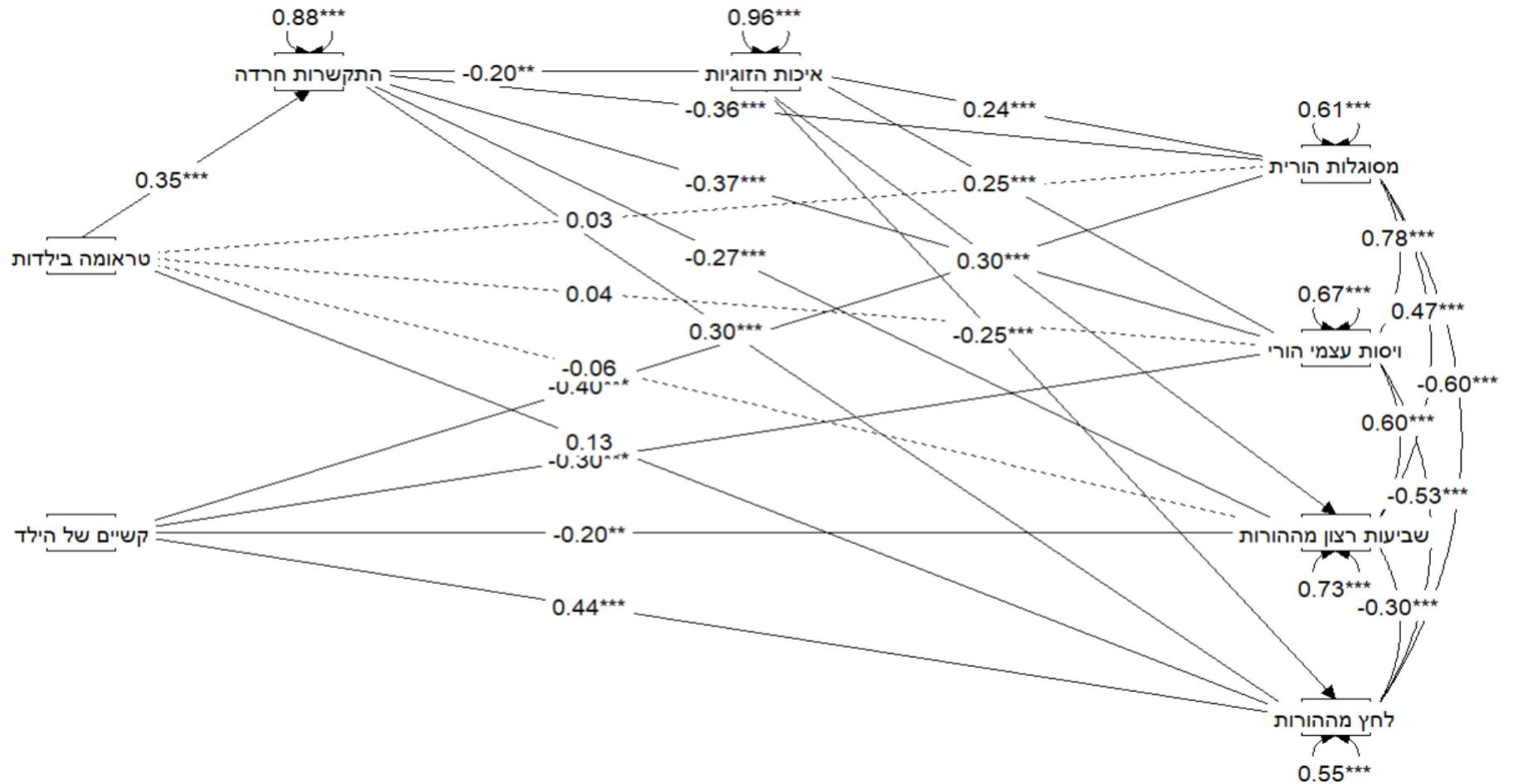
תחילה חושב המודל התיאורטי המלא בו הן המשתנים סגנונות התקשרות (חרדה ונמנעת) והן תמיכה חברתית ואיכות זוגיות שימשו כמתווכים הקשורים בקשר סדרתי בקשרים שבין טראומה בילדות וקשיים של הילד לבין מאפייני ההורות. מודל זה הראה התאמה מצוינת של המודל לנתונים ($\chi^2(6) = 11.912, p = .064, RMSEA = .08, SRMR = .045, CFI = .99, TLI = .94, NFI = .98$) אך מספר

נתיבים בו לא היו מובהקים. כלומר, הנתיבים בין טראומה בילדות למשתנים של ההורות לא נמצאו מובהקים באף אחד ממדי ההורות: מסוגלות הורית ($\beta = .05, p = .46$), ויסות רגשי הורי ($\beta = .07, p = .31$), שביעות רצון מההורות ($\beta = -.03, p = .67$) ולחץ בהורות ($\beta = .09, p = .15$). גם הנתיבים בין התקשרות נמנעת למשתנים של ההורות לא נמצאו מובהקים באף אחד ממדדי ההורות: מסוגלות הורית ($\beta = -.06, p = .49$), ויסות רגשי הורי ($\beta = -.11, p = .20$), שביעות רצון מההורות ($\beta = -.10, p = .24$) ולחץ בהורות ($\beta = .05, p = .54$). כך נמצא גם בנתיבים שבין משתנה תמיכה חברתית למשתנים של ההורות אשר אף הם לא נמצאו מובהקים באף אחד ממדדי ההורות: מסוגלות הורית ($\beta = .08, p = .37$), ויסות רגשי הורי ($\beta = .11, p = .24$), שביעות רצון מההורות ($\beta = .09, p = .35$) ולחץ בהורות ($\beta = -.13, p = .09$).

בהתבסס על בנטלר ומוג'ירט (Bentler & Mooijart, 1989) נמצא לנכון להגיע למודל הפשוט ביותר על ידי השמטת נתיבים לא מובהקים. קרי, הוצאו מניתוחי ההמשך המשתנים התקשרות נמנעת ותמיכה חברתית. עם זאת, הושארו הנתיבים הישירים בין טראומה בילדות לבין שאר המתווכים והמשתנים התלויים, אף על פי שבניתוח הראשון הנתיבים לא יצאו מובהקים, וזאת על מנת לבחון את שאלות התיווך תוך כדי בחינה של הנתיבים העקיפים בהתאם לפרוצדורה של ברון וקני ולמחקרי המשך בתחום (Baron & Kenny, 1986; Hayes, 2009).

איור מספר 2

מודל ניתוח הנתיבים הסופי עם מקדמים מתוקננים

— נתיבים מובהקים
 ----- נתיבים לא מובהקים
 p<.01, *p<.001

המודל הסופי הראה התאמה מצוינת לנתונים

$\chi^2(3) = 6.935, p = .074, RMSEA = .09, SRMR = .044, CFI = .99, TLI = .94, NFI = .99$

וכל הנתונים בו, פרט לנתונים הישירים בין טראומה בילדות למשתנים התלויים של ההורות מסוגלות הורית, ויסות עצמי הורי ושביעות רצון מההורות, היו מובהקים (ראו לוח מס' 11 ואיור מס' 2).
בחינה של לוח מס' 11 מראה כי טראומה בילדות הינה מנבא חיובי של התקשרות חרדה ($\beta = .35, p < .001$) ושל משתנה לחץ בהורות ($\beta = -.14, p < .05$), אך לא נמצא קשר לשאר מאפייני ההורות. כמו כן, התקשרות חרדה הינה מנבא שלילי של איכות הזוגיות ($\beta = -.20, p = .01$) וגם של מאפייני ההורות: תפיסת מסוגלות הורית ($\beta = -.36, p < .001$), ויסות עצמי הורי ($\beta = -.38, p < .001$) ושביעות רצון מההורות ($\beta = -.27, p < .001$), ומנבא חיובי של לחץ בהורות ($\beta = .30, p < .001$). איכות הזוגיות נמצאה כמנבא חיובי של מאפייני ההורות: תפיסת מסוגלות הורית ($\beta = .24, p < .001$), ויסות עצמי הורי ($\beta = .25, p < .001$) ושביעות רצון מההורות ($\beta = .30, p < .001$) וכמנבא שלילי של לחץ בהורות ($\beta = -.25, p < .001$). לבסוף, קשיים של הילד נמצאו כמנבא שלילי של מאפייני ההורים: תפיסת מסוגלות הורית ($\beta = -.40, p < .001$), ויסות עצמי הורי ושביעות רצון מההורות ($\beta = -.20, p < .001$) וכמנבא חיובי של לחץ בהורות ($\beta = .44, p < .001$).

ניתן לראות כי לאחר השמטת משתנים אשר במודל המלא לא יצאו מבוהקים (התקשרות נמנעת ותמיכה חברתית) המודל הכולל הסופי הינו חזק במיוחד ומציג תמונה בה כמעט כל המשתנים מנבאים את מאפייני ההורות במובהקות גבוהה מאוד הן בקשרים ישירים והן בקשרים עקיפים.

ניתוח נתיבים לבחינת תיווך

על מנת לבחון את השערות התיווך אשר הועלו במחקר נבחנה מובהקותם של הנתיבים העקיפים (ראו לוח מס' 12) על ידי פרוצדורת bootstrapping עם 10,000 תתי דגימות (Hayes, 2009). כאשר נבחן משתנה התקשרות חרדה כמשתנה מתווך בין טראומה בילדות לבין מאפייני ההורות, הניתוח הראה נתיבי תיווך מובהקים לכל המשתנים התלויים של ההורות. כלומר, ככל שמספר האירועים הטראומתיים בילדות גבוה יותר כך סגנון ההתקשרות חרד יותר ($\beta = .35, p < .001$), וככל שסגנון ההתקשרות חרד יותר כך ההורות תתאפיין בתחושת מסוגלות הורית ($\beta = -.13, p < .001$), ויסות עצמי הורי ($\beta = -.13, p < .001$) ושביעות רצון מההורות ($\beta = -.10, p < .005$) נמוכים יותר, ובלחץ בהורות גבוה יותר ($\beta = .11, p < .001$).

כאשר נבחן משתנה איכות הזוגיות כמתווך בין התקשרות חרדה לבין מאפייני ההורות נמצאו גם כן נתיבי תיווך מובהקים. כלומר, ככל שסגנון ההתקשרות חרד יותר כך איכות הזוגיות נמוכה יותר ($\beta = -.07, p < .05$), וככל שאיכות הזוגיות נמוכה כך ההורות התאפיינה בתחושת מסוגלות הורית ($\beta = .24, p < .001$), ויסות עצמי הורי ($\beta = .25, p < .001$) ושביעות רצון מההורות ($\beta = .03, p < .001$). נמוכים יותר, ובלחץ בהורות גבוה יותר ($\beta = -.25, p < .001$).

בהמשך למצאים אלו, נבחן האם ישנו תיווך סדרתי מלא הן דרך התקשרות חרדה והן דרך איכות הזוגיות (ראו לוח מס' 12) וכזה נמצא רק בנתיבים העקיפים העוברים בין טראומה בילדות לבין שביעות רצון מההורות ($\beta = -.02, p < .05$) ובאלו העוברים בין טראומה בילדות לבין לחץ בהורות ($\beta = .02, p < .05$). כלומר, טראומה בילדות מעלה סגנון התקשרות חרד, אשר בתורו פוגע באיכות הזוגיות דבר המוביל הן לפגיעה בשביעות הרצון מההורות והן לעליה בלחץ מההורות. הנתיבים הסדרתיים העקיפים עבור תפיסת מסוגלות הורית ועבור ויסות עצמי הורי לא נמצאו מובהקים אם כי היו קרובים למובהקות ($p = .06$ לשניהם).

לוח מספר 11

מקדמי מודל ניתוח הנתיבים המתוקננים והלא מתוקננים ומובהקותם

95% ULCI	95% LLCI	p	β	se	b	משתנה תלוי	משתנה בלתי תלוי
0.32	0.13	<.001	0.35	0.05	0.22	התקשרות חרדה	← טראומה בילדות
-0.04	-0.29	0.01	-0.2	0.06	-0.16	איכות הזוגיות	← התקשרות חרדה
0.04	-0.03	0.68	0.03	0.02	0.01	תפיסת מסוגלות הורית	← טראומה בילדות
-0.09	-0.2	<.001	-0.36	0.03	-0.15	תפיסת מסוגלות הורית	← התקשרות חרדה
0.19	0.06	<.001	0.24	0.03	0.12	תפיסת מסוגלות הורית	← איכות הזוגיות
-0.11	-0.22	<.001	-0.4	0.03	-0.16	תפיסת מסוגלות הורית	← קשיים של הילד
0.04	-0.03	0.6	0.04	0.02	0.01	ויסות עצמי הורי	← טראומה בילדות

95% ULCI	95% LLCI	<i>p</i>	β	<i>se</i>	<i>b</i>	משתנה תלוי	←	משתנה בלתי תלוי
-0.09	-0.2	<.001	-0.38	0.03	-0.14	ויסות עצמי הורי	←	התקשרות חרדה
0.18	0.06	<.001	0.25	0.03	0.12	ויסות עצמי הורי	←	איכות הזוגיות
-0.07	-0.17	<.001	-0.3	0.03	-0.12	ויסות עצמי הורי	←	קשיים של הילד
0.03	-0.08	0.4	-0.06	0.03	-0.02	שביעות רצון מההורות	←	טראומה בילדות
-0.08	-0.26	<.001	-0.27	0.05	-0.17	שביעות רצון מההורות	←	התקשרות חרדה
0.34	0.13	<.001	0.3	0.05	0.23	שביעות רצון מההורות	←	איכות הזוגיות
-0.04	-0.21	<.001	-0.2	0.04	-0.13	שביעות רצון מההורות	←	קשיים של הילד
0.07	0	0.05	0.13	0.02	0.03	לחץ בהורות	←	טראומה בילדות
0.18	0.07	<.001	0.3	0.03	0.13	לחץ בהורות	←	התקשרות חרדה
-0.07	-0.2	<.001	-0.25	0.03	-0.14	לחץ בהורות	←	איכות הזוגיות
0.25	0.14	<.001	0.44	0.03	0.2	לחץ בהורות	←	קשיים של הילד

לוח מספר 12

מובהקות נתיבי התיווך העקיפים במודל ניתוח הנתיבים

95% ULCI	95% LLCI	p	β	se	b	משתנה תלוי	מתווך 2	מתווך 1	משתנה בלתי תלוי
-0.01	-0.07	0.03	-0.07	0.02	-0.04	איכות הזוגיות		התקשרות חרדה	טראומה בילדות
-0.01	-0.05	0.001	-0.13	0.01	-0.03	תפיסת מסוגלות הורית		התקשרות חרדה	טראומה בילדות
-0.01	-0.05	0.001	-0.13	0.01	-0.03	ויסות עצמי הורי		התקשרות חרדה	טראומה בילדות
-0.01	-0.06	0.005	-0.1	0.01	-0.04	שביעות רצון מההורות		התקשרות חרדה	טראומה בילדות
0.05	0.01	0.001	0.11	0.01	0.03	לחץ בהורות		התקשרות חרדה	טראומה בילדות
0.01	-0.01	0.06	-0.02	0.002	-0.004	תפיסת מסוגלות הורית	איכות הזוגיות	התקשרות חרדה	טראומה בילדות
0.001	-0.01	0.06	-0.02	0.002	-0.004	ויסות עצמי הורי	איכות הזוגיות	התקשרות חרדה	טראומה בילדות
-0.005	-0.02	0.049	-0.02	0.004	-0.01	שביעות רצון מההורות	איכות הזוגיות	התקשרות חרדה	טראומה בילדות
0.01	0.002	0.05	0.02	0.003	0.005	לחץ בהורות	איכות הזוגיות	התקשרות חרדה	טראומה בילדות

ניתוח Process לבחינת מיתון

לבסוף, על מנת לבחון את שאלות המיתון במחקר, האם איכות הזוגיות ממתנת את הקשר בין טראומה בילדות למאפייני ההורות; והאם איכות הזוגיות ממתנת את הקשר בין סגנון ההתקשרות בבגרות לבין מאפייני ההורות, נבחנו שניים עשר מודלים של מיתון באמצעות מודל 1 בתוסף Process ל-SPSS של הייז (Hayes, 2017). ארבעה מודלים בהם איכות הזוגיות ממתנת את הקשר בין טראומה בילדות לבין מאפייני ההורות תוך כדי שליטה בהשפעה של סגנונות התקשרות. בנוסף, ארבעה מודלים בהם איכות הזוגיות ממתנת את הקשר בין התקשרות חרדה לבין מאפייני ההורות תוך כדי שליטה בהשפעה של התקשרות נמנעת. כמו כן, ארבעה מודלים בהם איכות הזוגיות ממתנת את הקשר בין התקשרות נמנעת לבין מאפייני ההורות תוך כדי שליטה בהשפעה של התקשרות חרדה. כמקובל בניתוחים סטטיסטיים הבוחנים מיתון (אינטראקציה), המשתנה הבלתי תלוי והמתן מורכזו לממוצע טרם הכנסתם למודל הרגרסיה (Hayes, 2017).

ניתוח המיתון כלל כאמור שתיים עשרה בדיקות לצורך בחינת השערות המיתון, ועל מנת לצמצם טעויות סטטיסטיות מסוג ראשון השתמשנו בנתון מחמיר לבחינת מובהקות של $p < .01$. בניתוח המיתון לא התקבלו ממצאים מובהקים לגבי אף אינטראקציה. על כן ממצאי ניתוח מלאים של כל המודלים שחושבו בכל הניתוחים יוצגו בנספח מספר 2.

דיון

להורים יש השפעה מכרעת על התפתחותם ורווחתם הנפשית של ילדיהם. בהתאם, מחקרים שונים הצביעו על קשר בין מאפייני ההורות לבין מגוון רחב של תוצאות בקרב ילדיהם (Belsky & Jaffee, 2006; Gadsden et al., 2016; Heath et al., 2014; Kuppens & Ceulemans, 2019). המחקר הנוכחי עוסק בהורות של בוגרי השמה חוץ-ביתית. מדובר בהורים צעירים אשר בהיותם ילדים הושמו על ידי שירותי הרווחה בפנימיות ובמשפחות אומנה, וזאת עקב מצבי סיכון וסכנה בסביבה בה גדלו. מטרת המחקר הייתה לבחון באיזו מידה ניתן להסביר את המאפיינים הקוגניטיביים, ההתנהגותיים והרגשיים של ההורות של בוגרי ההשמה על ידי משתנים אישיים של ההורה, משאבי התמיכה החברתית שלו, מאפייני הילד ומשתני ההשמה החוץ-ביתית של ההורה. המחקר הינו מחקר כמותי בנקודת זמן אחת בו לקחו חלק 182 צעירים בוגרי פנימיות ומשפחות אומנה בגילים 20 – 35 שהינם הורים לילדים עד גיל 12. בהתחשב בפגיעותם של בוגרי השמה חוץ-ביתית בתחומי חיים שונים, ובתוך כך גם בתחום ההורות, וכן בהשפעתה המכרעת של מערכת היחסים הורה-ילד על הרווחה הנפשית של ההורה ועל התפתחות הילד - ישנה חשיבות רבה לבחינה של המנבאים למאפייני ההורות בקרב בוגרי השמה חוץ-ביתית. מחקר זה נותן מענה לפערים הקיימים בספרות בכך שהוא מתמקד בניבוי מאפייני ההורות של בוגרי השמה, תוך שימוש במתודולוגיה כמותנית ובהתמקדותו באבות ובאימהות גם יחד.

המחקר התבסס על שתי תיאוריות מרכזיות בספרות המדעית: התיאוריה האקולוגית של בלסקי (Belsky, 1984) להבנת ההורות ומאפייניה אשר שימשה לבניית מודל המחקר, ותיאוריית ההתקשרות (Attachment), אחת התיאוריות הפסיכולוגיות הרווחות והמקובלות להבנת התפתחות האדם (Bowlby, 1969/1982), אשר שימשה בסיס לחלק ניכר מהשערות המחקר ולניתוח ממצאיו. שתי התיאוריות פותחו במידה רבה לאור התובנות על אוכלוסיות בסיכון עם רקע של התעללות והזנחה בילדות. המחקר בחן את התיאוריות הללו במשולב לראשונה על אוכלוסייה של בוגרי השמה.

כאמור, המודל האקולוגי להורות של בלסקי (Belsky, 1984), מציג תמונה כוללת של הגורמים המעצבים את ההורות. על פי מודל זה, מאפייני ההורות נקבעים על ידי יחסי גומלין בין שלושה תחומים מובחנים: משתנים אישיים של ההורה (במחקר זה נבחנו היסטוריה טראומטית והתקשרות בבגרות), משאבי התמיכה מהסביבה (נבחנו תמיכה חברתית ואיכות הזוגיות) ומאפייני הילד (נבחן משתנה קשיים מיוחדים של הילד), ואלו יידונו בחלק הראשון של הדיון. לאחר מכן, הדיון יתמקד בקשר בין משתני ההשמה החוץ-ביתית של ההורים (יציבות בהשמה, משך ההשמה

וסוג ההשמה) ומשתני הרקע (גיל ומגדר) לבין מאפייני ההורות. בהמשך יידונו ממצאי המודל הכולל של המנבאים להורות, אשר בחן מהם המנבאים המרכזיים להורות כאשר בוחנים את כל המשתנים גם יחד במודל אחד, ואת השערות התיווך. לבסוף, יוצגו תרומת ממצאי המחקר לתיאוריה, השלכות לפרקטיקה, הצעות למחקרים עתידיים ומגבלות המחקר.

משתנים אישיים של ההורה

לפי המודל האקולוגי להורות של בלסקי (Belsky, 1984), המשתנים האישיים של ההורה הכוללים את ההיסטוריה ההתפתחותית שלו ומאפייני אישיותו, הם המרכיב בעל התרומה הרבה ביותר לעיצוב מאפייני ההורות. כלומר, ההיסטוריה ההתפתחותית של הפרט משפיעה על הבניית אישיותו, וזו בתורה מעצבת את מאפייני ההורות של האדם. מחקר זה בחן האם קיים קשר בין המשתנים האישיים של הורים בוגרי השמה - היסטוריה טראומטית וסגנון התקשרות בבגרות - לבין מאפייני ההורות שלהם.

כאמור, בוגרי השמה חוץ-ביתית הוצאו בילדותם מבית משפחתם עקב מצבי סיכון להם היו חשופים, ומרביתם בעלי היסטוריה טראומטית של התעללות והזנחה בילדות (פינצ'ובר ועטר-שוורץ, 2019; Gross-Manos et al., 2023). בשל כך, בוגרי השמה חוץ-ביתית נחשבים לאוכלוסייה פגיעה במיוחד עם סיכוי גבוה להתקשרות לא בטוחה בבגרותם (Dozier & Stovall-McClough, 2014; Eastman et al., 2019; Stein, 2019). על אף ההבנה אודות פגיעותם הרבה זו, מעטים הם המחקרים אשר בחנו את הקשר בין ההיסטוריה הטראומטית שלהם ובין סגנון ההתקשרות שלהם לבין מאפייני ההורות שלהם, כפי שנעשה במחקר הנוכחי.

ממצאי המחקר העלו כי קיימים קשרים ישירים מובהקים בין המשתנים האישיים של בוגרי ההשמה - היסטוריה טראומטית וסגנון התקשרות בבגרות - לבין מאפייני ההורות. ממצאים אלו עולים בקנה אחד עם הספרות המדעית שביססה היטב את הקשר בין טראומה בילדות לבין תוצאות פחות טובות במאפייני הורות (Greene et al., 2020; Hughes et al., 2017; Salazar et al., 2011), כמו גם את הקשר בין סגנונות התקשרות לא בטוחה מסוג נמנע או חרד למאפייני הורות שליליים יותר (Caldwell et al., 2011; Fang et al., 2024; Jones et al., 2015; Nygren et al., 2012).

על מנת להבין את התרומה הייחודית והמשולבת של המאפיינים האישיים למאפייני ההורות, נערך ניתוח רב משתני שכלל בנוסף את שאר המשתנים הבלתי תלויים (תמיכה מהסביבה וקשיים של הילד). בניתוח נמצא כי למאפיינים האישיים של ההורה הייתה התרומה הכוללת המשמעותית ביותר לשונות בכל מדדי ההורות. כלומר, מבין כל קבוצות המשתנים מאפיינים אלו הם הראשונים בחשיבותו ובעלי משקל רב לניבוי מאפייני ההורות. ממצא זה נמצא בהלימה

לתיאוריה של בלסקי (Belsky, 1984), לפיה המשתנה בעל החשיבות הרבה ביותר לעיצוב ההורות הינו המאפיינים האישיים של ההורה.

עם זאת, ניתן לראות כי התרומה של סגנון ההתקשרות בבגרות, הן חרדה והן נמנעת, נמצאה מובהקת בכל מדדי ההורות, בעוד התרומה של טראומה בילדות נמצאה מובהקת רק במשתנה לחץ בהורות. אפשר ללמוד מכך כי לסגנון ההתקשרות של האדם תרומה רבה יותר לניבוי מאפייני הורות ביחס למשתנה היסטוריה של טראומה. כלומר, מידת החשיפה לטראומה בילדות אומנם משמעותית, אך איכות ההתקשרות של ההורה בבגרותו תתרום יותר לעיצוב מאפייני ההורות שלו. הסבר אפשרי לכך הוא שסגנון ההתקשרות מעצב את מודל העבודה הפנימי (Internal working models) של ההורה לגבי ההורות שלו עצמו, דהיינו, לגבי האופן בו הוא מבין ותופס את עצמו, את ילדו ואת מערכת היחסים שלו עם הילד. בעוד טראומה יכולה להשפיע על הורות אך היא לא תמיד מתורגמת למאפייני ההורות (Caldwell et al., 2011). כך לדוגמה, מיקולינסר ועמיתיו (Mikulincer et al., 2007) מצאו כי נוכחותה של דמות תומכת במהלך תקופה טראומטית יכולה לסייע לאדם להחלים ולצמצם השפעות פוסט טראומטיות. במקרה של בוגרי השמה חוץ-ביתית, יתכן כי רבים מהם זכו לקשרים בינאישיים תומכים וחיוביים בעת שהותם במסגרת ההשמה, וחלקם אף עברו טיפול רגשי לעיבוד טראומות. ניתן לשער כי גורמים אלו סייעו בהפחתת סימפטומים פוסט טראומטיים ובכך צמצמו את התרומה של אירועי חיים קשים לעיצוב מאפייני ההורות.

לעומת זאת, שינוי בסגנון ההתקשרות, אשר שורשיו נטועים עמוק בילדות המוקדמת, הינו תהליך עמוק וממושך יותר אשר דורש קשר עקבי ורציף עם דמויות טיפול יציבות ואמינות (Ponciano, 2010; Zeanah et al., 2017). בפועל, השמה חוץ-ביתית מוסדית מתאפיינת לרוב בתחלופה גבוהה של אנשי צוות, ובשל כך קיים קושי לספק טיפול עקבי ודמויות טיפול יציבות במסגרת ההשמה (An et al., 2020; Stein, 2019; Strijker et al., 2008). כך גם בישראל, בה רוב הילדים מושמים בפנימיות ומדריכים הם הדמויות המרכזיות האחראיות לטיפול היומיומי בילדים. בפנימיות ישנה תחלופה גבוהה ושחיקה מהירה של המדריכים בעבודתם, זאת לצד היעדר הכשרה ותמיכה אשר הולמים את התפקיד המורכב (אלנבוגן-פרנקוביץ' ועמיתיה, 2018). לפיכך, ניתן להעריך כי השהות בפנימייה מספקת הזדמנות מוגבלת בלבד לתיקון דפוסי ההתקשרות הפגועים. למרות האמור לעיל, בשונה ממצאי המודלים הרב משתניים בהם נמצא כי הן התקשרות חרדה והן נמנעת מנבאים במובהק את מאפייני ההורות, במודל השלם בו נכללו כלל המשתנים התלויים והבלתי תלויים נמצא כי רק התקשרות חרדה מנבאת את מאפייני ההורות באופן מובהק. כלומר, נראה כי סגנון התקשרות חרד הינו מנבא חזק יותר למאפייני ההורות של בוגרי השמה מאשר סגנון

התקשרות נמנע. לפי תיאוריית ההתקשרות, בעלי התקשרות חרדה כמהים למערכת יחסים קרובה ואינטימית, אולם הקשר עם האחר מלווה בדאגות באשר לנגישותו וחשש כי יידחו או יינטשו אותם. קשריהם הרגשיים תנודתיים והם מגלים קושי בהתמודדות עם מצבי מצוקה (Bakermans-) סגנון התקשרות נמנע מתאפיינים בהימנעות מקרבה רגשית, הם אינם מרגישים בנוח עם אינטימיות ותלות ומביעים רגשות באופן מצומצם באופן כללי וגם בהורות (Rholes et al., 2006).

הסבר אפשרי לכך שהתקשרות חרדה מהווה מנבא כה חזק להורות בקרב בוגרי השמה חוץ-ביתית, נעוץ ככל הנראה בחוויות חייהם המורכבות. רבים מהם כמהים עמוקות להורות ורואים בה הזדמנות מכוננת ליצור את המשפחה שמעולם לא הייתה להם (Chase et al., 2009;) הם שואפים להיות הורים טובים ולתת לילדיהם הורות אחרת מזו שהם קיבלו בילדותם (עמינלוב קדוש, 2022; Connolly et al., 2009; Chase et al., 2012). לצד שאיפה זו, עומדת טראומת הפרידה המוקדמת מהוריהם וחוויות של קושי וכאב בילדות, שהטביעה בהם צלקות נפשיות המלוות אותם גם בבגרותם (Goldsmith et al., 2004). בנוסף, רבים מהם חיים בחשש מתמיד ממעורבות גורמי מקצוע ושירותי רווחה, שעשויה להוביל להוצאת ילדיהם שלהם מחזקתם (Roberts et al., 2019; Schelbe & Geiger, 2017). לאור זאת, ניתן לשער כי חרדה המתעוררת בהקשר של מערכת היחסים המשפחתית, ובמיוחד הפחד מאובדן שלה, עלולה לגרום לבוגרי ההשמה מצוקה עמוקה. מצוקה זו מתבטאת בעוצמות רגשיות גבוהות וקושי בוויסות, ועשויה בהמשך להוביל לקשיים ניכרים בכל מאפייני ההורות, כפי שנמצא במחקר הנוכחי, כאשר כל מאפייני ההורות נמצאו קשורים בעוצמה גבוהה במיוחד להתקשרות חרדה.

הסבר אפשרי נוסף לכך שסגנון התקשרות חרד הינו מנבא דומיננטי יותר למאפייני ההורות במחקר זה, ניתן למצוא במטא אנליזה שערכו ג'ונס ועמיתיו (Jones et al., 2015). במטא-אנליזה זו, שנבדק בה הקשר בין סגנון ההתקשרות למגוון מאפייני הורות, נמצא כי מאפיינים מסוימים היו קשורים להתקשרות חרדה, אחרים להתקשרות נמנעת, ונוספים לשני הסגנונות יחד. החוקרים הניחו כי חלק מהשונויות בין התקשרות חרדה לבין נמנעת עשוי לנבוע מסוג המאפיין ההורי שנבחר. באופן ספציפי, מאפייני ההורות שנבחנו במחקר הנוכחי – תפיסת מסוגלות הורית, ויסות עצמי הורי, שביעות רצון מההורות ולחץ בהורות – כולם מתאפיינים ברגשות עזים וביחסי תלות. מאפיינים אלו אופייניים יותר לסגנון התקשרות חרד (Jones et al., 2015). לפיכך, נראה כי מאפייני ההורות הספציפיים אשר בהם נעשה שימוש במחקר הנוכחי יכולים גם הם להסביר במידת מה את התרומה הרבה יותר של התקשרות חרדה למאפייני ההורות, על פני התקשרות נמנעת.

משאבי התמיכה מהסביבה

לפי המודל האקולוגי להורות של בלסקי (Belsky, 1984), מערכות התמיכה שיש להורה והקשר הזוגי שלו הינם התחום השני בחשיבותו בעיצוב מאפייני ההורות, אחרי המאפיינים האישיים של ההורה. בתוך כך לקשר הזוגי התרומה הרבה ביותר למאפייני ההורות בעוד להורים, חברים ואחרים תרומה משמעותית פחות. המחקר הנוכחי בחן בהתאם האם קיים קשר בין משאבי התמיכה מהסביבה של ההורה ובין איכות הזוגיות שלו לבין מאפייני ההורות שלו.

כאמור, תמיכה מהסביבה ויחסים בינאישיים הם בעלי תרומה משמעותית לבריאותו, תפקודו ורווחתו הנפשית של האדם (Cohen, 2004; Thoits, 2011; Uchino et al., 2018). בהקשר של הורות, הצורך בתמיכה זו אף גובר בשל הדרישות ותחומי האחריות הרבים הכרוכים בהורות. המקורות המרכזיים המספקים תמיכה להורים הינם בעיקר בני זוג, הורים, חברים ואחרים משמעותיים, ועל פי רוב הם מהווים מקור לתמיכה רגשית, כלכלית ואינסטרומנטלית משמעותית בגידול ילדים (Green et al., 2007; Thoits, 2011). יחד עם זאת, הספרות מעלה כי רוב בוגרי החשמה זוכים לתמיכה דלה, הן רגשית והן אינסטרומנטלית, מצד הוריהם, קרובי משפחתם, חברים ואחרים משמעותיים (מלקמן, 2016; Wade, ; Collins et al., 2008; Muir et al., 2019; Wade, ; 2016).

הספרות העוסקת בתמיכה ואיכות היחסים בזוגיות של בוגרי השמה אינה עקבית בממצאיה. בעוד שחלק מהמחקרים מצאו כי בוגרי השמה נמצאים בסיכון לחוות קשיים במערכות יחסים זוגיות בחייהם (Cashmore & Paxman, 2006, 2007; Goodkind et al., 2011; Radey et al., 2016), אחרים מצאו כי בן הזוג מהווה מקור תמיכה מרכזי וחשוב עבורם, במיוחד על רקע חסרונן של מערכות תמיכה אחרות (מלקמן, 2016; Courtney et al., 2011, 2018). במחקר הנוכחי, ניתוח רב-משתני של תרומת התמיכה מהסביבה למאפייני ההורות העלה ממצא משמעותי: לאיכות הזוגיות הייתה תרומה מובהקת לשונות בהורות, בעוד שהתרומה של התמיכה החברתית הכללית לא הייתה מובהקת. ממצא זה תואם את התיאוריה של בלסקי (Belsky, 1984), שטען כי לזוגיות תרומה רבה יותר לעיצוב מאפייני הורות בהשוואה לתמיכה חברתית שתורמתה מועטה יותר. בהקשר של בוגרי השמה חוץ-ביתית, ניתן להסביר ממצא זה גם בהיעדרן של מערכות תמיכה חברתיות, ובעיקר בהיעדרה או מיעוטה של תמיכה מצד הוריהם (סבים וסבתות) אשר באוכלוסייה הכללית משמשים גורם תמיכה משמעותי בגידול ילדים. משאב זה על פי רוב אינו זמין לצעירים בוגרי השמה חוץ-ביתית (Radey et al., 2016), ועל כן התמיכה מבן הזוג הופכת להיות מרכזית ונחוצה יותר עבורם.

ממצאים אלה מתחזקים על ידי מחקרה האיכותני של עמינלוב קדוש (2022) על חווית ההורות של בוגרות השמה חוץ-ביתית, שהדגישה את חשיבותה ומרכזיותה של איכות הזוגיות עבור אימהות אלו. בוגרות שדיווחו על זוגיות טובה ראו בבן הזוג את מקור התמיכה העיקרי, המהווה עבורן עוגן ואף מעין "תיקון" ליחס הורי שהיה חסר להן בילדותן. אימהות אלו תיארו כי בן זוג תומך העניק להן תחושת נראות וחשיבות, ופיצה במידת מה על היעדר תמיכה מצד הוריהן ואחרים. לעומת זאת, אימהות שדיווחו על יחסים מורכבים עם בן זוגן תיארו חוויה קשה שבה צרכיהן ורצונותיהן מתבטלים, והן חשו "נעלמות" וחסרות ביטחון בקשר הזוגי.

בדומה, ניתן לפרש את הקשר החזק שנמצא במחקר זה בין איכות הזוגיות לכלל מאפייני ההורות בראי תיאוריית ההתקשרות. נראה כי זוגיות איכותית תורמת לוויסות הרגשי של ההורה מחד ומפחיתה לחץ הורי מנגד. מודל עבודה פנימי בטוח, הנובע מזוגיות תומכת, יוצר בסיס רגשי יציב שמסייע בהתמודדות עם מצוקות הנובעות מטראומה בילדות, מחזק את תחושת המסוגלות ההורית ומסייע בוויסות רגשי (Howard, 2010). ניכר כי ככל שאיכות הזוגיות גבוהה יותר ובני הזוג מהווים בסיס בטוח זה לזה, כך יכולת ההתמודדות עם אתגרי ההורות טובה יותר. לעומת זאת, כאשר איכות הזוגיות נמוכה, יש נטייה לשחזר דפוסים של סגנונות התקשרות לא בטוחה.

עוד בהיבט של זוגיות, מרבית משתתפי המחקר נמצאים בזוגיות, אך כ-15% מהם אינם בזוגיות (רוקים, פרודים וגרושים). ממצאי המחקר הראו שמצבם של הורים הנמצאים בזוגיות טוב יותר בכל מאפייני ההורות, בהשוואה להורים שאינם בזוגיות. ממצא זה עולה בקנה אחד עם מספר מחקרים שמצאו כי בוגרות השמה שהן אימהות יחידניות נמצאות בסיכון לחוות יותר קשיים בהורות (Connolly et al., 2012; Hlungwani & van Breda, 2020; Radey et al., 2016; Roberts et al., 2019; Salazar et al., 2011; Schelbe & Geiger, 2017). אם כן, ממצאי המחקר הנוכחי מעידים כי להיעדרה של זוגיות או לחילופין לזוגיות לא מיטיבה, תרומה שלילית להורות. בהמשך נדון גם בסוגייה של איכות הזוגיות כמתווכת בין סגנון ההתקשרות למאפייני ההורות.

כאמור, בשונה מאיכות הזוגיות, למשתנה תמיכה חברתית לא נמצאה תרומה מובהקת לשונות במאפייני ההורות. מעבר לחסרונן של מערכות תמיכה חברתיות בקרב בוגרי השמה, יש לקחת בחשבון הסבר אפשרי נוסף לפיו בוגרי השמה מתקשים לבטוח באחרים בכל הנוגע לילדיהם ולאתגרי ההורות שלהם. רעיון זה זכה לתמיכה במחקר של זעירא ועמיתיה (2012). בחלק האיכותני של מחקרם, שכלל ראיונות אישיים, חלק ממשתתפי המחקר תיארו כי הם מתקשים לתת אמון ולבטוח באנשים אחרים. כתוצאה מכך, הם מתקשים לסמוך על הקשרים החברתיים שלהם, לשתף אותם בקשייהם ולהיעזר בהם. ממצא זה עולה כמובן גם בקנה אחד עם תיאוריית ההתקשרות, לפיה לכל אדם יש מודל עבודה פנימי שמקורו בחוויות הילדות שלו. מודל זה משפיע, בין היתר, על

המידה שבה הוא נותן אמון שאחרים יהוו עבורו מקור לתמיכה ועזרה בעת הצורך (Bowlby, 1980). בהתחשב בכך שבוגרי השמה הם בעלי סיכוי גבוה להתקשרות לא בטוחה (Bowie, 2012; Dozier & Bernard, 2015), ייתכן כי הם אכן מתקשים לסמוך ולתת אמון בגורמי התמיכה החברתיים שלהם בכלל, וביחס להורות בפרט.

קשיים של הילד

על פי המודל האקולוגי להורות של בלסקי (Belsky, 1984) מאפייני ההורות אינם תלויים רק במאפייני ההורה עצמו ובתמיכה שהוא מקבל מסביבתו, אלא גם בגורמים שמקורם במאפייני הילד, כגון קשיים ולקויות עימם הילד מתמודד. במחקר זה, הן בבדיקת הקשרים הדו-משתנים והן בניתוח הרב-משתני, נמצא כי לקשיי הילד תרומה מובהקת למאפייני ההורות. ממצא זה עולה בקנה אחד עם מחקרים רבים שהראו כי קשיים של הילד קשורים לבעיות בהתנהגות ההורית, לתפיסת מסוגלות הורית נמוכה ורמות גבוהות של לחץ בהורות (Avinun & Knafo, 2014; Fang et al., 2013; Sanders & Mazzucchelli, 2013; Saisto et al., 2008). לדוגמה, נמצא כי בעיות בהתנהגות של ילד מנבאות באופן ישיר יותר לחץ בהורות (Fang et al., 2024) וכי טמפרמנט סוער של ילד מנבא באופן ישיר תחושת מסוגלות הורית נמוכה יותר (Fang et al., 2021).

לפי המודל האקולוגי של בלסקי (Belsky, 1984), לקשיים של הילד צפויה להיות התרומה הנמוכה ביותר לעיצוב מאפייני ההורות. אולם, במחקר הנוכחי, משתנה קשיי הילד היה השני בחשיבותו והסביר את ההורות אף יותר ממשתנה התמיכה מהסביבה. הסבר אפשרי לתרומה הגדולה מהצפוי של משתנה זה למאפייני ההורות יכול להיות קשור במאפיינים הייחודיים של בוגרי השמה. הורות לילדים עם קשיים רגשיים, התנהגותיים וחברתיים הינה מאתגרת במיוחד במקרים שהדרישות של גידול הילדים עולות על המשאבים הזמינים (Fang et al., 2024). רובם של בוגרי השמה חוץ-ביתית הינם בעלי משאבים כלכליים מוגבלים ומתמודדים עם מגוון של בעיות וקשיים בהשוואה לאוכלוסייה הכללית, כגון בעיות בדיור וקשיים נפשיים (בנבנישתי, 2015; Gypen et al., 2019; Refaeli et al., 2019; Stein, 2017). אפשר לשער כי ריבוי הבעיות שלהם כהורים בד עם משאבים דלים עשוי להקשות עליהם בהתמודדות יעילה עם קשיי ילדיהם, ובשל כך לקשיי הילד משקל רב יותר על ההורות עצמה. יתרה מזאת, בוגרי השמה חוץ-ביתית לא אחת חוששים ממעורבות של אנשי מקצוע ושירותי רווחה, ולכן נמנעים לחשוף קשיי התמודדות עם ילדיהם ולפנות בבקשת עזרה והדרכה (Chase et al., 2009; Connolly et al., 2012; Roberts et al., 2019; Schelbe & Geiger, 2017), אף על פי שהם חסרים תמיכה ממקורות לא פורמליים כמו בני משפחה. היעדר תמיכה פורמלית זו, בנוסף לחוסר בתמיכה לא פורמלית, כפי שהוזכר לעיל, עלול להגביר באופן ניכר את נטל ההתמודדות שלהם עם קשיי ילדיהם.

משתני ההשמה החוץ-ביתית

אף שהמודל של בלסקי (Belsky, 1984) לא כלל היבטים של השמה חוץ-ביתית, כיוון שנבנה עבור כלל האוכלוסייה, המחקר הנוכחי התמקד בהרחבת מודל זה לאוכלוסייה של בוגרי השמה. לשם כך, נוסף למודל סט של משתני השמה, ונבחנה תרומתם למאפייני ההורות. הספרות המחקרית אודות בוגרי השמה בחנה את הקשר בין מגוון מאפיינים של ההשמה כגון סוג ההשמה, יציבות ההשמה ומשך השהות במסגרת, לבין מצבו של בוגר ההשמה לאחר היציאה ממנה (רפאלי, 2015; Cashmore & Paxman, 2006; Pecora et al., 2006; Stein, 2006, 2019; Wulczyn et al., 2003). משתנים חשובים אלה אמנם זוכים לתשומת לב רבה במחקר על השמה חוץ-ביתית, אך נראה כי הקשר בין מאפייני ההשמה לבין מאפייני ההורות של בוגרי ההשמה לא נבחן עד כה באופן מספק. המחקר גישש האם קיים קשר בין סוג ההשמה, משך השהות במסגרת ויציבות ההשמה לבין מאפייני ההורות. ההשערה אוששה באופן חלקי ורק לגבי מדד יציבות ההשמה, בעוד לא נמצא קשר בין מאפיינים של סוג ההשמה ומשך השהות בהשמה לבין מאפייני ההורות.

סוג ההשמה

מרבית המחקרים אשר בחנו את תוצאות ההתערבות של השמה חוץ-ביתית בפנימייה לעומת משפחות אומנה מצאו תוצאות טובות יותר במגוון תחומי חיים כמו השכלה, תעסוקה ומצב נפשי עבור סידור במשפחה אומנת (Ryan, 2020; Gutteriswijk et al., 2020; Dregan & Gulliford, 2012; et al., 2008). עם זאת, ניתן למצוא מחקרים המעידים שההבדלים בין תוצאות הסידור באומנה לבין פנימייה אינם ניכרים (Osei et al., 2016; Lee & Thompson, 2008). בסקירת הספרות מצאתי מחקר אחד בלבד אשר השווה בין תפקודם ההורי של בוגרי פנימיות לעומת בוגרי אומנה, ובו נמצא כי התפקוד ההורי של בוגרי אומנה היה טוב מזה של בוגרי פנימיות (בן שלמה, 2000). בנוסף, ישנה הנחה תיאורטית כי השמה באומנה מאפשרת לילדים להקשר לדמויות הוריות קבועות, לפתח דפוסיים של התקשרות בטוחה ולהפנים מודל תקין של יחסים משפחתיים (סקירת השירותים החברתיים, 2019). לכל אלו עשויה להיות תרומה למאפייני ההורות של אותם צעירים. עם זאת, במחקר הנוכחי, לא נמצאו הבדלים במאפייני ההורות בין מי שבילדותו גדל בפנימייה לבין מי שגדל במשפחת אומנה. הסבר אפשרי לכך הוא כי אחוז בוגרי האומנה מתוך המדגם הינו נמוך (7.7%) ולפיכך, נתוני המחקר אינם מספקים כדי לבחון את הסוגייה הזו. לצד זאת, הסבר אפשרי להיעדר הבדלים הוא שבהשוואה למחקרים בעולם על בוגרי השמה, גיל ההורות של בוגרי השמה בישראל הינו גבוה יותר (במחקר הנוכחי ממוצע 28.5 שנים, ס"ת 3.71), וייתכן כי היות וחלפו שנים רבות מעת השהות בהשמה לסוג ההשמה אין השלכות על הורותם. בנוסף, למרות ההנחה כי השמה באומנה מאפשרת ללמוד ולהפנים מודלים של יחסים משפחתיים ודגם הורי תקין (בן שלמה, 2000;

סקירת השירותים החברתיים, 2019), בישראל מרבית הילדים, בפנימיות ובאומנה, יוצאים לחופשות בבית משפחתם הביולוגית ובשל כך נחשפים במידה מסוימת למודלים הוריים ומשפחתיים שעשויים להוות אף מודל שלילי.

משך השהות בהשמה

מחקרים כלליים לגבי מצבם של בוגרי השמה בתחומי חיים שונים מצאו כי משך שהות ארוך יותר במסגרת ההשמה מנבא על פי רוב תפקוד חיובי יותר לאחר המעבר לחיים עצמאיים (אליאל-גב, 2010; רפאלי, 2015; Stein, 2006; Pecora et al., 2006; Cashmore & Paxman, 2006). מחקר זה גישש האם קיים קשר דומה בין משך השהות במסגרת ההשמה לבין מאפייני הורות. עם זאת, לא נמצא קשר מובהק בין משך השהות במסגרת ההשמה בילדות לבין מאפייני ההורות, למעט לגבי תפיסת מסוגלות הורית שלגביה נמצא קשר מובהק בעוצמה חלשה. ממצאים אלו עולים בקנה אחד עם מחקרם של רפאלי ועמיתיה (Refaeli et al., 2022) אשר גם הם לא מצאו קשר בין משך השהות בהשמה לבין שביעות הרצון מההורות.

בראי של תיאוריית ההתקשרות, יצירתו של דפוס התקשרות בטוח יותר בעת ההשמה מותנה בקשר רצוף, עקבי ומתמשך עם דמויות מטפלות מיטיבות. היווצרות קשרים כאלו דורשת יציבות של מסגרת ההשמה ושהות למשך זמן משמעותי (Howes, 1999). בפועל, כאמור, השמה חוץ-ביתית מוסדית מתאפיינת לרוב בתחלופה גבוהה של אנשי צוות, ובשל כך קיים קושי לספק טיפול עקבי ודמויות טיפול יציבות במסגרת ההשמה (An et al., 2020; Stein, 2019; Strijker et al., 2008). זהו הסבר אפשרי לכך שמשך השהות בהשמה כשלעצמו לא נמצא משתנה משמעותי בניבוי מאפייני ההורות של בוגרי ההשמה, שכן אפשר ובהיעדר יציבות של דמויות ההתקשרות הפוטנציאליות אין למשך השהות במסגרת משמעות גדולה להורות של הבוגרים.

יציבות מסגרת ההשמה

היעדר יציבות בהשמה נמצא קשור לקשיי הסתגלות במעבר לבגרות ולתוצאות שליליות יותר בתפקודם של בוגרי השמה בבגרותם, ומנגד, יציבות בהשמה מנבאת מצב רגשי ותפקוד טוב יותר הן במסגרת ההשמה והן לאחריה (Asif et al., 2023; Cashmore & Paxman, 2006; Sattler et al., 2018; H. Ward, 2009). במחקר הנוכחי נמצא קשר מובהק בין יציבות מסגרת ההשמה בבגרות למאפייני של שביעות רצון מההורות בלבד, אך עם זאת, בשונה מהמשתנים של סוג ההשמה ומשך השהות, במקרה של יציבות בהשמה נמצאו הבדלים קרובים למובהקות גם במדדים של תפיסת מסוגלות הורית וויסות עצמי הורי. דהיינו, מבין משתני ההשמה שנבחנו במחקר זה, נראה כי יציבות ההשמה הוא המשתנה בעל הקשר החזק ביותר למאפייני ההורות. הסבר אפשרי לכך יכול להינתן בראי של תיאוריית ההתקשרות, לפיה כאשר ילד נמצא בהשמה קבועה, עקבית ויציבה,

הדבר עשוי לסייע ביצירת התקשרויות בטוחות יותר. מנגד, מעבר בין מסגרות וקטיעה של קשרים עם דמויות טיפוליות עשוי לקבע דפוסים של התקשרות לא בטוחה אשר נמצאו קשורים למאפייני הורות שליליים יותר (Dozier et al., 2009).

לממצא זה חשיבות רבה במיוחד לאור הספרות המעידה על היעדר יציבות בהשמה במדינות רבות בעולם המערבי כגון ארצות הברית, אנגליה ואוסטרליה (ראו סקירה: Maguire et al., 2024). בישראל, דוח מבקר המדינה מצא כי ארבעים אחוזים מילדי הפנימיות שהו ביותר ממסגרת אחת, וכי רבע מהילדים באומנה שהו ביותר ממשפחה אחת (דוח מבקר המדינה, 2023). ממצאי מחקר איכותני אשר בחן את החוויה של בוגרי משפחות אומנה שחוו אי יציבות בהשמה, מלמדים כי היעדר היציבות נטעה בהם חוסר ביטחון והותירה צלקות רגשיות גם בבגרותם, במיוחד בהקשר של היכולת לתת אמון באנשים, בניית מערכות יחסים ושמירה עליהן (Unrau et al., 2008). המחקר הנוכחי שם זרקור על ההשלכות הפוטנציאליות ארוכות הטווח של אי יציבות בהשמה, אשר חורגות מעבר לנושאים של יחסים בין אישיים, ועשויות לתת אותותיהן גם שנים ארוכות לאחר סיום ההשמה בהשלכות בין דוריות, ופגיעה בקשר של בוגרי השמה עם ילדיהם דרך מאפייני ההורות.

משתני רקע

בלסקי (Belsky, 1984) הדגיש במודל התיאורטי שלו את חשיבות המאפיינים הסוציו-דמוגרפיים של ההורה. בהתאם לכך, המחקר הנוכחי בחן את מגדר ההורה שכן קיימת ספרות מועטה על אבות בוגרי השמה (Eastman et al., 2019). בנוסף, נבחן משתנה גיל ההורה, אשר למרות היותו משתנה דמוגרפי בולט בספרות המחקרית על הורות, חסרה התייחסות מעמיקה יותר בקרב הורים בוגרי השמה לטווח גילים רחב יותר (Courtney et al., 2010, 2020; Dworsky & Gitlow, 2017; Shpiegel et al., 2021). המחקר הנוכחי ביקש להרחיב את הידע בסוגיות הללו, ומשתנים אלו שימשו כמשתני בקרה בנייתוחי הרגרסיה.

מגדר ההורה

לא נמצאו הבדלים מובהקים בין גברים לנשים בכל מדדי ההורות למעט מדד לחץ בהורות, אשר לגביו נמצא כי אימהות דווחו על יותר לחץ בהורות בהשוואה לאבות. לחץ הורי, כפי שהוצג לעיל, הינו ביטוי רגשי של מצוקה הנובע מהדרישות הקשורות בתפקיד ההורי (Chen et al., 2010; Hayes & Watson, 2013), ועלולות להיות לו השפעות שליליות משמעותיות על תפקוד ההורה ועל הקשר הורה-ילד (Chen et al., 2010; Cooper et al., 2009; Miodrag & Hodapp, 2010). ממצא זה לגבי לחץ בהורות הינו בעל חשיבות שכן על פי רוב אימהות משקיעות יותר זמן בטיפול יומיומי בילד מאשר אבות, ובשל כך הן מתמודדות עם יותר אירועים מעוררי מתח בהורות (Cooper et al.,

2009). בהתאם, נמצא, למשל, כי לחץ בהורות אצל אימהות קשור קשר חיובי לבעיות התנהגות של הילד בעוד אצל אבות לא נמצא קשר מובהק (Ward & Lee, 2020).

בדומה לאוכלוסייה הכללית, גם מחקרים על בוגרי השמה מעלים כי ברוב המקרים אימהות הן המטפל העיקרי בילד (Connolly et al., 2012; Radey et al., 2016; Schelbe & Geiger, 2017). אולם בשונה מהאוכלוסייה הכללית, אימהות אלה נמצאות בסיכון לרמת לחץ הורי גבוהה במיוחד (Howard, 2010; Kor et al., 2012; Nygren et al., 2012; Steele et al., 2016). לדוגמה, במחקר על אימהות בוגרות אמנה בארה"ב נמצאו רמות לחץ גבוהות, ואימהות רבות היו חסרות משאבי תמיכה ומיומנויות אישיות להתמודדות עם מצבי לחץ בשגרה. החוקרים שיערו שאימהות אלו התקשו במיוחד עם הלחץ הנוסף שבגידול ילדים (Budd et al., 2006). בהתאם, ממצאי המחקר הנוכחי כי אימהות בוגרות השמה חוות יותר לחץ בהורות בהשוואה לאבות, מדגישים את החשיבות לתת תשומת לב למיעוט התמיכה שמקבלות האימהות ולאתגרים הרבים עימם הן מתמודדות, העשויים להגביר לחץ זה.

גיל ההורה

הספרות המחקרית לגבי בוגרי השמה חסרה נתונים מקיפים על הורות בטווח גילים רחב. על כן, המחקר הנוכחי בחן את הקשר בין גיל ההורה לבין מאפייני ההורות שלו. הממצאים מורים על כך שככל שגיל ההורה עולה כך מידת המסוגלות ההורית שלו עולה ורמת הלחץ בהורות יורדת. עם זאת, לא נמצא קשר בין גיל ההורה לבין מדדי ההורות של ויסות עצמי הורי ושביעות רצון מההורות. ממצאי המחקר הינם בניגוד למטא אנליזה אשר בחנה מגוון מנבאים ללחץ בהורות באוכלוסייה הכללית והעלתה כי לא נמצא קשר בין גיל ההורה למשתנה לחץ בהורות במחקרים שנסקרו (Fang et al., 2024). הסבר אפשרי לממצאים הנוכחיים לגבי מסוגלות הורית ולחץ בהורות, אפשר ונעוץ באופן ספציפי במאפייני ההורות של בוגרי השמה. פעמים רבות, הורותם מתרחשת בגיל צעיר יחסית, עוד לפני שהם רוכשים השכלה, ניסיון תעסוקתי, ומבססים חיים עצמאיים (Combs et al., 2018; Connolly et al., 2012; Dworsky, 2015; Dworsky & Gitlow, 2017). יתר על כן, מאפיין של אוכלוסייה זו הוא השגת יעדים של ביסוס חיים עצמאיים, כמו השכלה ותעסוקה יציבה, רק בשלהי שנות העשרים לחייהם (בנבנישתי ועמיתיו, 2024). בהתאם, סביר כי הורים בוגרים יותר עשויים לחוות פחות קושי בהורות, כיוון שבשלב זה הם השלימו משימות חיים אחרות, הם מבוססים יותר מבחינת תעסוקתית כלכלית ויש להם משאבים זמינים רבים יותר לטיפול בילדיהם. בשל כך, ניתן לשער כי הורים אלו עשויים לחוש תחושת מסוגלות גבוהה יותר בהורות כמו גם יכולת להתמודדות טובה יותר עם מצבי לחץ.

מודל כולל לניבוי מאפייני ההורות

בהלימה עם המודל האקולוגי להורות של בלסקי (Belsky, 1984), המחקר בחן מהם המנבאים למאפייני ההורות המרכזיים ביותר כאשר בוחנים את כל המשתנים גם יחד במודל אחד, באמצעות ניתוח משוואות מבניות. המודל הסופי הראה התאמה מצוינת לנתונים ובו נמצא כי המשתנים המנבאים החזקים ביותר למאפייני ההורות הם: התקשרות חרדה, איכות הזוגיות וקשיים של הילד. ממצא זה מאשש את ההנחה התיאורטית של המודל האקולוגי להורות של בלסקי (Belsky, 1984) לפיה ההורות מבוססת על גורמים שמקורם במאפייני ההורה, באיכות הזוגיות שלו ובמאפיינים של הילד. המשמעות של גורמים אלו נידונה לעיל בהרחבה. ממצאי המודל הכולל גם מאששים את הרעיון לפיו גורמים אלו מקיימים יחסי גומלין בינם לבין עצמם, כפי שיוצג להלן לגבי השערות תיווך אשר נבחנו במודל הכולל.

התקשרות בבגרות כמשתנה מתווך בין טראומה בילדות לבין מאפייני ההורות

כאמור, בוגרי השמה חוץ-ביתית מוכרים בספרות כאוכלוסייה פגיעה במיוחד בין היתר בגלל היסטוריה של טראומה מסוגים שונים בהם פגיעה מינית, רגשית, פיזית או הזנחה, אשר בעקבותיה הם הוצאו להשמה חוץ-ביתית (פינציבר ועטר-שוורץ, 2019; Strijker et al., 2008). הקשר בין היסטוריה של טראומה לבין קשיים רבים יותר בהורות אף הוא מבוסס בספרות הכולל במחקר הנוכחי טראומה בילדות נמצאה קשורה באופן מבוהק רק למשתנה לחץ בהורות. עם זאת, כאשר נבחן משתנה התקשרות חרדה כמתווך בין טראומה בילדות להורות, נמצא קשר עקיף לכל משתני ההורות. דהיינו, ככל שמספר האירועים הטראומטיים בילדות גבוה יותר כך סגנון ההתקשרות חרד יותר, וככל שההתקשרות חרדה יותר כך ההורות התאפיינה בקשיים מרובים יותר. ממצא זה עולה בקנה אחד עם תיאוריית ההתקשרות, לפיה חוויות בילדות מעצבות את סגנון ההתקשרות של האדם בבגרותו. אם ילד חווה חוויות חוזרות ונשנות של פגיעה וכאב או חי בפחד כי יאונה לו רע, הוא יתקשה לרוב לסמוך על אחרים ויפתח התקשרות לא בטוחה. סביר כי התקשרות זו תלווה אותו לאורך כל חייו ותשמש כתבנית לתפקוד בתוך מערכות יחסים (Muller et al., 2012).

פרייברג ועמיתותיה, במאמרו הקלאסי רוחות רפאים בחדר הילדים (Fraiberg et al., 1975), תיארו תהליך של העברה בין-דורית של טראומה והשלכותיה, שבו חוויות טראומטיות לא מעובדות של ההורים בחייהם האישיים מעכבות או מזיקות ליכולת ההורה ליצור מערכת יחסים אוהבת ובטוחה עם הילד. המושג "רוחות רפאים" מייצג זיכרונות ותחושות מודחקות מעברו של

ההורה שמתעוררות כאשר ההורה נכנס לתפקיד ההורי, והן משפיעות על האופן שבו הוא מתייחס לילדו ומעצבות את הקשר עימו. רגשות וזיכרונות טראומטיים ולא מעובדים של ההורה מופעלים בעוצמה בעת אינטראקציה מערערת עם התינוק, וגורמים להורה לפרש התנהגות נורמלית כגון בכי, כאיום, דחייה או ניצול, ובהתאם להגיב לתינוק באופן לא רגיש ולעיתים אף פוגעני. ההורה, בניסיון לא מודע להתגונן מפני הכאב של הילד הפגוע שהיה, מאמץ את עמדת הדמות ההורית הפוגענית ושולל מעצמו את היכולת לחוש אמפתיה כלפי מצוקת ילדו. כך, הוא מוצא את עצמו משחזר, על פי רוב ללא כוונה, דפוסים של הזנחה, התנהגות נוקשה או הצפה רגשית ביחס לתינוק שלו (Fraiberg et al., 1975). ברוח תיאוריית ההתקשרות, ניתן לראות ב"רוחות הרפאים" מודלי עבודה מופנמים של התקשרות לא בטוחה של ההורה, אשר מתעוררים ביתר שאת כאשר ההורה עצמו נמצא בסיטואציה הורית מערערת. במקרה של טראומות ילדות קשות או טראומות שלא עובדו כראוי, מודלים אלו נעשים נוקשים יותר ומקשים על ההורה להוות בסיס בטוח לילדו, וכך מועברת הלאה לדור הבא חוויית פחד וחוסר ביטחון (van IJzendoorn, 1995). לצד זאת, ליברמן ועמיתיה (Lieberman et al., 2005), שהמשיכו את עבודתה של פרייברג, הדגישו גם את "המלאכים בחדר הילדים" - ייצוגים מופנמים של דמויות מיטיבות וחוויית ביטחון והגנה, שיכולים לשמש משאב טיפולי ולסייע להורים טראומטיים לפתח נרטיב מתוקן ויכולת רפלקטיבית שתקטע את מעגל ההעברה הבין-דורית.

ממצאי המחקר מעלים אפוא, כי במקרה של בוגרי השמה, על מנת לנבא את מידת הסיכון לקשיים בהורות, יש להתמקד בהבנת סגנון ההתקשרות של ההורה בהווה, שכן הוא משקף את האופן שבו טראומות העבר, אם לא טופלו, מעצבות את מאפייני ההורות בהווה. כלומר, בעוד שהיסטוריה טראומטית עשויה להיות מטופלת באופן שמצמצם את השפעותיה הישירות, כאשר היא מובילה להתקשרות לא בטוחה, נוצר פוטנציאל לנזק מתמשך על תפקודי ההורות.

איכות הזוגיות כמשתנה מתווך בין התקשרות חרדה לבין מאפייני ההורות

כאמור, הנחת יסוד בבסיס תיאוריית ההתקשרות היא כי האופן בו אנשים טופלו על ידי אחרים במהלך ילדותם מופנם כמודל עבודה פנימי, אשר ממשיך להנחות את ההתנהגות בתוך מערכות יחסים, ובמיוחד עם בני זוג (Simpson & Rholes, 2017). על מנת לבחון את ההנחה התיאורטית הזו, המחקר בחן האם איכות הזוגיות מתווכת את הקשר בין סגנון ההתקשרות לבין מאפייני ההורות. ואכן, נמצא כי סגנון התקשרות חרד מנבא את איכות הזוגיות וזו בתורה מנבאת את מאפייני ההורות. כלומר, ככל שההתקשרות חרדה יותר כך איכות הזוגיות נמוכה יותר, וככל שאיכות הזוגיות נמוכה יותר כך ההורים הפגינו תוצאות פחות טובות בכל מדדי ההורות.

איכות זוגיות נמוכה אצל בעלי התקשרות חרדה יכולה לבוא לידי ביטוי למשל בקשיים באמון, בדאגות באשר לנגישותו של בן הזוג כאשר יזדקקו לו או בחשש שיידחו או יינטשו אותם (Mikulincer et al., 2007). אנשים עם סגנות התקשרות זה ינסו לשמור על קרבה לבן הזוג, הן פיזית והן רגשית, במצבי איום ומצוקה, לעיתים באמצעות פעולות שלא תמיד רגישות למרחב הרגשי של האחר ועלולות לגרום לו אי-נוחות רבה (Lavy et al., 2010). דפוסים אלו עשויים להופיע ביתר שאת במערכות יחסים זוגיות של בוגרי השמה. הסיבה לכך היא היעדרן של מערכות תמיכה אחרות, ומרכזיותה של הזוגיות בחייהם. בהתאם לכך, איכות הזוגיות נוטה להיות נמוכה כאשר סגנון ההתקשרות של בוגרי ההשמה הוא חרד. מצב זה, בתורו, קשור לקשיים מרובים יותר במאפייני ההורות שלהם.

התקשרות חרדה ואיכות הזוגיות כמתווכות סדרתיות של הקשר בין טראומה בילדות ומאפייני

ההורות

היות והשערות התיווך שנבחנו עשויות להשלים אחת את השנייה, המחקר גם בחן האם קיים תיווך סידרתי מלא בין המשתנים שנבחנו בהשערות התיווך במודל הכולל: טראומה בילדות – התקשרות חרדה – איכות הזוגיות – מאפייני ההורות. נמצא כי קיים תיווך סדרתי מלא לגבי שניים מתוך ארבעה מאפייני הורות שנבחנו והם לחץ בהורות ושביעות רצון מההורות. כלומר, טראומה בילדות מעלה סגנון התקשרות חרד, אשר בתורו מנבא איכות זוגיות נמוכה יותר ואשר בתורה מנבאת הן לחץ בהורות גבוה יותר והן שביעות רצון מההורות נמוכה יותר. עבור תפיסת מסוגלות הורית וויסות עצמי הורי, התיווך הסדרתי לא נמצא מובהק, אך היה קרוב לכך. ממצאים אלו מתחזקים על ידי מחקר יחיד נוסף שמצאתי ובו עלה כי הזוגיות מתווכת את הקשר בין טראומה בילדות למאפייני ההורות (Labella et al., 2019). במחקר זה נמצא שככל שההורים נחשפו ליותר התעללות והזנחה בילדות, כך איכות הזוגיות שלהם הייתה נמוכה יותר, וזו בתורה ניבאה הורות פחות תומכת לילדיהם. החוקרים הציעו, בדומה להסבר המוצע במחקר זה, כי ייצוגי ההתקשרות של ההורה עשויים להסביר את מנגנון התיווך. כלומר, טראומה בילדות תורמת לביסוסה של התקשרות חרדה, המתאפיינת בדאגה רבה כלפי יציבות הקשר ופחד מפני נטישה (Mikulincer et al., 2007), חרדה זו מוכללת לתוך מערכות יחסים קרובות, ובכללן זוגיות (Simpson & Rholes, 2017), ובאה לידי ביטוי באיכות זוגיות נמוכה יותר, אשר לה תרומה לקשיים מרובים יותר בהורות. ממצאים אלו מאששים ראיות אחרות לכך שכאשר חוויות ההיקשרות המוקדמות נפגעות, אנשים עלולים לפתח קשיים ביצירת קשרים בריאים בבגרות ובכלל זה בהורות. הדבר מסייע להבין את רמת הסיכון הגבוהה הנובעת מהתעללות ופגיעה בילדות לאורך החיים ואת מעגל הקסמים השלילי המופעל בפגיעה כזו (Rutter & Sroufe, 2000; Lee Raby et al., 2015; Labella et al., 2019).

תרומה תיאורטית

כאמור, מחקר זה נשען על שתי תיאוריות מרכזיות בספרות המדעית: התיאוריה האקולוגית להורות של בלסקי (Belsky, 1984) ותיאוריית ההתקשרות (Bowlby 1969/1982). להלן אתייחס לתרומה התיאורטית הנובעת מכך שתיאוריות אלו נבחנו לראשונה באופן משולב על אוכלוסייה של בוגרי השמה.

כפי שצוין, המודל האקולוגי להורות של בלסקי (Belsky, 1984) מציג את ההורות כמערכת המושפעת מאינטראקציות בין מאפייני אישיותו של ההורה, איכות הזוגיות והתמיכה החברתית שלו ומאפיינים של הילד. כאשר כל גורם עשוי לתמוך בתפקוד ההורי או לחילופין עלול לפגוע בו. המחקר הנוכחי אישש מספר השערות של תיאוריה זו. המחקר בחן לראשונה את המודל בקרב בוגרי השמה ואישש כי גם בקבוצה זו ההורות מבוססת על יחסי גומלין בין התחומים השונים. כך, במודל הסופי של המחקר שבחן מהם המשתנים המרכזיים ביותר לניבוי ההורות נמצאו משתנים מכל התחומים שבמודל האקולוגי: התקשרות חרדה, איכות הזוגיות וקשיים של הילד. כמו כן, נמצאו קשרי תיווך בין משתנים שונים אשר מעידים על אינטראקציות בין הגורמים השונים, כפי שגורסת התיאוריה. בנוסף, אוששה ההנחה התיאורטית לפיה משתנים אישיים של ההורה הם בעלי התרומה הרבה ביותר לעיצוב מאפייני ההורות (Belsky, 1984), ובמחקר זה נמצא כי למשתנה סגנון ההתקשרות בבגרות של ההורה התרומה הרבה ביותר למאפייני ההורות.

לעומת זאת, בשונה מן המודל האקולוגי להורות אשר מניח כי לקשר הזוגי התרומה השנייה בחשיבותה להורות ורק לאחר מכן למאפייני הילד (Belsky, 1984), במחקר הנוכחי נמצא כי לקשיים של הילד תרומה רבה יותר להורות לעומת איכות הזוגיות (למעט במשתנה שביעות רצון מההורות). הסבר אפשרי לכך כאמור יכול להימצא במאפיינים הייחודיים של בוגרי השמה, אשר על פי רוב זוכים לתמיכה דלה מצד הוריהם, בני משפחה וחברים (מלקמן, 2016; Muir et al., 2019). נוסף על כך, הם נמנעים מלפנות לעזרה של אנשי מקצוע עקב חשש ממעורבות של רשויות הרווחה בחייהן ובחיי משפחתם (Schelbe & Geiger, 2017; Roberts et al., 2019; Connolly et al., 2012). בשל כך, יכולת ההתמודדות עם אתגרי ההורות המורכבים ממילא, מבלי שניתנת תמיכה משפחתית או מקצועית, עלולה להיות קשה במיוחד במצבים של הורות לילד המתמודד עם ריבוי בעיות. כלומר, ממצאי המחקר מציעים כי בעוד שהמודל של בלסקי (Belsky, 1984) באופן כללי תקף עבור בוגרי השמה, תרומת המרכיבים השונים בו משתנה בהתאם למאפיינים הייחודיים של קבוצה זו.

כאמור, המחקר בחן את המודל האקולוגי להורות של בלסקי (Belsky, 1984) בשילוב עם תיאוריית ההתקשרות (Bowlby, 1969/1982). גיון בולבי (Bowlby, 1979), אבי תיאוריית ההתקשרות, הגדיר את סגנון ההתקשרות כתבנית המתפרשת לאורך כל החיים, אשר מכוונת

מחשבות, רגשות והתנהגויות ביחסים בינאישיים "מהעריסה ועד הקבר" (עמ' 129). על כן, הוא טען כי חוויות ההתקשרות של ההורה עצמו וייצוגי ההתקשרות שלו ישפיעו על איכות הטיפול ההורי שהוא מעניק (Jones et al., 2015). תיאוריית ההתקשרות היוותה בסיס לחלק ניכר מהשערות המחקר הנוכחי ולניתוח ממצאיו, והמחקר הנוכחי תורם ליישומה והבנתה של תיאוריה זו בכל הנוגע לאוכלוסיית בוגרי השמה חוץ-ביתית שהינם הורים. ראשית, המחקר אישש את הקשר שבין סגנון ההתקשרות של ההורה לבין מאפייני ההורות שלו בקרב בוגרי השמה, כך שכלל שסגנון התקשרות חרד או נמנע יותר, כך התוצאות במאפייני ההורות היו פחות טובות. באופן ספציפי, סגנון התקשרות חרד נמצא כמשתנה משמעותי לניבוי מאפייני ההורות, והוא מהווה גם ציר מרכזי במודלים של התיווך שנמצאו מובהקים. ההסבר שהוצע לכך נעוץ במאפיינים הייחודיים של בוגרי השמה, אשר שואפים ליצור עבור עצמם משפחה משלהם ומפגינים חרדה מפני התפרקות המשפחה אותה הקימו. חרדה זו נובעת מחוויות טראומטיות בילדות טרם ההשמה, ובכלל זה הוצאתם מבית משפחתם בילדות. למעשה, החשש עצמו, המתבטא בסגנון ההתקשרות החרד, עשוי להוביל לתוצאות מהן הם חוששים: פגיעה בזוגיות ובהורות. בנוסף, המחקר מדגיש את ההשפעות הקשות של פגיעה וטראומה בילדות על ההתקשרות ובהמשך על ההורות. למרות שתיאוריית ההתקשרות מאפשרת לשער את הנתב בין הטראומה להתקשרות וממנה להורות, לא נמצאו מחקרים קודמים אשר בחנו את סגנון ההתקשרות כמתווך את הקשר שבין טראומה בילדות לבין מאפייני הורות הספציפיים אשר נבחנו במחקר זה, בקרב בוגרי השמה ובכלל בקרב הורים. המחקר הנוכחי, כאמור, משלים פער זה.

בוגרי השמה חוץ-ביתית נחשבים לאוכלוסייה פגיעה במיוחד עם שיעור גבוה של טראומה בילדות (פינצ'ובר ועטר-שוורץ, 2019; ; Strijker et al., 2008; Pecora et al., 2005) וסיכוי גבוה להתקשרות לא בטוחה בגרותם (Bowie, 2012; Dozier & Stovall-Mcclough, 2014). לפי תיאוריית ההתקשרות, כל חוויה שלילית בילדות של איום, פגיעה, ביקורת או דחייה, גורמת לילד לבנות ולהפנים מודלי עבודה פנימיים המחזקים את הנטייה לחרדה ו/או הימנעות. מרגע שתבניות שליליות אלו נבנות, הן נשארות עם האדם אלא אם כן הן משתנות על ידי קשרים חיוביים אחרים או בסביבה טיפולית (Muller et al., 2012). בהתאמה לתיאוריה, המחקר הנוכחי מציג נתיב אפשרי חשוב שדרכו השלכות הטראומה של בוגרי השמה משליכות על ההורות שלהם. כך, טראומה בילדות של בוגרי השמה ניבאה סגנון התקשרות חרד יותר וזו בתורה ניבאה תוצאות שליליות יותר בכל מאפייני ההורות. ממצא זה מצביע על כך שבניבוי סיכון לקשיי הורות אצל בוגרי השמה, חשוב יותר להתמקד בסגנון ההתקשרות של ההורה בהווה, שכן הוא משקף את האופן שבו טראומות העבר, אם לא טופלו, מעצבות כיום את מאפייני ההורות.

במטא אנליזה על הקשר בין התקשרות להורות הומלץ כי מחקר עתידי בתחום יבחן את הקשר בין סגנונות התקשרות לזוגיות ובהמשך להורות עקב חסר בספרות, על אף ההנחה התיאורטית אודות קיומו של קשר כזה (Jones et al., 2015). המחקר הנוכחי ענה על פער זה והשלים מידע חסר בחקר ההתקשרות. הנחה מרכזית של תיאוריית ההתקשרות גורסת כי ייצוגים מנטליים שהופנמו בילדות ומנחים את האדם כיצד להתנהג בתוך מערכות יחסים, באים לידי ביטוי ביתר שאת בתוך זוגיות (Simpson & Rholes, 2017). כאשר בעלי התקשרות נמנעת יתאפיינו בהתכחשות לצורך בקשר, הימנעות מאינטימיות וקרבה ובצמצום רגשי, בעוד שבעלי התקשרות חרדה יתאפיינו בעיסוק יתר במערכת היחסים הזוגית, חשש מדחייה או נטישה, והצפה רגשית (Mikulincer et al., 2007). בראייה של התא המשפחתי כמערכת דינאמית בה מתקיימים קשרים הדדיים בין כל בני המשפחה, יש להניח כי הזוגיות משפיעה על ההורות, ולהיפך (Belsky et al., 1991; Millings et al., 2013). המחקר הנוכחי בחן את ההנחה התיאורטית הזו, ואכן נמצא תיווך מובהק שעובר בין סגנון התקשרות חרד לבין איכות הזוגיות ובהמשך למגוון של מאפייני הורות. כלומר, ככל שסגנון ההתקשרות היה חרד יותר כך איכות הזוגיות הייתה פחות טובה, וזו בתורה ניבאה תוצאות שליליות יותר במאפייני ההורות.

למחקר זה תרומה נוספת לספרות המדעית לגבי בוגרי השמה חוץ-ביתית במספר היבטים. ראשית, הספרות אודות הורות של בוגרי השמה מורכבת ברובה המכריע ממחקרים איכותניים או ממחקרים על בסיס מידע מנהלי מוגבל גיל. מחקר כמותני זה מוסיף ידע רב שלא ניתן לבחון בכלים אלו. בנוסף, מרבית הספרות המחקרית בנושא הורות של בוגרי השמה מתמקדת באימהות בלבד, ומחקר זה מתמקד גם באבות ונותן מענה לחסר זה בספרות. כאמור, במחקר הנוכחי נמצא הבדל בין אבות לאימהות רק בממד של לחץ בהורות, אשר לגביו נמצא כי אימהות דווחו על יותר לחץ בהורות בהשוואה לאבות. ממצא זה לגבי לחץ בהורות הינו בעל חשיבות שכן מחקרים על בוגרי השמה מעלים כי ברוב המקרים אימהות הן המטפל העיקרי בילד והן לא אחת דלות במשאבים, מודלינג ותמיכה (Connolly et al., 2012; Radey et al., 2016; Schelbe & Geiger, 2017), נסיבות אשר יכולות להקשות עליהן בהתמודדות עם מצבי הלחץ בהורות. ולבסוף, למיטב ידיעתי, כמעט ולא נבחן הקשר בין משתנים שונים של השמה חוץ-ביתית בילדות לבין מאפייני הורות של בוגרי השמה. מחקר זה בחן לראשונה האם קיים קשר בין סוג ההשמה, משך השהות במסגרת ההשמה ויציבות ההשמה בילדות לבין מאפייני ההורות, משתנה יציבות ההשמה בלט מבין משתני ההשמה שנבחנו, כבעל יכולת להסביר הבדלים במאפייני הורות של בוגרי השמה. לממצא זה חשיבות לאור

הספרות המעידה כי היעדר יציבות בהשמה היא בעיה רווחת הן בישראל (דוח מבקר המדינה לשנת 2023) והן במדינות רבות בעולם המערבי (Maguire et al., 2024).

השלכות לפרקטיקה ולמדיניות

המחקר הנוכחי מספק הבנה ייחודית אודות הקשרים שבין משתנים אישיים של ההורה, משאבי התמיכה החברתית, מאפייני הילד שלו ומשתנים של ההשמה החוץ-ביתית, לבין מאפייני ההורות של בוגרי השמה חוץ-ביתית. תובנות אלו מאפשרות לגזור ממנו המלצות לתיאוריה, לפרקטיקה ולמדיניות ולמחקר עתידי. במחקר זה נמצא כי לסגנון ההתקשרות של בוגר ההשמה תרומה מרכזית למאפייני ההורות שלו, וכי מבין סגנונות ההתקשרות התקשרות חרדה הינה מנבא חזק במיוחד להורות, הן באופן ישיר והן כמשתנה מתווך. ממצאים אלו מובילים למספר הצעות חשובות בנוגע לפרקטיקה ומדיניות אודות הטיפול בהורים בוגרי השמה. ראשית, בהיבט של מענים, בהינתן שרוב רובם של בוגרי ההשמה עברו בילדותם מגוון אירועים טראומטיים, וכי רבים מהם ממשיכים ומתמודדים עם השלכות הפגיעה גם בבגרותם, ראוי להציע טיפול ועזרה לכל בוגרי השמה שהינם הורים וזקוקים לטיפול רגשי או הדרכה הורית. ובאופן ספציפי, כפי שנמצא במחקר זה, יש להקדיש תשומת לב רבה לבוגרי השמה עם התקשרות לא בטוחה ובייחוד אלו עם התקשרות חרדה, אשר נמצאים בסיכון גבוה במיוחד לקשיים בהורות. בהקשר זה, על אנשי מקצוע לשאוף לזהות דפוסים התקשרותיים של ההורים דרך הקשר עימם או לפי דיווחי ההורים על האופן בו הם מתנהלים בתוך מערכות יחסים קרובות, ובמיוחד בשעת מצוקה. לדוגמה, דפוסים של מי שלהם התקשרות נמנעת ניתן לזהות בהימנעות מקרבה וקשר, בחשדנות כלפי האחר וצמצום רגשי. לחילופין, דפוסים של מי שלהם התקשרות חרדה ניתן לזהות ברצון לקשר אך כזה המלווה בחשש וחוסר יציבות, בתחושת מסוגלות נמוכה וקושי בוויסות רגשי (Simpson & Rholes, 2017). במקרים שכאלו, על העובדים הסוציאליים לפעול באופן אקטיבי וישיר על מנת להציע התערבות טיפולית. מומלץ לנקוט בהתערבויות טיפוליות רגישות טראומה, המתמקדות בקשר שבין טראומה לבין סגנון ההתקשרות ובין טראומה לבין חוסר ויסות רגשי והתנהגותי בבגרות (Forkey & Szilagyi, 2014; Prévost-Lemire et al., 2021).

היבט נוסף הקשור להתקשרות לא בטוחה ולקושי לסמוך על האחר, בא לידי ביטוי בכך שרבים מבוגרי השמה נמנעים לפנות למערכת הרווחה בבקשה לעזרה (Chase et al., 2009; Connolly et al., 2012; Roberts et al., 2019; Schelbe & Geiger, 2017). לדוגמה, במטא-סינתזה על מחקרים איכותניים לגבי אימהות בוגרות השמה, נמצא כי מרביתן סברו שהעובדים הסוציאליים מתייגים אותן כבעלות כישורים הוריים לקויים, ולכן התקשו לתת בהם אמון וחששו לפנות לעזרה גם כשזקקו לה. פנייה לרשויות הרווחה נעשית בלית ברירה, בעיקר במצבים של

מצוקה כלכלית, ובמקרים אלו הן נמנעות לחשוף קשיים הקשורים לתפקוד ההורי (Connolly et al., 2012). לפיכך, יש להקדיש מאמצים על מנת לגרום להורים בוגרי ההשמה להרגיש בנוח לבקש עזרה. ניתן לעשות זאת באמצעות הדרכת העובדים הסוציאליים לגבי הרגישות הרבה שיש לבוגרי השמה בהתערבות של גורמי מקצוע. כמו כן, ניתן לכוון ולמקד את העובדים לשים את ההורה וצרכיו האישיים במרכז ההתערבות המקצועית, ולא להתמקד בהורות בלבד. בנוסף, יש לשקול להציע מענים במסגרת ארגונית המגזר השלישי ולא במסגרות הפועלות בחסות המדינה, על מנת לצמצם חששות מפני התערבות של המדינה בתוך המשפחה. סקירת הספרות העלתה כי מרבית בוגרי השמה מגלים מחויבות גבוהה לטיפול הולם בילדיהם ובעלי מוטיבציה ונכונות להשתפר בכישורי ההורות שלהם (עמינלוב קדוש, 2022; Pryce & Samuels, 2010; Maxwell et al., 2011; Schelbe & Geiger, 2017; tradey et al., 2016). חשוב כי גורמי הטיפול יגייסו מוטיבציה זו על מנת לקדם את ההורים אשר זקוקים לעזרה בהורות, תוך רגישות לחששותיהם.

ממצא נוסף העולה ממחקר זה הוא מרכזיותה של איכות מערכת היחסים הזוגית כמנבאת את מאפייני הורות, הן באופן ישיר והן כמשתנה מתווך בין סגנון התקשרות חרד לבין מאפייני ההורות. בדומה למחקר הנוכחי, הספרות מראה בעקביות כי ככל שהזוגיות טובה ותומכת יותר יכולת ההתמודדות עם אתגרי ההורות טובה יותר, ולהיפך (Feeney & Collins, 2001; Green et al., 2007). עוד נמצא כי שיפור באיכות הזוגיות של ההורים קשור לשינוי חיובי בהורות ובקשר הורה-ילד (Belsky et al., 1991). בהתאם, מומלץ להציע טיפול זוגי לכל בוגרי ההשמה, מתוך ההנחה כי רבים מהם לא זכו לראות מודל של יחסים זוגיים מיטיבים וכי שיפור בזוגיות יתרום לרווחתם הנפשית, ולזו של בן/בת הזוג ולהורות שלהם. ממצאי המחקר הנוכחי מדגישים את הסיכון הגבוה לקשיים בהורות של אלו אשר איכות הזוגיות שלהם נמוכה, ולכן, במקרים אלו נחוצה ואף קריטית התערבות טיפולית המתמקדת בזוגיות עצמה.

כמו כן, לנוכח ממצאי המחקר אשר מצאו קשר חזק בין התקשרות בבגרות לבין הזוגיות ובהמשך להורות, מומלץ כי יינקטו גישות טיפוליות מכוונות טראומה ועבודה על דפוסי התקשרות. לדוגמה, טיפול זוגי בגישה ממוקדת רגש (EFT- Emotion Focused Therapy), נמצא יעיל לשיפור באיכות הזוגיות כולל הפחתה של סגנונות התקשרות לא בטוחה (Burgess Moser et al., 2016), וכי התוצאות החיוביות נשמרות לאורך זמן (Wiebe et al., 2017). כמו כן, רצוי לבחון גישות טיפול נוספות מבוססות מחקר אשר יכולות לסייע לאוכלוסייה זו של בוגרי השמה, ולהציע אותם לזוגות המתמודדים עם קשיים בזוגיות. המחקר הנוכחי מאפשר לשער שהפחתת התנהגויות התקשרותיות לא בטוחות צפויה להביא לשיפור הן בזוגיות והן בהורות, כאשר השיפור בשני התחומים ישפיע הדדית.

לגבי משתנים הקשורים בהשמה החוץ-ביתית בילדות, ממצאי המחקר הצביעו על כך שהיעדר יציבות בהשמה עשוי לנבא תוצאות פחות טובות בהורות. לעומת זאת, משך שהות ארוך בהשמה לא נמצא קשור לרוב מאפייני ההורות. ממצאים אלו הוסברו בכך שהשמה חוץ-ביתית מוסדית מתאפיינת בתחלופה גבוהה של אנשי צוות (An et al., 2020; Stein, 2019; Strijker et al., 2008), וזהו המצב גם בפנימיות הרווחה בישראל בהם ישנה תחלופה גבוהה של מדריכים (אלנבוגן-פרנקוביץ' ועמיתיה, 2018). בראי תיאוריית ההתקשרות, כדי שיחול שיפור באיכות ההתקשרות כפי שעוצבה במערכות יחסים קודמות ויתבסס סגנון התקשרות בטוח יותר, יש לספק דמויות טיפוליות יציבות ועקביות במסגרת ההשמה (Ponciano, 2010; Zeanah et al., 2017). כמו כן, יש לשאוף לעבודה בקבוצות קטנות יותר על מנת לאפשר קירבה לאיש הצוות יחד עם צמצום עומסים ושחיקה שלו (אלנבוגן-פרנקוביץ' ועמיתיה, 2018). המחקר הנוכחי מדגיש את ההשלכות הפוטנציאליות ארוכות הטווח של אי יציבות בהשמה ואת הצורך ביצירת יציבות וקשרים ארוכי טווח עם דמויות טיפוליות במסגרת. מומלץ כי מקבלי החלטות יפעלו לגיבוש ויישום מדיניות מעודכנת בנושא יציבות אנשי הצוות שעובדים באופן ישיר עם ילדים במסגרות חוץ ביתיות.

עוד בהיבט של מדיניות, בעשורים האחרונים מדינות העולם המערבי זיהו את הקשיים והצרכים של צעירים לאחר השמה חוץ-ביתית, והחלו לתכנן מדיניות ולפתח מגוון שירותים בכדי לטפל בקשיים אלה (בנבנישתי, 2015). גם בישראל בשנים האחרונות גברה המודעות בקרב קובעי מדיניות וטיפול לגבי הצרכים של בוגרי השמה חוץ-ביתית, וחלו התפתחויות בשירותים שניתנים לבוגרי השמה. משרד הרווחה מפעיל שתי תוכניות אשר צעירים בוגרי השמה יכולים להסתייע בהם. הראשונה, תוכנית גשר לעצמאות המיועדת לבוגרי השמה ללא עורף משפחתי החל משלב הסיום במסגרת ועד גיל 25. התוכנית כוללת מענה של דיור בשילוב ליווי של איש מקצוע, ובמסגרתה פועלות כ-50 דירות בפריסה ארצית עבור כ-300 בוגרי השמה (www.gesher-le.org). התוכנית השנייה הינה התוכנית הלאומית יתד, שהחלה לפעול בשנת 2016 ומיועדת לצעירים בסיכון בגיל 18 – 25. בשונה מתוכנית גשר לעצמאות, תוכנית יתד פונה לצעירים בסיכון באופן כללי ולא רק לבוגרי השמה, אך בהגדרה כל מי שהינו בוגר השמה חוץ-ביתית ממסגרות שבאחריות משרד הרווחה זכאי לצרוך שירותים של תוכנית יתד (www.gov.il/he/departments/units/molsa-yated/govil-landing-page). עם זאת, על אף התגברות המודעות והתאמת מענים של המדינה עבור בוגרי השמה, תוכניות אלו אינן ממוקדות במי שהפכו להיות הורים והם אינם יכולים לקבל מענים דרכן. כך שכיום אין למדינת ישראל מדיניות או תוכניות ייעודיות עבור צעירים בוגרי השמה שהם הורים. מעט המענים שכן מוצעים לבוגרי השמה שהינם הורים הם יוזמות של ארגוני המגזר השלישי, ולא חלק ממדיניות סדורה של מדינת ישראל.

למעשה, למדינת ישראל אין מדיניות מוצהרת או חקיקה עבור כלל בוגרי ההשמה חוץ-ביתית. בשנת 2022 הועלתה להצבעה הצעת חוק ממשלתית "סיוע לצעירים חסרי עורף משפחתי", שמטרתה הייתה להסדיר בחוק זכויות ומענים עבור צעירים ללא עורף משפחתי תומך ובכללם לבוגרי השמה (www.gov.il/he/pages/dec1533_2022), אך הצעת החוק לא עברה. מצב זה של היעדר מדיניות ממשלתית כלפי בוגרי השמה הינו בניגוד לרבות ממדינות המערב כמו ארה"ב, אנגליה ואוסטרליה, אשר בהן ישנה מדיניות מוסדרת ובמקרים מסוימים אף בחקיקה (בבננישתי, Simmel & Kelly, 2018 ; 2015). ממצאי מחקר זה מראים כי לבוגרי השמה שהינם הורים ישנם צרכים ייחודיים וחלקם זקוקים למענים כגון טיפול רגשי או זוגי והדרכת הורים. מומלץ כי פיתוח שירותים בהקשר של הורות יוסדר יחד עם ראייה כוללת של מגוון צרכים של בוגרי השמה, וכי הם יוסדרו בחקיקה.

בהקשר זה של אחריות המדינה כלפי בוגרי ההשמה, סוגיה נוספת היא היעדר איסוף נתונים ומעקב אחר מצבם וצרכיהם של בוגרי ההשמה עם סיום המסגרת. מעקב של המדינה אחר מצבם של בוגרי ההשמה צריך להיות חלק ממדיניות מסודרת של המשרד לשירותים חברתיים וגופים נוספים כגון הביטוח הלאומי. על ידי כך יתאפשר להציע להם שירותים ולהבטיח זכויות בהתאם למצבם וצרכיהם בתחומי חיים שונים, ובכלל זה בעת המעבר להורות.

מגבלות המחקר

אף על פי שלמחקר הנוכחי יתרונות רבים וחשובים שפורטו לעיל, ישנן מגבלות אשר חשוב לציין. ראשית, ממצאיו של המחקר נשענים על דיווח עצמי של המשתתפים. לשאלונים מסוג זה יתרונות בולטים במתן אפשרות להשוואה בין המשיבים ויכולת להגיע למספר רב יותר של משתתפים. יתכן כי ראיון כמותי שהיה נערך באמצעות מראיין שהיה מקריא את השאלות היה מניב מידע נוסף, עם זאת, הסיכון היה בהיענות נמוכה יותר בשל משאבי הזמן שנדרשים וקבלת תשובות המושפעות מרצייה חברתית, במיוחד באשר להתנהגויות או תחושות הוריות לא מקובלות חברתית. בדומה לכך, תצפיות על ההורים, עשויות היו להעשיר את הלמידה על מדדי ההורות אולם הן דורשות משאבים רבים ועל כן מספר המשתתפים בהם מוגבל. למרות האמור, גם דיווח עצמי עלול להיות מושפע מהרצון של המשתתפים להציג את עצמם באור חיובי או לרצות את החוקר, אף שהשאלון אנונימי. מגבלה זו בולטת במיוחד במחקר לגבי הורות בו יש קושי להציג התנהגויות הוריות שאינן מקובלות חברתית או לחילופין שעלולות ליצור חוסר נעימות אצל ההורה. כך למשל, במחקר אשר בחן את הרצייה החברתית של הורים משתתפי מחקרים בתשע מדינות שונות, נמצא כי ישנה הטיה לרציה חברתית בכל ההיבטים של הורות. הן כלפי היבטים חיוביים של הורות כגון חום, תמיכה ורגישות הורית, ואף יותר כלפי היבטים שליליים של הורות כגון הורות קשה,

ביקורתיות וענישה (Bornstein et al., 2015). בשל כך, הן בשאלון והן בשיחה המקדימה עם משתתפי המחקר, הודגש כי אין תשובות נכונות או לא נכונות וכי מה שחשוב הוא להבין את הרגשות והמחשבות האישיות שלהם. כמו כן, הודגש כי השאלון הינו אנונימי וכי סודיות המשתתפים נשמרת באופן מלא. למרות מאמצים אלו, קשה להעריך עד כמה דיווחי המשתתפים והמשתתפות הושפעו מהרצון ליצור תדמית של הורים טובים.

מגבלת מחקר שנייה היא שמדידת משתני המחקר בוצעה בנקודת זמן אחת. מחקר בנקודת זמן אחת מוגבל ביכולתו לתת מענה על שאלות סיבתיות. בהתאם, המסקנות לגבי התיווך הינן מוגבלות בשל אי היכולת לבסס סדר אירועים.

מגבלה שלישית של המחקר הינה במדידת המשתנה קשיים של הילד, אשר נמצא כמשתנה השני בתרומתו למאפייני ההורות וזהו ממצא חדשני. עם זאת, בעיות הילדים נמדדו רק דרך משתנה אחד ונכללו רק מספר היבטים מצומצם של קשיי הילד.

מגבלה רביעית נוגעת למשתנה משאבי התמיכה מהסביבה - לא נכללה בו התייחסות ספציפית לתדירות ואיכות הקשר עם ההורים הביולוגיים (סבים וסבתות). הבחירה להימנע ממיקוד בלעדי בתמיכת ההורים נבעה מהשאיפה להציג תמונה רחבה של רשת התמיכה החברתית, הכוללת חברים, משפחה מורחבת ואחרים משמעותיים, וזאת מתוך הבנה כי לרבים מבוגרי ההשמה חסרה תמיכה הורית זמינה ויציבה. עם זאת, היעדר בחינה מעמיקה של הקשר עם ההורים מייצר פער בהבנת תרומתם הייחודית של ההורים למאפייני ההורות של בוגרי ההשמה. היא אינה מאפשרת להבחין בין תמיכת סבא לסבתא או להשוות למשאבי תמיכה אחרים, וכן לבחון את הפוטנציאל של הקשר עם ההורים כממלא פונקציה תומכת או לחילופין מקור לקונפליקטים ובעיות. מידע מסוג זה עשוי היה להיות חיוני במיוחד עבור אוכלוסיית בוגרי ההשמה, מאחר ומחקרים קודמים מראים את משמעות הקשר עם ההורים בשלבים מוקדמים יותר לאחר היציאה מהשמה (Boman, 2022).

מגבלה חמישית נוגעת באופן ספציפי למספר משתתפי המחקר שהינם בוגרי משפחות אומנה. אחוז בוגרי האומנה מתוך המדגם הינו נמוך (7.7%) בהשוואה למשתתפים שהינם בוגרי פנימיות (75.8%) או בוגרי פנימיות ואומנה גם יחד (16.5%). האחוז הנמוך יחסית של בוגרי משפחות אומנה מגביל את היכולת להשוות את מאפייני ההורות שלהם לקבוצות האחרות וכאמור אף יתכן ומסביר את היעדר ההבדלים שנמצאו בין הקבוצות.

למרות מגבלות אלו של המחקר, נראה כי בסיס המידע הנרחב בו נעשה שימוש במחקר הנוכחי, מסייע לקבל תמונה מקיפה של מגוון רחב של מאפייני הורות של בוגרי השמה חוץ-ביתית והמשתנים השונים המנבאים אותם.

המלצות למחקר עתידי

המחקר הנוכחי מצא כי לסגנון ההתקשרות של ההורה, הן נמנע והן חרד, הייתה תרומה ניכרת והגדולה ביותר לשונות במאפייני ההורות. בנוסף, במודל הכולל נמצא כי התקשרות חרדה הינה מנבא חזק במיוחד להורות, הן באופן ישיר והן כמשתנה מתווך. ממצאים אלו מדגישים את החשיבות להמשיך ולערוך מחקרים אשר יתמקדו בהתקשרות של בוגרי השמה חוץ-ביתית. מחקרי המשך רצוי שייבחנו, בין היתר, את הקשר בין סגנון ההתקשרות של ההורה לבין סגנון ההתקשרות של הילד, ובין סגנון ההתקשרות של ההורה לתוצאות התפתחות שונות של הילד. בנוסף, מחקר עתידי רצוי שייבחן לא רק איך סגנונות התקשרות של הורים מנבאים מאפייני הורות, אלא האם ואיך ההורות בעצמה עשויה לעצב את סגנון ההתקשרות של ההורים, זאת כיוון שהמעבר להורות הוא אירוע חיים מרכזי הגורם לאנשים לבחון, להעריך מחדש ואף לשנות את התפיסה שלהם לגבי מערכות יחסים קרובות (Simpson et al., 2003).

איכות הזוגיות גם היא נמצאה כמשתנה בעל תרומה רבה לשונות במאפייני ההורות של בוגרי השמה. יתרה מזאת, היא נמצאה במודל הכולל כמנבא חזק למאפייני ההורות, הן באופן ישיר והן כמשתנה מתווך. ממצא זה חשוב במיוחד במקרה של בוגרי השמה, אשר לרוב הם בעלי רשת תמיכה חברתית דלה, ולכן התמיכה מבן הזוג הופכת להיות מרכזית ונחוצה יותר (מלקמן, 2016) ואיכות הזוגיות מקבלת חשיבות מיוחדת בהקשר זה (עמינלוב קדוש, 2022). לפיכך, מומלץ להעמיק במחקר בתחום של זוגיות של בוגרי השמה באופן כללי, ובאופן ספציפי על תרומתה של הזוגיות להורות שלהם. בהלימה לממצאים שהצביעו על תרומה שלילית הן להיעדר זוגיות והן לזוגיות לא מיטיבה, רצוי לערוך השוואה מעמיקה יותר בין הורות של בוגרי השמה הנמצאים בזוגיות מיטיבה, לכאלו החווים קשיים בזוגיות, ולעומת אלו שאינם נמצאים בזוגיות כלל. עוד מומלץ כי מחקרי המשך יקדישו תשומת לב רבה יותר לתפקיד של מאפייני הילד. בסקירת הספרות לא נמצאו מחקרים רבים אשר בחנו את הקשר בין מאפיינים של הילד להורות, ובמחקר זה נמצא קשר חזק ומובהק בין מאפייני הילד להורות בכל הניתוחים שנערכו. בניתוח רב משתני נמצא כי התרומה היחסית של קשיים של הילד הייתה השנייה בחשיבותה לרוב מאפייני ההורות. רצוי כי מחקר עתידי יעסוק, בין היתר, בקשר בין מאפיינים שונים של מצב רגשי, התנהגותי ותפקוד חברתי של ילדים לבין מאפייני ההורות.

המחקר הנוכחי גישש לראשונה האם משתנים שונים של ההשמה החוץ-ביתית בילדות קשורים למאפייני ההורות של בוגרי השמה. על פי רוב לא נמצא קשר בין המשתנים סוג ההשמה, משך השהות בהשמה ויציבות ההשמה לבין מאפייני ההורות, למעט במשתני הורות ספציפיים. אף על פי כן, נראה כי משתנה יציבות ההשמה בילדות הינו המשתנה בעל החשיבות הרבה יותר מבין

משתני ההשמה שנבחנו, ביחס למאפייני ההורות של בוגרי השמה. לכן, מומלץ להעמיק במחקר נוסף לגבי הקשר בין יציבות בהשמה לבין היבטים נוספים של ההורות. בנוסף, על אף שהמחקר הנוכחי השווה בין הורות של בוגרי פנימיות לבין בוגרי משפחות אומנה, אחוז בוגרי האומנה במדגם היה נמוך יחסית. רצוי כי מחקרים עתידיים בתחום ההורות של בוגרי ההשמה יכללו מספר רב יותר של בוגרי אומנה. להמשך המחקר בתחום האומנה חשיבות רבה גם לאור המגמה בישראל של הרחבת השימוש באומנה על פני השמה חוץ-ביתית בפנימיות, כפי שמקובל בעולם המערבי (תומר, 2022).

בהיבט של הורות של בוגרי השמה, מומלץ לבצע מחקרי אורך אשר יבחנו את תגובותיהם ועמדותיהם של ההורים בנקודות זמן התפתחותיות שונות, הן של הילד והן שלהם כהורים. גישה זו תאפשר לזהות מנגנונים שונים בהורות, לדוגמה האם שינויים בתפיסת הזוגיות קשורים לשינויים בתפיסת ההורות, והאם התרומה היא הדדית או חד כיוונית. כמו כן, מומלץ להמשיך ולערוך מחקרי מעקב אחרי בוגרי השמה בתחומים שונים ובשיטות שונות, על מנת להשתית את המדיניות והפרקטיקה על יסודות איתנים של ידע.

לסיים, בוגרי השמה חוץ-ביתית הינם אחת מהאוכלוסיות הפגיעות ביותר עקב היותם עם היסטוריה של טראומה בילדות אשר לה השלכות פסיכולוגיות בבגרותם, ובשל היותם חסרים תמיכה משפחתית וחברתית. על כן, הם נמצאים בסיכון גבוה גם לקשיים במאפיינים שונים של ההורות שלהם. המחקר הנוכחי הדגיש את חשיבות שילוב הגישות התיאורטיות של המודל האקולוגי להורות ותיאוריית ההתקשרות, כדי להבין את המנבאים של מאפייני ההורות בקבוצה פגיעה זו. כמו כן, המחקר הצביע על מספר משתנים אישיים, משאבי תמיכה ומאפייני הילד הקשורים למאפייני ההורות שלהם, ומפנה את תשומת הלב לצורך בזיהוי תת-אוכלוסיות בסיכון לקשיים מרובים יותר בהורות, ולחשיבותם של מענים כמו תמיכה רגשית וטיפול זוגי אשר עשויים לשפר את ההורות. שיפור שכזה יתרום באופן חיובי הן לרווחה הנפשית של ההורה והן למערכת היחסים הורה-ילד.

רשימת מקורות

- אגף בכיר חוץ-ביתי: משפחה, ילד ונוער והשמות מיוחדות. (2020). דו"ח חופש המידע 2019. משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים.
- אלנבוגן-פרנקוביץ', ש., נבות, מ., רזניקובסקי-קוראס, א., גרסימנקו, א., אייזיק, ע. ובן רבי, ד. (2018). מדריכי פנימיות לילדים בסיכון בישראל – תמונת מצב ואסטרטגיות להתמודדות עם אתגרי עבודתם. מכון מאירס-גיוינט-ברוקדייל.
- אליאל-גב, מ. (2010). הערכת מוכנותם של מתבגרים בפנימיות וצרכיהם לקראת עזיבת המסגרת והיציאה לחיים עצמאיים (עבודה לשם קבלת תואר מוסמך בעבודה סוציאלית). אוניברסיטת בר אילן, רמת גן.
- אלסר, ד. (2011). הקשר בין מערכת ה-Caregiving ותפיסת מסוגלות הורית למעורבות האב המגדל את ילדיו בעצמו בעקבות גירושין (עבודה לשם קבלת תואר מוסמך בעבודה סוציאלית). אוניברסיטת תל אביב.
- בוגומולסקי, י., ופלג, א. (2012). מובחנות עצמית ומסוגלות עצמית הורית בקרב אימהות שחו התעללות מינית בילדות. הייעוץ החינוכי, י"ז, 66 – 86.
- בנבנישתי, ר. (2015). צעירים בוגרי מסגרות חוץ ביתיות - סקירת ספרות תקופתית. אגף מחקר, תכנון והכשרה, משרד העבודה והשירותים החברתיים.
- בנבנישתי, ר., זעירא, ע., רפאלי, ת. (2024). בוגרי פנימיות בישראל: מחקר מעקב על מצבם לאורך עשור. הוצאת אוניברסיטת בר אילן.
- בן יעקב. א. (2016). הקשר בין משתני אישיות של הורים (סגנון התקשרות ומודעות עצמית), הטמפרמנט של הילד והערכת הקשר הזוגי לבין תפיסת דחק בהורות ושביעות רצון מהחיים, בקרב הורים לילדים בגיל הרך: השוואה בין אימהות לאבות (עבודה לשם קבלת תואר מוסמך בעבודה סוציאלית). אוניברסיטת בר אילן, רמת גן.
- בן שלמה, נ. (2000). תפקוד הורי של הורים שהושמו כילדים בסידור חוץ-ביתי (עבודה לשם קבלת תואר דוקטור). אוניברסיטת בר אילן, רמת גן.
- בן שלמה, ש. וצברי, ש. (2019). אימהות לילדים בגיל החביון: תרומתם של חוויות ילדות, דיפרנציאציה של העצמי וקשיים של הילד לסגנון ההורות בהווה. חברה ורווחה, ל"ט, 2, 187 – 217.
- דודזון ערד, ב. (2016). מהו הסידור החוץ ביתי העדיף: אומנה או פנימייה? חברה ורווחה, ל"ו, 2, 225 – 235.
- המועצה הלאומית לשלום הילד. (2017). ילדים בישראל: שנתון סטטיסטי.
- המועצה הלאומית לשלום הילד. (2024). ילדים בישראל: שנתון סטטיסטי.
- הרשקוביץ, מ. (2013). הורות בקרב אנשים עם/ללא הפרעת דחק פוסט טראומטית: תרומתם של סגנון התקשרות, מצוקה נפשית וצמיחה פוסט טראומטית (עבודה לשם קבלת תואר מוסמך בעבודה סוציאלית). אוניברסיטת בר אילן, רמת גן.
- זעירא, ע., בנבנישתי, ר., ורפאלי, ת. (2012). צעירים פגיעים בתהליכי מעבר לבגרות: צרכים, שירותים ומדיניות (דוח מחקר). ירושלים: האוניברסיטה העברית.
- לנגרמן, א. (1995). דו"ח ועדת המומחים לקביעת סטנדרטים בפנימיות. ירושלים: גוינט ישראל.
- מלקמן, ע. (2016). רשתות חברתיות של בוגרי השמה חוץ ביתית: בחינת מודלים של פיצוי, מיתון

- ותיווך לתיאור תרומת התמיכה החברתית לתפקוד ולרווחה נפשית בבגרות צעירה ולקשר שלהם עם אירועי חיים שליליים (עבודה לשם קבלת תואר דוקטור). אוניברסיטת בר אילן, רמת גן.
- נציבות פניות ילדים ונוער בהשמה חוץ ביתית (2024). *דו"ח שנתי*. משרד הרווחה והביטחון הקהילתי.
- סקירת השירותים החברתיים : סקירת העשור 2009 - 2018. (2019). *סקירת השירותים החברתיים*. אגף מחקר, תכנון והכשרה, משרד העבודה הרווחה והשירותים החברתיים.
- עמינלוב קדוש, ד., (2022). *יהמקום של אמא כמישהי שגדלה בלי אמא" : חוויית האימהות בקרב בוגרות פנימיות לילדים בסיכון* (עבודה לשם קבלת תואר מוסמך בגיל הרך). האוניברסיטה העברית, ירושלים.
- פינצ'ובר, ש., ועטר שוורץ, ש. (2019). *חוויית ילדים לאחר הוצאתם לטיפול במסגרת חוץ-ביתית*. אגף מחקר, תכנון והכשרה, משרד העבודה הרווחה והשירותים החברתיים.
- פינצי-דותן, ר., ושרון-גרטי, ר. (2010). *צעירים בסיכון עם יציאתם לחיים עצמאיים : תרומתם של מאפייני התקשרות ותפיסת מסוגלות עצמית לבריאות נפשית ותפיסת עתיד*. *חברה ורווחה*, ל, 423 – 452.
- צור, י. (2004). *הצדק התהליכי, סגנון ההתקשרות, אופן תפיסת הלחץ, והעמדות בקרב שחקנים בקבוצות ספורט* (עבודה לשם קבלת תואר מוסמך בפסיכולוגיה). אוניברסיטת בר אילן, רמת גן.
- רנץ-זרמתי, ח. (2020). *תפיסת לחץ בהורות ותחושת משמעות בחיים של אבות ואימהות, דתיים לאומיים, לילדים בגיל החביון : הקשרם לסגנון ההורות שחווי ההורים בילדותם, משתני אישיות ואיכות הקשר הזוגי* (עבודה לשם קבלת תואר מוסמך בעבודה סוציאלית). אוניברסיטת בר אילן, רמת גן.
- רפאלי, ת. (2015). *תקופת ה"בגרות בהתהוות" בקרב בוגרי פנימיות בישראל : המשאבים האישיים והסביבתיים המנבאים תפקוד מסתגל ורווחה נפשית של בוגרי פנימיות כארבע שנים לאחר סיום השהות* (עבודה לשם קבלת תואר דוקטור). אוניברסיטת בר אילן, רמת גן.
- רפאלי, ת. (2017). *מסגרות לטיפול חוץ ביתי לילדים ברמות סיכון שונות*. אגף מחקר, תכנון והכשרה, משרד העבודה הרווחה והשירותים החברתיים.
- רפאלי, ת., קומס, מ., אלנאבולסי, ר., שומן-הראל, נ., וסולד, א. (2021). *השכלה על תיכונות של נשים צעירות בהצטלבות מיקומי שוליים : חסמים ומשאבים*. אוניברסיטת בן גוריון, המרכז האקדמי רופין.
- תומר, א. (2022). *"בראשית אומנה" : שנת האומנה הראשונה* (עבודה לשם קבלת תואר דוקטור). אוניברסיטת חיפה.
- Abidin, R. R. (1990). Introduction to the special issue: The stresses of parenting. *Journal of Clinical Child Psychology*, 19(4), 298–301.
https://doi.org/10.1207/S15374424JCCP1904_1
- Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., Waters, E., & Wall, S. N. (1978). Patterns of attachment : A psychological study of the strange situation. *Patterns of Attachment: A Psychological Study of the Strange Situation*.

- <https://doi.org/10.4324/9780203758045>
- Ammerman, R. T., Shenk, C. E., Teeters, A. R., Noll, J. G., Putnam, F. W., & Ginkel, J. B. Van. (2013). Multiple mediation of trauma and parenting stress in mothers in home visiting. *Infant Mental Health Journal, 34*(3), 234–241.
<https://doi.org/10.1002/IMHJ.21383>
- An, I., Zhukova, M. A., Ovchinnikova, I., & Grigorenko, E. L. (2020). An event-related potentials study of executive functioning in adults with a history of uninstitutionalization. *New Directions for Child and Adolescent Development, 2020*(169), 25–40. <https://doi.org/10.1002/cad.20329>
- Angley, M., Divney, A., Magriples, U., & Kershaw, T. (2014). Social support, family functioning and parenting competence in adolescent parents. *Maternal and Child Health Journal, 19*(1), 67–73. <https://doi.org/10.1007/s10995-014-1496-x>
- Anthony, L. G., Anthony, B. J., Glanville, D. N., Naiman, D. Q., Waanders, C., & Shatter, S. (2005). The relationships between parenting stress, parenting behaviour and preschoolers' social competence and behaviour problems in the classroom. *Infant and Child Development, 14*(2), 133–154. <https://doi.org/10.1002/ICD.385>
- Aparicio, E. M., Gioia, D., & Pecukonis, E. V. (2018). “I can get through this and i will get through this”: The unfolding journey of teenage motherhood in and beyond foster care. *Qualitative Social Work, 17*(1).
<https://doi.org/10.1177/1473325016656047>
- Ardelt, M., & Eccles, J. S. (2001). Effects of mothers' parental efficacy beliefs and promotive parenting strategies on inner-city youth. *Journal of Family Issues, 22*(8), 944–972. <https://doi.org/10.1177/019251301022008001>
- Asif, N., Breen, C., & Wells, R. (2023). Influence of placement stability on developmental outcomes of children and young people in out-of-home care: Findings from the Pathways of Care Longitudinal Study. *Child Abuse & Neglect, 106*145. <https://doi.org/10.1016/J.CHIABU.2023.106145>
- Avinun, R., & Knafo, A. (2014). Parenting as a reaction evoked by children's genotype: a meta-analysis of children-as-twins studies. *Personality and Social Psychology Review: An Official Journal of the Society for Personality and Social Psychology, Inc, 18*(1), 87–102. <https://doi.org/10.1177/1088868313498308>
- Bailey, H. N., DeOliveira, C. A., Wolfe, V. V., Evans, E. M., & Hartwick, C. (2012). The impact of childhood maltreatment history on parenting: A comparison of maltreatment types and assessment methods. *Child Abuse and Neglect, 36*(3), 236–246. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2011.11.005>
- Bakermans-Kranenburg, M., & van IJzendoorn, M. H. (2009). The first 10,000 Adult Attachment Interviews: Distributions of adult attachment representations in clinical and non-clinical groups. *Attachment and Human Development, 11*(3), 223–263. <https://doi.org/10.1080/14616730902814762>

- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, *84*(2), 191–215.
- Bandura, A. (1989). Human agency in social cognitive theory. *American Psychologist*, *44*(9), 1175–1184. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.44.9.1175>
- Baron, R. M., & Kenny, D. A. (1986). The moderator-mediator variable distinction in social psychological research: conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of Personality and Social Psychology*, *51*(6), 1173–1182. <https://doi.org/10.1037//0022-3514.51.6.1173>
- Belsky, J. (1984). The determinants of parenting: A process model. *Child Development*, *55*(1), 83. <https://doi.org/10.2307/1129836>
- Belsky, J. (1985). Exploring individual differences in marital change across the transition to parenthood: The role of violated expectations. *Journal of Marriage and Family*, *47*(4), 23.
- Belsky, J., & Jaffee, S. R. (2006). The multiple determinants of Parenting. *Developmental Psychopathology: Second Edition*, *3*, 38–85. <https://doi.org/10.1002/9780470939406.CH2>
- Belsky, J., Youngblade, L., Rovine, M., & Volling, B. (1991). Patterns of Marital Change and Parent-Child Interaction. *Journal of Marriage and the Family*, *53*(2), 487. <https://doi.org/10.2307/352914>
- Benbenishty, R., & Schiff, M. (2009). Perceptions of readiness to leave care among adolescents in foster care in Israel. *Children and Youth Services Review*, *31*(6), 662–669. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2009.01.001>
- Bentler, P. M., & Mooijaart, A. (1989). Choice of structural model via parsimony: a rationale based on precision. *Psychological Bulletin*, *106*(2), 315–317. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.106.2.315>
- Berkman, L. F. (1995). The role of social relations in health promotion. *Psychosomatic Medicine*, *57*(3), 245–254. <https://doi.org/10.1097/00006842-199505000-00006>
- Boman, M. (2022). Relationships with family members and transition from out-of-home care: Unfinished business. *Children and Youth Services Review*, *143*, 106662.
- Bornstein, M. H., Putnick, D. L., Lansford, J. E., Pastorelli, C., Skinner, A. T., Sorbring, E., Tapanya, S., Uribe Tirado, L. M., Zelli, A., Alampay, L. P., Al-Hassan, S. M., Bacchini, D., Bombi, A. S., Chang, L., Deater-Deckard, K., Di Giunta, L., Dodge, K. A., Malone, P. S., & Oburu, P. (2015). Mother and Father Socially Desirable Responding in Nine Countries: Two Kinds of Agreement and Relations to Parenting Self-Reports. *International Journal of Psychology: Journal International de Psychologie*, *50*(3), 174. <https://doi.org/10.1002/IJOP.12084>
- Bowie, J. A. (2012). *Long-term impact of foster care on romantic relationships in young adulthood: A quantitative study of attachment*. California Institute of Integral

Studies.

- Bowlby, J. (1979). *The making and breaking of affectional bonds*. London, England: Routledge.
- Bowlby, J. (1980). *Attachment and loss: Vol. 3. Loss*. New York, NY: Basic Books.
- Bowlby, J. (1982). *Attachment and loss: Vol. 1. Attachment*. New York, NY: Basic Books. (Original work published 1969).
- Bowlby, J. (1988). *A secure base: parent-child attachment and healthy human development*. London, England: Routledge.
- Brännström, L., Vinnerljung, B., & Hjern, A. (2016). Child welfare clients have higher risks for teenage childbirths: Which are the major confounders? *European Journal of Public Health, 26*(4), 592–597. <https://doi.org/10.1093/eurpub/ckw057>
- Brennan, K., Clark, C., & Shaver, P. (1998). Self-report measurement of adult attachment: An integrative overview. *New York: Guilford Press.*, 46–76.
- Brennan, K. A., & Shaver, P. R. (1995). Dimensions of adult attachment, affect regulation, and romantic relationship functioning. *Personality and social psychology bulletin, 21*(3), 267–283.
- Briggs-Gowan, M. J., Carter, A. S., Skuban, E. M., & Horwitz, S. M. C. (2001). Prevalence of social-emotional and behavioral problems in a community sample of 1- and 2-year-old children. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry, 40*(7), 811–819. <https://doi.org/10.1097/00004583-200107000-00016>
- Brown, S. G., Hudson, D. B., Campbell-Grossman, C., Kupzyk, K. A., Yates, B. C., & Hanna, K. M. (2018). Social support, parenting competence, and parenting satisfaction among adolescent, african american, mothers. *Western Journal of Nursing Research, 40*(4), 502–519. <https://doi.org/10.1177/0193945916682724>
- Budd, K. S., Holdsworth, M. J. A., & HoganBrien, K. D. (2006). Antecedents and concomitants of parenting stress in adolescent mothers in foster care. *Child Abuse and Neglect, 30*(5), 557–574. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2005.11.006>
- Burgess Moser, M., Johnson, S. M., Dalglish, T. L., Lafontaine, M. F., Wiebe, S. A., & Tasca, G. A. (2016). Changes in Relationship-Specific Attachment in Emotionally Focused Couple Therapy. *Journal of Marital and Family Therapy, 42*(2), 231–245. <https://doi.org/10.1111/JMFT.12139>
- Burke, K., Brennan, L., & Cann, W. (2012). Promoting protective factors for young adolescents: ABCD Parenting Young Adolescents Program randomized controlled trial. *Journal of Adolescence, 35*(5), 1315–1328. <https://doi.org/10.1016/J.ADOLESCENCE.2012.05.002>
- Caldwell, J. G., Shaver, P. R., Li, C.-S., & Minzenberg, M. J. (2011). Childhood maltreatment, adult attachment, and depression as predictors of parental self-efficacy in at-risk mothers. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma, 20*(6),

- 595–616. <https://doi.org/10.1080/10926771.2011.595763>
- Carr, D., Freedman, V. A., Cornman, J. C., & Schwarz, N. (2014). Happy Marriage, Happy Life? Marital Quality and Subjective Well-Being in Later Life. *Journal of Marriage and the Family*, *76*(5), 930–948. <https://doi.org/10.1111/JOMF.12133>
- Cashmore, J., & Paxman, M. (2006). Predicting after-care outcomes: The importance of “felt” security. *Child and Family Social Work*, *11*(3), 232–241. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2206.2006.00430.x>
- Cashmore, J., & Paxman, M. (2007). *Wards leaving care: Four to five years on A longitudinal study*.
- Chase, E., Knight, A., Warwick, I., & Aggleton, P. (2009). *Supporting young parents : Pregnancy and parenthood among young people from care*. Jessica Kingsley Publishers.
- Chen, H. Y., Hou, T. W., & Chuang, C. H. (2010). Applying data mining to explore the risk factors of parenting stress. *Expert Systems With Applications*, *37*, 598–601. <https://doi.org/10.1016/j.eswa.2009.05.028>
- Chopik, W. J., Weidmann, R., & Oh, J. (2024). Attachment security and how to get it. *Social and Personality Psychology Compass*, *18*(1), e12808.
- Cohen, E., Zerach, G., & Solomon, Z. (2011). The implication of combat-induced stress reaction, PTSD, and attachment in parenting among war veterans. *Journal of Family Psychology*, *25*(5), 688–698. <https://doi.org/10.1037/A0024065>
- Cohen, S. (2004). Social relationships and health. *American Psychologist*, *59*(8), 676–684. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.59.8.676>
- Cohen, S., & Wills, T. A. (1985). Stress, social support, and the buffering hypothesis. *Psychological Bulletin*, *98*(2), 310–357. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.98.2.310>
- Collins, M. E., Paris, R., & Ward, R. L. (2008). The permanence of family ties: Implications for youth transitioning from foster care. *American Journal of Orthopsychiatry*, *78*(1), 54–62. <https://doi.org/10.1037/0002-9432.78.1.54>
- Combs, K. M., Begun, S., Rinehart, D. J., & Taussig, H. (2018). Pregnancy and childbearing among young adults who experienced foster care. *Child Maltreatment*, *23*(2), 166–174. <https://doi.org/10.1177/1077559517733816>
- Connolly, J., Heifetz, M., & Bohr, Y. (2012). Pregnancy and motherhood among adolescent girls in child protective services: A meta-synthesis of qualitative research. *Journal of Public Child Welfare*, *6*(5), 614–635. <https://doi.org/10.1080/15548732.2012.723970>
- Cooper, C. E., McLanahan, S. S., Meadows, S., Brooks-Gunn, J., & Johnson, D. (2009). Family structure transitions and maternal parenting stress. *Marriage and Family*, *71*(3), 558–574.
- Courtney, M. E., Dworsky, A., Brown, A., Cary, C., Love, K., & Vorhies, V. (2011). *Midwest evaluation of the adult functioning of former foster youth: Outcomes at*

- age 26. *Chapin Hall at the University of Chicago*.
- Courtney, M. E., Okpych, N. J., Harty, J., Feng, H., Park, S. (Ethan), Powers, J., Nadon, M., Ditto, D. J., & Park, K. (2020). *Findings From the California Youth Transitions to Adulthood Study (CalYOUTH): Conditions of Youth At Age 23. Chapin Hall at the University of Chicago*.
- Courtney, M. E., Okpych, N. J., Park, K., Harty, J., Feng, H., Torres-Garcia, A., & Sayed, S. (2018). Findings from the California Youth Transitions to Adulthood Study (CalYOUTH): Conditions of Youth at Age 21. *Chapin Hall at the University of Chicago*.
- Cowan, P. A., Cowan, C. P., & Mehta, N. (2009). Adult attachment, couple attachment, and children's adaptation to school: An integrated attachment template and family risk model. *Attachment & Human Development, 11*(1), 29–46.
<https://doi.org/10.1080/14616730802500222>
- Crawford, B., Pharris, A. B., & Dorsett-Burrell, R. (2018). Risk of serious criminal involvement among former foster youth aging out of care. *Children and Youth Services Review, 93*(August), 451–457.
<https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2018.08.027>
- Davila, J., Burge, D., & Hammen, C. (1997). Why does attachment style change? *Journal of Personality and Social Psychology, 73*, 826–838
- de Haan, A. D., Prinzie, P., & Deković, M. (2009). Mothers' and fathers' personality and parenting: The mediating role of sense of competence. *Developmental Psychology, 45*(6), 1695–1707. <https://doi.org/10.1037/A0016121>
- De Wolff, M. S., & Van Ijzendoorn, M. H. (1997). Sensitivity and attachment: A meta-analysis on parental antecedents of infant attachment. *Child Development, 68*(4), 571–591. <https://doi.org/10.1111/J.1467-8624.1997.TB04218.X>
- Deater-Deckard, K. D. (2008). *Parenting stress*. Yale University Press.
<https://doi.org/10.12987/9780300133936>
- Deković, M., Asscher, J. J., Hermanns, J., Reitz, E., Prinzie, P., & Van Den Akker, A. L. (2010). Tracing changes in families who participated in the home-start parenting program: Parental sense of competence as mechanism of change. *Prev Sci, 11*(3), 263–274. <https://doi.org/10.1007/S11121-009-0166-5>
- del Valle, J. F., Bravo, A., Alvarez, E., & Fernanz, A. (2007). Adult self-sufficiency and social adjustment in care leavers from children's homes: A long-term assessment. *Child and Family Social Work, 13*, 12–22. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2206.2007.00510.x>
- Dozier, M., & Bernard, K. (2015). Attachment: Normal development, individual differences, and associations with experience. In *Rutter's Child and Adolescent Psychiatry: Sixth Edition* (pp. 65–78). wiley blackwell.
<https://doi.org/10.1002/9781118381953.CH6>

- Dozier, M., Lindhiem, O., Lewis, E., Bick, J., Bernard, K., & Peloso, E. (2009). Effects of a foster parent training program on young children's attachment behaviors: Preliminary evidence from a randomized clinical trial. *Child and Adolescent Social Work Journal*, *2*(4), 321–332. <https://doi.org/10.1007/s10560-009-0165-1>
- Dozier, M., & Stovall-McClough, C. (2014). *Attachment and psychopathology in adulthood CHAPTER 30 Attachment and Psychopathology in Adulthood. February.*
- Dregan, A., & Gulliford, M. C. (2012). Foster care, residential care and public care placement patterns are associated with adult life trajectories: Population-based cohort study. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, *47*(9), 1517–1526. <https://doi.org/10.1007/s00127-011-0458-5>
- Dubowitz, H., Black, M. M., Kerr, M. A., Hussey, J. M., Morrel, T. M., Everson, M. D., & Raymond H. Starr, J. (2001). Type and timing of mothers' victimization: effects on mother and children. *Pediatrics*, *107*(4), 728–736. <https://doi.org/10.1542/peds.107.4.728>
- Durtschi, J. A., Soloski, K. L., & Kimmes, J. (2017). The Dyadic Effects of Supportive Coparenting and Parental Stress on Relationship Quality Across the Transition to Parenthood. *Journal of Marital and Family Therapy*, *43*(2), 308–321. <https://doi.org/10.1111/JMFT.12194>
- Dworsky, A. (2015). Child Abuse & Neglect Child welfare services involvement among the children of young parents in foster care. *Child Abuse & Neglect*, *45*(90), 68–79. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2015.04.005>
- Dworsky, A., & Gitlow, E. (2017). Employment outcomes of young parents who age out of foster care. *Children and Youth Services Review*, *72*, 133–140. <https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2016.09.032>
- Eastman, A. L., Palmer, L., & Ahn, E. (2019). Pregnant and parenting youth in care and their children : A literature review. *Child and Adolescent Social Work Journal*, *36*(6), 571–581. <https://doi.org/10.1007/s10560-019-00598-8>
- Fang, Y., Boelens, M., Windhorst, D. A., Raat, H., & van Grieken, A. (2021). Factors associated with parenting self-efficacy: A systematic review. *Journal of Advanced Nursing*, *77*(6), 2641–2661. <https://doi.org/10.1111/JAN.14767>
- Fang, Y., Luo, J., Boele, M., Windhorst, D., van Grieken, A., & Raat, H. (2024). Parent, child, and situational factors associated with parenting stress: a systematic review. *European Child and Adolescent Psychiatry*, *33*(6), 1687–1705. <https://doi.org/10.1007/S00787-022-02027-1/TABLES/3>
- Faught, J., Bierl, C., Barton, B., & Kemp, A. (2007). Stress in mothers of young children with eczema. *Archives of Disease in Childhood*, *92*(8), 683–686. <https://doi.org/10.1136/ADC.2006.112268>
- Feeney, B. C., & Collins, N. L. (2001). Predictors of caregiving in adult intimate

- relationships: An attachment theoretical perspective. *Journal of Personality and Social Psychology*, *80*(6), 972–994. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.80.6.972>
- Fernandes, C., Muller, R., & Rodin, G. (2012). Predictors of parenting Stress in patients with haematological Cancer. *Journal of Psychosocial Oncology*, *3*(1), 81–96. <https://doi.org/10.1080/07347332.2011.633978>
- Fitzpatrick, J., & Lafontaine, M. F. (2017). Attachment, trust, and satisfaction in relationships: Investigating actor, partner, and mediating effects. *Personal Relationships*. <https://doi.org/10.1111/per.12203>
- Forkey, H., & Szilagyi, M. (2014). Foster care and healing from complex childhood trauma. *Pediatric Clinics of North America*, *61*(5), 1059–1072. <https://doi.org/10.1016/J.PCL.2014.06.015>
- Fowers, B. J., & Olson, D. H. (1993). ENRICH marital satisfaction scale: A brief research and clinical tool. *Journal of Family Psychology*, *7*(2), 176–185. <https://doi.org/10.1037/0893-3200.7.2.176>
- Fraley, R. C., Gillath, O., & Deboeck, P. R. (2021). Do life events lead to enduring changes in adult attachment styles? A naturalistic longitudinal investigation. *Journal of Personality and Social Psychology*, *120*(6), 1567.
- Freund, A. M., & Hennecke, M. (2015). Self-Regulation in adulthood. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, *21*, 557–562. <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-097086-8.26061-3>
- Fraiberg, S., Adelson, E., & Shapiro, V. (1975). Ghosts in the nursery: A psychoanalytic approach to the problems of impaired infant–mother relationships. *Journal of the American Academy of Child Psychiatry*, *14*(3), 387–421. [https://doi.org/10.1016/S0002-7138\(09\)61442-4](https://doi.org/10.1016/S0002-7138(09)61442-4)
- Gadsden, V. L., Ford, M., & Breiner, H. (2016). Parenting matters: Supporting parents of children ages 0-8. In *National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine*. <https://doi.org/10.17226/21868>
- Goldsmith, D. F., Oppenheim, D., & Wanlass, J. (2004). Separation and Reunification: Using Attachment Theory and Research to Inform Decisions Affecting the Placements of Children in Foster Care. *Juvenile and Family Court Journal*, *55*(2), 1–13. <https://doi.org/10.1111/J.1755-6988.2004.TB00156.X>
- Goodkind, S., Schelbe, L. A., & Shook, J. J. (2011). Why youth leave care: Understandings of adulthood and transition successes and challenges among youth aging out of child welfare. *Children and Youth Services Review*, *33*(6), 1039–1048. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2011.01.010>
- Green, B. L., Furrer, C., & McAllister, C. (2007). How do relationships support parenting? Effects of attachment style and social support on parenting behavior in an at-risk population. *American Journal of Community Psychology*, *40*(1–2), 96–108. <https://doi.org/10.1007/S10464-007-9127-Y>

- Greene, C. A., Haisley, L., Wallace, C., & Ford, J. D. (2020). Intergenerational effects of childhood maltreatment: A systematic review of the parenting practices of adult survivors of childhood abuse, neglect, and violence. In *Clinical Psychology Review* (Vol. 80, p. 101891). Elsevier Inc. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2020.101891>
- Greeson et al., 2011. (2011). *Complex Trauma and Mental Health in Children and Adolescents Placed in Foster Care: Findings from the National Child Traumatic Stress Network - ProQuest*. <https://search-proquest-com.ezproxy.bgu.ac.il/docview/1016368121?pq-origsite=primo>
- Gross-Manos, D., Melkman, E., & Almog-Zaken, A. (2023). Child Protection in Israel. *The Oxford Handbook of Child Protection Systems*, 239–260. <https://doi.org/10.1093/OXFORDHB/9780197503546.013.23>
- Guajardo, N. R., Snyder, G., & Petersen, R. (2009). Relationships among parenting practices, parental stress, child behaviour, and children's social-cognitive development. *Infant and Child Development*, 18(1), 37–60. <https://doi.org/10.1002/ICD.578>
- Gutterswijk, R. V., Kuiper, C. H. Z., Lautan, N., Kunst, E. G., van der Horst, F. C. P., Stams, G. J. J. M., & Prinzie, P. (2020). The outcome of non-residential youth care compared to residential youth care: A multilevel meta-analysis. *Children and Youth Services Review*, 113, 104950. <https://doi.org/10.1016/J.CHILDYOUTH.2020.104950>
- Gypen, L., Vanderfaillie, J., De Maeyer, S., Belenger, L., & Van Holen, F. (2017). Outcomes of children who grew up in foster care: Systematic-review. *Children and Youth Services Review*, 76, 74–83. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2017.02.035>
- Hamilton, C. E. (2000). Continuity and discontinuity of attachment from infancy through adolescence. *Child Development*, 71, 690–694.
- Hamilton, V. E., Matthews, J. M., & Crawford, S. B. (2015). Development and Preliminary Validation of a Parenting Self-Regulation Scale: “Me as a Parent.” *Journal of Child and Family Studies*, 24(10), 2853–2864. <https://doi.org/10.1007/S10826-014-0089-Z>
- Hauber, K., Boon, A., Kuipers, G., & Vermeiren, R. (2020). Adolescent attachment insecurity and the influence of MBT. *Attachment & Human Development*, 22(2), 157–176.
- Harkin, C., & Houston, S. (2016). Reviewing the literature on the breakdown of foster care placements for young people: Complexity and the social work task. *Child Care in Practice*, 22(2), 98–112. <https://doi.org/10.1080/13575279.2015.1102124>
- Hassall, R., Rose, J., & McDonald, J. (2005). Parenting stress in mothers of children with an intellectual disability: The effects of parental cognitions in relation to child characteristics and family support. *Journal of Intellectual Disability*

- Research*, 49(6), 405–418. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2788.2005.00673.x>
- Hauser-Cram, P., Warfield, M. E., Shonkoff, J. P., & Krauss, M. W. (2001). Children with disabilities: A longitudinal study of child development and parent well-being. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 66(3), 1–5. <https://doi.org/10.1111/1540-5834.00151>
- Hayes, A. F. (2009). Beyond Baron and Kenny: Statistical Mediation Analysis in the New Millennium. *Communication Monographs*, 76(4), 408–420. <https://doi.org/10.1080/03637750903310360>
- Hayes, A. F. (2017). *Introduction to Mediation, Moderation, and Conditional Process Analysis: A Regression-Based Approach*. New York, NY: The Guilford Press. Methodology In The Social Science.
- Hayes, S. A., & Watson, S. L. (2013). The impact of parenting stress: A meta-analysis of studies comparing the experience of parenting stress in parents of children with and without autism spectrum disorder. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 43(3), 629–642. <https://doi.org/10.1007/s10803-012-1604-y>
- Hazan, C., & Shaver, P. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(3), 511–524. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.52.3.511>
- Heath, C. L., Curtis, D. F., Fan, W., & McPherson, R. (2014). The Association Between Parenting Stress, Parenting Self-Efficacy, and the Clinical Significance of Child ADHD Symptom Change Following Behavior Therapy. *Child Psychiatry & Human Development* 2014 46: 1, 46(1), 118–129. <https://doi.org/10.1007/S10578-014-0458-2>
- Hlungwani, J., & van Breda, A. D. (2020). Female care leavers' journey to young adulthood from residential care in South Africa: Gender-specific psychosocial processes of resilience. *Child & Family Social Work*, 25(4), 915–923. <https://doi.org/10.1111/CFS.12776>
- Howard, K. S. (2010). Paternal attachment, parenting beliefs and children's attachment. *Early Child Development and Care*, 180(1–2), 157–171. <https://doi.org/10.1080/03004430903415031>
- Howe, D., & Fearnley, S. (2003). Disorders of attachment in adopted and fostered children: Recognition and treatment. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 8(3), 369–387. <https://doi.org/10.1177/1359104503008003007>
- Howes, C. (1999). Attachment relationships in the context of multiple caregivers. In C. & P. R. Shaver (Ed.), *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications* (pp. 671–687). The Guilford Press.
- Hoyle, R. H., & Panter, A. T. (1995). Writing about structural equation models. *Structural Equation Modeling: Concepts, Issues, and Applications.*, 158–176.
- Hughes, K., Bellis, M. A., Hardcastle, K. A., Sethi, D., Butchart, A., Mikton, C., Jones,

- L., & Dunne, M. P. (2017). *Articles The effect of multiple adverse childhood experiences on health: a systematic review and meta-analysis.*
www.thelancet.com/
- Jackson, S., & Cameron, C. (2012). Leaving care: Looking ahead and aiming higher. *Children and Youth Services Review, 34*(6), 1107–1114.
<https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2012.01.041>
- Johnston, C., & Mash, E. J. (1989). A measure of parenting satisfaction and efficacy. *Journal of Clinical Child Psychology, 18*(2), 167–175.
https://doi.org/10.1207/S15374424JCCP1802_8
- Jones, J. D., Cassidy, J., & Shaver, P. R. (2015). Parents' self-reported attachment styles: A review of links with parenting behaviors, emotions, and cognitions. *Personality and Social Psychology Review, 19*(1), 44–76.
<https://doi.org/10.1177/1088868314541858>
- Junttila, N., Aromaa, M., Rautava, P., Piha, J., & Räihä, H. (2015). Measuring multidimensional parental self-efficacy of mothers and fathers of children ages 1.5 and 3 Years. *Family Relations, 64*(5), 665–680.
<https://doi.org/10.1111/FARE.12161>
- Junttila, N., Vauras, M., & Laakkonen, E. (2007). The role of parenting self-efficacy in children's social and academic behavior. *European Journal of Psychology of Education, 22*(1), 41–61. <https://doi.org/10.1007/BF03173688>
- Karney, B. R. (2021). Socioeconomic Status and Intimate Relationships. In *Annual Review of Psychology* (Vol. 72, pp. 391–414). Annual Reviews.
<https://doi.org/10.1146/annurev-psych-051920-013658>
- Kerman, B., Wildfire, J., & Barth, R. P. (2002). Outcomes for young adults who experienced foster care. *Children and Youth Services Review, 24*(5), 319–344.
[https://doi.org/10.1016/S0190-7409\(02\)00180-9](https://doi.org/10.1016/S0190-7409(02)00180-9)
- Kohlhoff, J., & Barnett, B. (2013). Parenting self-efficacy: Links with maternal depression, infant behaviour and adult attachment. *Early Human Development, 89*(4), 249–256. <https://doi.org/10.1016/j.earlhumdev.2013.01.008>
- Kor, A., Mikulincer, M., & Pirutinsky, S. (2012). Family functioning among returnees to orthodox judaism in Israel. *Journal of Family Psychology, 26*(1), 149–158.
<https://doi.org/10.1037/a0025936>
- Kuppens, S., & Ceulemans, E. (2019). Parenting styles: A closer look at a well-known concept. *Journal of Child and Family Studies, 28*(1), 168–181.
<https://doi.org/10.1007/s10826-018-1242-x>
- Kurdek, L. A., & Fine, M. A. (1991). Cognitive correlates of satisfaction for mothers and stepfathers in stepfather families. *Journal of Marriage and the Family, 53*(3), 565. <https://doi.org/10.2307/352733>
- Labella, M. H., Lee Raby, K., Martin, J., & Roisman, G. I. (2019). Romantic

- functioning mediates prospective associations between childhood abuse and neglect and parenting outcomes in adulthood. *Development and Psychopathology*, *31*(1), 95–111. <https://doi.org/10.1017/S095457941800158X>
- Lafontaine, M. F., Brassard, A., Lussier, Y., Valois, P., Shaver, P. R., & Johnson, S. M. (2016). Selecting the best items for a short-form of the experiences in close relationships questionnaire. *European Journal of Psychological Assessment*, *32*(2), 140–154. <https://doi.org/10.1027/1015-5759/A000243>
- Lavy, S., Mikulincer, M., & Shaver, P. R. (2010). Autonomy-proximity imbalance: An attachment theory perspective on intrusiveness in romantic relationships. *Personality and Individual Differences*, *48*(5), 552–556. <https://doi.org/10.1016/J.PAID.2009.12.004>
- Le, B. M., & Impett, E. A. (2019). Parenting goal pursuit is linked to emotional well-being, relationship quality, and responsiveness. *Journal of Social and Personal Relationships*, *36*(3), 879–904. <https://doi.org/10.1177/0265407517747417>
- Leahy-Warren, P., McCarthy, G., & Corcoran, P. (2012). First-time mothers: social support, maternal parental self-efficacy and postnatal depression. *Journal of Clinical Nursing*, *21*(3–4), 388–397. <https://doi.org/10.1111/J.1365-2702.2011.03701.X>
- Lee, B. R., & Thompson, R. (2008). Comparing outcomes for youth in treatment foster care and family-style group care. *Children and Youth Services Review*, *30*(7), 746–757. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2007.12.002>
- Lee Raby, K., Lawler, J. M., Shlafer, R. J., Hesemeyer, P. S., Andrew Collins, W., & Alan Sroufe, L. (2015). The interpersonal antecedents of supportive parenting: a prospective, longitudinal study from infancy to adulthood. *Developmental Psychology*, *51*(1), 115–123. <https://doi.org/10.1037/A0038336>
- Lieberman, A. F., Padrón, E., Van Horn, P., & Harris, W. W. (2005). Angels in the nursery: The intergenerational transmission of benevolent parental influences. *Infant Mental Health Journal*, *26*(6), 504–520.
- Lin, X., Zhang, Y., Chi, P., Ding, W., Heath, M. A., Fang, X., & Xu, S. (2017). The mutual effect of marital quality and parenting stress on child and parent depressive symptoms in families of children with oppositional defiant disorder. *Frontiers in Psychology*, *8*(OCT), 256054. <https://doi.org/10.3389/FPSYG.2017.01810/BIBTEX>
- Luster, T., & Okagaki, L. (2005). *Parenting: An ecological perspective*. Lawrence Erlbaum Associates.
- Maguire, D., May, K., McCormack, D., & Fosker, T. (2024). A Systematic Review of the Impact of Placement Instability on Emotional and Behavioural Outcomes Among Children in Foster Care. *Journal of Child and Adolescent Trauma*, *17*(2), 641–655. <https://doi.org/10.1007/S40653-023-00606-1/TABLES/2>

- Main, M., & Solomon, J. (1990). Procedures for identifying infants as disorganized/disoriented during the Ainsworth strange situation. In & E. M. C. M. T. Greenberg, D. Cicchetti (Ed.), *Attachment in the preschool years: Theory, research, and intervention* (pp. 121–160). The University of Chicago Press.
- Maxwell, A., Proctor, J., & Hammond, L. (2011). ‘Me and my child’: Parenting experiences of young mothers leaving care. *Adoption and Fostering, 35*(4), 29–40. <https://doi.org/10.1177/030857591103500404>
- McBride, B. A., Schoppe, S. J., & Rane, T. R. (2002). Child characteristics, parenting stress, and parental involvement: Fathers versus mothers. *Journal of Marriage and Family, 64*(4), 998–1011. <https://doi.org/10.1111/J.1741-3737.2002.00998.X>
- Mikulincer, M., & Florian, V. (2000). Exploring individual differences in reactions to mortality salience: Does attachment style regulate terror management mechanisms? *Journal of Personality and Social Psychology, 79*(2), 260–273. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.79.2.260>
- Mikulincer, M., Shaver, P. R., & Horesh, N. (2007). Attachment Bases of Emotion Regulation and Posttraumatic Adjustment. *Emotion Regulation in Couples and Families: Pathways to Dysfunction and Health.*, 77–99. <https://doi.org/10.1037/11468-004>
- Millings, A., Walsh, J., Hepper, E., & O’Brien, M. (2013). Good Partner, Good Parent: Responsiveness Mediates the Link Between Romantic Attachment and Parenting Style. *Personality and Social Psychology Bulletin, 39*(2), 170–180. <https://doi.org/10.1177/0146167212468333>
- Minty, B. (1999). Annotation: Outcomes in Long-term Foster Family Care. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 40*(7), 991–999. <https://doi.org/10.1111/1469-7610.00518>
- Miodrag & Hodapp. (2010). Chronic stress and health among parents of children with intellectual and developmental disabilities. *Current Opinion in Psychiatry, 23*(5), 407–411. <https://doi.org/10.1097/YCO.0B013E32833A8796>
- Miranda, M., Molla, E., & Tadros, E. (2019). Implications of foster care on attachment: A literature review. *The Family Journal, 27*(4), 394–403. <https://doi.org/10.1177/1066480719833407>
- Mouton, P. Y., & Tuma, J. M. (1988). Stress, locus of control, and role satisfaction in clinic and control mothers. *Journal of Clinical Child Psychology, 17*(3), 217–224. https://doi.org/10.1207/S15374424JCCP1703_4
- Muir, S., Purtell, J., Hand, K., & Carroll, M. (2019). *Beyond 18: the longitudinal study on leaving care wave 3 research report: Outcomes for young people leaving care in Victoria*. Australian Institute of Family Studies.
- Muller, R. T., Thornback, K., & Bedi, R. (2012). Attachment as a Mediator between Childhood Maltreatment and Adult Symptomatology. *Journal of Family*

- Violence*, 27(3), 243–255. <https://doi.org/10.1007/S10896-012-9417-5>
- Nelson, L. J. (2020). The Theory of Emerging Adulthood 20 Years Later: A Look at Where It Has Taken Us, What We Know Now, and Where We Need to Go. *Emerging Adulthood*, 216769682095088. <https://doi.org/10.1177/2167696820950884>
- Norman, R. E., Byambaa, M., De, R., Butchart, A., Scott, J., & Vos, T. (2012). The Long-Term Health Consequences of Child Physical Abuse, Emotional Abuse, and Neglect: A Systematic Review and Meta-Analysis. In *PLoS Medicine* (Vol. 9, Issue 11). <https://doi.org/10.1371/journal.pmed.1001349>
- Nowacki, K., & Schoelmerich, A. (2010). Growing up in foster families or institutions: Attachment representation and psychological adjustment of young adults. *Attachment and Human Development*, 12(6), 551–566. <https://doi.org/10.1080/14616734.2010.504547>
- Nygren, M., Carstensen, J., Ludvigsson, J., & Sepa Frostell, A. (2012). Adult attachment and parenting stress among parents of toddlers. *Journal of Reproductive and Infant Psychology*, 30(3), 289–302. <https://doi.org/10.1080/02646838.2012.717264>
- O’Sullivan, K., Rock, N., Burke, L., Boyle, N., Joksimovic, N., Foley, H., & Clark, S. (2022). Gender Differences in the Psychosocial Functioning of Parents During the COVID-19 Pandemic. *Frontiers in Psychology*, 13, 846238. <https://doi.org/10.3389/FPSYG.2022.846238/BIBTEX>
- Osei, G. K., Gorey, K. M., & Hernandez Jozefowicz, D. M. (2016). Delinquency and crime prevention: Overview of research comparing treatment foster care and group care. *Child and Youth Care Forum*, 45(1), 33–46. <https://doi.org/10.1007/s10566-015-9315-0>
- Park, M. E. C. N. J. O. J. H. H. F. S. (Ethan) P. J. P. M. N. D. J. D. K. (2020). *Findings from the California youth transitions to adulthood study (CalYOUTH): Conditions of foster youth at age 23*.
- Pecora, P. J., Kessler, R. C., O’Brien, K., White, C. R., Williams, J., Hiripi, E., English, D., White, J., & Herrick, M. A. (2006). Educational and employment outcomes of adults formerly placed in foster care: Results from the Northwest Foster Care Alumni Study. *Children and Youth Services Review*, 28(12), 1459–1481. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2006.04.003>
- Pecora, P. J., Kessler, R. C., Williams, J., O’Brien, K., Downs, A. C., English, D., White, J., Hiripi, E., White, C. R., Wiggins, T., & Holmes, K. (2005). *Improving family foster care: Findings from the Northwest foster care alumni study*. www.casey.org.
- Ponciano, L. (2010). Attachment in foster care: The role of maternal sensitivity, adoption, and foster mother experience. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 27(2), 97–114. <https://doi.org/10.1007/s10560-010-0192-y>

- Posit team. (2023). *RStudio: Integrated Development Environment for R. Posit Software, PBC*. Boston, MA. URL [Http://Www.Posit.Co/](http://www.posit.co/).
- Prévost-Lemire, M., Paquette, G., & Lanctôt, N. (2021). Trauma symptoms as factors associated with early motherhood among young women who had contact with child protective services. *Children and Youth Services Review, 126*, 106037. <https://doi.org/10.1016/J.CHILDYOUTH.2021.106037>
- Pryce, J. M., & Samuels, G. M. (2010). Renewal and risk: The dual experience of young motherhood and aging out of the child welfare system. *Journal of Adolescent Research, 25*(2), 205–230. <https://doi.org/10.1177/0743558409350500>
- Quinton, D., Rutter, M., & Liddle, C. (1984). Institutional rearing, parenting difficulties and marital support. *Psychological Medicine, 14*(1), 107–124. <https://doi.org/10.1017/S0033291700003111>
- R Core Team. (2023). *R: A language and environment for statistical computing. R Foundation for Statistical Computing*. Vienna, Austria. URL [Https://Www.R-Project.Org/](https://www.R-Project.Org/).
- Radey, M., Schelbe, L., McWey, L. M., Holtrop, K., & Canto, A. I. (2016). “It’s really overwhelming”: Parent and service provider perspectives of parents aging out of foster care. *Children and Youth Services Review, 67*, 1–10. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2016.05.013>
- Refaeli, T., Benbenishty, R., & Zeira, A. (2019). Predictors of life satisfaction among care leavers: A mixed-method longitudinal study. *Children and Youth Services Review, 99*, 146–155. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2019.01.044>
- Refaeli, T., Zeira, A., & Benbenishty, R. (2022). Ten years later: Satisfaction with intimate relationships and parenthood of young people aging out of residential care. *Child Abuse & Neglect, 129*, 105635. <https://doi.org/10.1016/J.CHIABU.2022.105635>
- Rey, J., Arnett, J., Žukauskienė, R., & Sugimura, K. (2014). *Adolescent mental health 3 The new life stage of emerging adulthood at ages 18-29 years: implications for mental health*. www.thelancet.com/psychiatry
- Rholes, W. S., Simpson, J. A., & Friedman, M. (2006). Avoidant attachment and the experience of parenting. *Personality & Social Psychology Bulletin, 32*(3), 275–285. <https://doi.org/10.1177/0146167205280910>
- Roberts, L., Maxwell, N., & Elliott, M. (2019). When young people in and leaving state care become parents: What happens and why? *Children and Youth Services Review, 104*, 104387. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2019.104387>
- Rosseel, Y. (2012). lavaan: An R Package for Structural Equation Modeling. *Journal of Statistical Software, 48*, 1–36. <https://doi.org/10.18637/JSS.V048.I02>
- Rutter, M., & Sroufe, L. A. (2000). Developmental psychopathology: concepts and challenges. *Development and Psychopathology, 12*(3), 265–269.

- <https://doi.org/10.1017/S0954579400003023>
- Ryan, J. P., Marshall, J. M., Herz, D., & Hernandez, P. M. (2008). Juvenile delinquency in child welfare: Investigating group home effects. *Children and Youth Services Review, 30*(9), 1088–1099. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2008.02.004>
- Saisto, T., Salmela-Aro, K., Nurmi, J. E., & Halmesmäki, E. (2008). Longitudinal study on the predictors of parental stress in mothers and fathers of toddlers. *Journal of Psychosomatic Obstetrics and Gynecology, 29*(3), 219–228. <https://doi.org/10.1080/01674820802000467>
- Salazar, A. M., Keller, T. E., & Courtney, M. E. (2011). Understanding social support's role in the relationship between maltreatment and depression in youth with foster care experience. *Child Maltreatment, 16*(2), 102–113. <https://doi.org/10.1177/1077559511402985>
- Sanders, M. R. (2008). Triple P-Positive Parenting Program as a Public Health Approach to Strengthening Parenting. *Journal of Family Psychology, 22*(4), 506–517. <https://doi.org/10.1037/0893-3200.22.3.506>
- Sanders, M. R., & Mazzucchelli, T. G. (2013). The promotion of self-regulation through parenting interventions. *Clinical Child and Family Psychology Review 2013 16: 1, 16*(1), 1–17. <https://doi.org/10.1007/S10567-013-0129-Z>
- Sattler, K. M. P., Font, S. A., & Gershoff, E. T. (2018). Age-specific Risk Factors Associated With Placement Instability Among Foster Children. *Child Abuse & Neglect, 84*, 157. <https://doi.org/10.1016/J.CHIABU.2018.07.024>
- Savage, L. É., Tarabulsy, G. M., Pearson, J., Collin-Vézina, D., & Gagné, L. M. (2019). Maternal history of childhood maltreatment and later parenting behavior: A meta-analysis. *Development and Psychopathology, 31*(1), 9–21. <https://doi.org/10.1017/S0954579418001542>
- Shaver, P. R., & Mikulincer, M. (2002). Attachment-related psychodynamics. *Attachment & Human Development, 4*, 133-161.
- Schelbe, L., & Geiger, J. M. (2017). Parenting under pressure: Experiences of parenting while aging out of foster care. *Child and Adolescent Social Work Journal, 34*(1), 51–64. <https://doi.org/10.1007/s10560-016-0472-2>
- Schiff, M., & Benbenishty, R. (2006). Functioning of Israeli group-homes alumni: Exploring gender differences and in-care correlates. *Children and Youth Services Review, 28*(2), 133–157. <https://doi.org/10.1016/J.CHILDYOUTH.2005.02.010>
- Shonkoff, J. P., & Phillips, D. A. (2000). *From neurons to neighborhoods: The science of early childhood development*. National Academy Press. <https://doi.org/https://doi.org/10.17226/9824>
- Shpiegel, S., Aparicio, E. M., King, B., Prince, D., Lynch, J., & Grinnell-Davis, C. L. (2020). The functional patterns of adolescent mothers leaving foster care: Results from a cluster analysis. *Child and Family Social Work, 25*(2), 478–487.

- <https://doi.org/10.1111/cfs.12704>
- Shpiegel, S., & Cascardi, M. (2015). Adolescent parents in the first wave of the national youth in transition database. *Journal of Public Child Welfare, 9*(3), 277–298.
<https://doi.org/10.1080/15548732.2015.1043687>
- Shpiegel, S., Fleming, T., Mishraky, L., VanWert, S., Goetz, B., Aparicio, E. M., & King, B. (2021). Factors associated with first and repeat births among females emancipating from foster care. *Children and Youth Services Review, 125*, 105977.
<https://doi.org/10.1016/J.CHILDYOUTH.2021.105977>
- Simmel, C., & Kelly, V. (2018). Twenty Years after the Foster Care Independence Act of 1999 ('Chafee'): What We Know Now About Meeting the Needs of Teens and Young Adults. *Child Welfare, 97*(5), vii–vii. <https://go-gale-com.bengurionu.idm.oclc.org/ps/i.do?p=AONE&sw=w&issn=00094021&v=2.1&it=r&id=GALE%7CA654778427&sid=googleScholar&linkaccess=fulltext>
- Simpson, J. A., & Rholes, W. S. (2017). Adult attachment, stress, and romantic relationships. *Current Opinion in Psychology, 13*, 19–24.
<https://doi.org/10.1016/J.COPSYC.2016.04.006>
- Simpson, J. A., Rholes, W. S., Campbell, L., Tran, S., & Wilson, C. L. (2003). Adult Attachment, the Transition to Parenthood, and Depressive Symptoms. *Journal of Personality and Social Psychology, 84*(6), 1172–1187. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.84.6.1172>
- Solomon, Z. (1995). *Coping with war-induced stress: The gulf war and the Israeli response*. Springer US. <https://doi.org/10.1007/978-1-4757-9868-5>
- Steele, H., Bate, J., Steele, M., Danskin, K., Knafo, H., Nikitiades, A., Dube, S. R., Bonuck, K., Meissner, P., & Murphy, A. (2016). Adverse childhood experiences, poverty, and parenting stress. *Canadian Journal of Behavioural Science, 48*(1), 32–38. <https://doi.org/10.1037/cbs0000034>
- Stein, M. (2006). Research Review: Young people leaving care. *Child and Family Social Work, 11*, 273–279. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2206.2006.00439.x>
- Stein, M. (2019). Supporting young people from care to adulthood: International practice. *Child and Family Social Work, 24*(3), 400–405.
<https://doi.org/10.1111/cfs.12473>
- Strijker, J., Knorth, E. J., & Knot-Dickscheit, J. (2008). Placement history of foster children: A study of placement history and outcomes in long-term family foster care. *Child Welfare, 87*(5), 107–125.
- Sulimani-Aidan, Y., Benbenishty, R., Dinisman, T., & Zeira, A. (2013). Care Leavers in Israel: What Contributes to Better Adjustment to Life After Care ? *Journal of Social Service Research, 39*(5), 704–718.
<https://doi.org/10.1080/01488376.2013.834283>
- Thoits, P. A. (2011). Mechanisms linking social ties and support to physical and mental

- health. *Journal of Health and Social Behavior*, *52*(2), 145–161.
<https://doi.org/10.1177/0022146510395592>
- Uchino, B. N., Trettevik, R., Kent de Grey, R. G., Cronan, S., Hogan, J., & Baucom, B. R. W. (2018). Social support, social integration, and inflammatory cytokines: A meta-analysis. *Health Psychology*, *37*(5), 462–471.
<https://doi.org/10.1037/HEA0000594>
- Unrau, Y. A., Seita, J. R., & Putney, K. S. (2008). Former foster youth remember multiple placement moves: A journey of loss and hope. *Children and Youth Services Review*, *30*(11), 1256–1266.
<https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2008.03.010>
- van IJzendoorn, M. H. (1995). Adult attachment representations, parental responsiveness, and infant attachment: A meta-analysis on the predictive validity of the Adult Attachment Interview. *Psychological Bulletin*, *117*(3), 387–403.
- Vieira, J. M., Ávila, M., & Matos, P. M. (2012). Attachment and parenting: The mediating role of work-family balance in Portuguese parents of preschool children. *Family Relations*, *61*(1), 31–50. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2011.00680.x>
- Wade, J. (2008). The ties that bind: Support from birth families and substitute families for young people leaving care. *British Journal of Social Work*, *38*(1), 39–54.
<https://doi.org/10.1093/bjsw/bcl342>
- Ward, H. (2009). Patterns of instability: Moves within the care system, their reasons, contexts and consequences. *Children and Youth Services Review*, *31*(10), 1113–1118. <https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2009.07.009>
- Ward, K. P., & Lee, S. J. (2020). Mothers' and fathers' parenting stress, responsiveness, and child wellbeing among low-income families. *Children and Youth Services Review*, *116*. <https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2020.105218>
- Waters, E., Merrick, S., Treboux, D., Crowell, J., & Albersheim, L. (2000). Attachment security in infancy and early adulthood: A twenty-year longitudinal study. *Child Development*, *71*, 684–689.
- Weiner, A., & Kupermintz, H. (2001). Facing adulthood alone: The long-term impact of family break-up and infant institutions, a longitudinal study. *British Journal of Social Work*, *31*(2), 213–234. <https://doi.org/10.1093/bjsw/31.2.213>
- Wheeler, A. C., Skinner, D. G., & Bailey, D. B. (2008). Perceived Quality of Life in Mothers of Children With Fragile X Syndrome. *American Association on Intellectual and Developmental Disabilities*, *159*, 159–177.
- Widarsson, M., Engström, G., Rosenblad, A., Kerstis, B., Edlund, B., & Lundberg, P. (2013). Parental stress in early parenthood among mothers and fathers in Sweden. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, *27*(4), 839–847.
<https://doi.org/10.1111/J.1471-6712.2012.01088.X>

- Wiebe, S. A., Johnson, S. M., Lafontaine, M. F., Burgess Moser, M., Dalglish, T. L., & Tasca, G. A. (2017). Two-Year Follow-up Outcomes in Emotionally Focused Couple Therapy: An Investigation of Relationship Satisfaction and Attachment Trajectories. *Journal of Marital and Family Therapy*, *43*(2), 227–244.
<https://doi.org/10.1111/JMFT.12206>
- Williford, A. P., Calkins, S. D., & Keane, S. P. (2007). Predicting change in parenting stress across early childhood: Child and maternal factors. *Journal of Abnormal Child Psychology*, *35*(2), 251–263. <https://doi.org/10.1007/S10802-006-9082-3>
- Wulczyn, F., Kogan, J., & Harden, B. J. (2003). Placement stability and movement trajectories. *Social Service Review*, *77*(2), 212–236. <https://doi.org/10.1086/373906>
- Zeanah, C. H., Humphreys, K. L., Fox, N. A., & Nelson, C. A. (2017). Alternatives for abandoned children: insights from the Bucharest Early Intervention Project. *Current Opinion in Psychology*, *15*, 182–188.
<https://doi.org/10.1016/J.COPOSYC.2017.02.024>
- Zimet, G. D., Dahlem, N. W., Zimet, S. G., & Farley, G. K. (1988). The multidimensional scale of perceived social support. *Journal of Personality Assessment*, *52*(1), 30–41. https://doi.org/10.1207/S15327752JPA5201_2

נספחים

נספח מספר 1: שאלון המחקר - הסבר מקדים, הסכמה ושאלון

שלום וברכה,

אני פונה אלייך במסגרת מחקר שנערך באוניברסיטת בן גוריון בנגב, העוסק במאפייני ההורות של צעירים בגילים 20 - 35 שהינם בוגרי השמה חוץ ביתית (פנימיות ומשפחות אומנה) והורים לילד/ים עד גיל 12. המחקר נערך במסגרת עבודת דוקטורט בהנחייתה של ד"ר תהילה רפאלי.

ההורות היא משימה משמעותית ומאתגרת בחייו של אדם, ואנו מתעניינים כיצד זה בא לידי ביטוי בקרב הורים אשר גדלו חלק מילדותם במסגרת של פנימייה או משפחת אומנה.

בשאלונים אין תשובות נכונות או לא נכונות, מה שחשוב לנו זה להבין מה באמת את/ה מרגיש וחושב. ייתכן ואין זה קל עבורך לשתף בחוויותיך האישיות, אך אנו מאמינים כי ניסיונך יעזור לנו להבין טוב יותר את הרגשות, המחשבות והמשמעות של להיות הורה לילד. את/ה יכול/ה לדלג על כל שאלה שאינה נוחה לך ואם תרצה להפסיק את השתתפותך במחקר מכל סיבה שהיא, תהיי/ה רשאית לעשות זאת בכל עת.

המחקר נערך **בעילום שם**, תוך שמירה על סודיות מרבית. אין צורך לרשום אף פרט מזהה על גבי השאלון, כך שלא החוקר ולא אף אחד אחר יוכלו לקשר אליך נתונים.

זמן מילוי השאלון הוא כ-20 דקות. אנו מבינים כי זמנך יקר, אך נודה לך אם תוכל לענות על השאלות בכנות ובצורה מלאה.

השתתפותך במחקר זה עשויה לתרום להבנה אודות מצבם וצרכיהם של בוגרי השמה כהורים ותוצאות המחקר יהיו זמינות על פי בקשה.

בין המשתתפים במחקר יוגרלו 4 תווי קנייה בסך 300 ₪ כל אחד. על מנת להשתתף בהגרלה יש להזין את כתובת האימייל שלך אשר תשתמש רק לצורך ההגרלה ולא ייערך בה שום שימוש אחר.

לכל שאלה נוספת שיש לך בנוגע למחקר זה אפשר ליצור קשר עם עורך המחקר, נתנאל חדד. תודה על עזרתך ושיתוף הפעולה.

האם את/ה מסכים להשתתף במחקר?

1. כן

2. לא. נודה לך אם תשתפי אותנו בסיבה: _____

בברכה,

haddadn@post.bgu.ac.il

050-8444207

נתנאל חדד,

tehilarefaeli@gmail.com

054-5885978

ד"ר תהילה רפאלי,

שאלון רקע

- (1) **מגדר**
(1) זכר
(2) נקבה

- (2) **שנת לידה**

- (3) **ארץ לידה**
(1) ישראל
(2) אתיופיה
(3) חבר המדינות
(4) אחר _____
- (4) **מצב משפחתי**
(1) נשוי/אה/ ידוע/ה בציבור / בזוגיות
(2) גרוש/ה (ולא בזוגיות)
(3) פרוד/ה (ולא בזוגיות)
(4) רווק/ה (ולא בזוגיות)
(5) אלמן/ה (ולא בזוגיות)
(6) אחר _____
- (7) **כמה ילדים יש לך** _____
- (8) **שנת לידה של הילדים (או לחילופין גיל הילדים) הבכור** ____ 2 ____ 3 ____ 4 ____ 5
- (9) **מגורי הילדים - היכן ילדיך מתגוררים דרך קבע**
(1) איתי ועם ההורה השני
(2) אצלי
(3) אצל ההורה השני
(4) בהשמה חוץ ביתית - משפחת אומנה או פנימייה
(5) אחר _____
- (10) **השכלה**
(1) לא סיימתי 12 שנות לימוד
(2) סיימתי 12 שנות לימוד ללא בגרות
(3) בגרות חלקית
(4) בגרות מלאה
(5) תעודת מקצוע

- (6) תואר ראשון
- (7) תואר שני ומעלה
- (8) אחר _____

11) מצב תעסוקתי - האם אתה עובד?

- (1) עובד/ת משרה מלאה
- (2) עובד/ת משרה חלקית
- (3) לא עובד/ת. מדוע? _____
- (4) אחר. מה אתה עושה? _____

12) ממה את מתקיים? [אנא סמני את כל האפשרויות הנכונות עבורך]

- (1) משכורת מעבודה
- (2) משכורת של בן/בת זוג
- (3) עזרה מהמשפחה
- (4) קצבה מהביטוח לאומי
- (5) עזרה מגורים אחר _____

13) האם יש לך מגבלה (פיזית או נפשית)? (1) לא (2) כן אם כן, מהי?

14) עם מי אתה גר כיום?

- (1) עם בן/בת זוג
- (2) לבד (סמני תשובה זו גם אם את/ה גרה עם הילדים)
- (3) עם ההורים שלי (שניהם או אחד מהם)
- (4) עם ההורים של בן/בת זוג (שניהם או אחד מהם)
- (5) עם קרובי משפחה
- (6) אין לי מקום מגורים קבוע
- (7) אחר _____

15) איך אתה מגדיר את עצמך מבחינה דתית?

- (1) חילונית
- (2) מסורתית
- (3) דתית
- (4) חרדית
- (5) אחר _____

16) אנא סמן האם בילדותך היית ב:

- (1) פנימייה
- (2) משפחת אומנה

- 3) פנימייה ומשפחת אומנה
4) לא הייתי בפנימייה ולא באומנה

17) במידה ושהית בפנימייה אנא ציין את שמה _____

18) כמה שנים היית בפנימייה/אומנה (בערך) _____

19) באיזה גיל נכנסת לפנימייה/אומנה בפעם הראשונה? _____

20) בכמה פנימיות ו/או משפחות אומנה היית בסך הכל _____

21) האם אתה מקבל תמיכה מאחד מהשירותים הבאים :

- 1) שירותי רווחה/ עובדת סוציאלית כן/לא
2) פסיכיאטר/מרפאה לבריאות הנפש כן/לא
3) טיפול רגשי/ייעוץ כן/לא
4) הדרכת הורים כן/לא
5) שירותים אחרים. איזה? _____ כן/לא

22) חלק זה בשאלון יתמקד בשאלות אודות הילד/ה הבכור/ה, אנא התייחס/י בתשובותיך בנוגע אליו/ה

1) שנת לידה של הילד/ה _____

2) מגדר הילד

1. זכר

2. נקבה

3) האם הילד בו בחרת להתמקד סובל מקשיים מיוחדים כגון :

הפרעת קשב וריכוז כן/לא

לומד בחינוך מיוחד כן/לא

בעיות התפתחות כן/לא

בעיות התנהגות כן/לא

בעיות חברתיות כן/לא

בעיות רגשיות כן/לא

בעיות אחרות. איזה? _____ כן/לא

שאלון לחץ הורי - PSI - Parenting Stress Index

אנא ענה על השאלון הבא לגבי הילד בו בחרת להתמקד - לגבי המשפטים הבאים, הקף
בעיגול את המידה המשקפת ביותר עד כמה אתה מסכים או אינך מסכים עם כל אחד
מהם.

מסכים מאד	מסכים	לא בטוח	לא מסכים	כלל לא מסכים		
5	4	3	2	1	לעתים קרובות יש לי את התחושה שאיני מסוגל להתמודד עם דברים בצורה טובה	1
5	4	3	2	1	אני מוצא את עצמי מוותר/ת על דברים הקשורים בחיים שלי למען הצרכים של ילד/תי, יותר ממה שציפיתי	2
5	4	3	2	1	אני מרגיש/ה לכודה ע"י המחויבויות שיש לי כהורה	3
5	4	3	2	1	מאז שיש לי ילד/ה לא היה ביכולתי לעשות דברים חדשים ומגוונים	4
5	4	3	2	1	מאז שיש לי ילד/ה כמעט ואין ביכולתי לעשות דברים שאני אוהב/ת לעשות	5
5	4	3	2	1	אני לא מרוצה מהקניה האחרונה של בגדים שקניתי לעצמי	6
5	4	3	2	1	ישנם לא מעט דברים שמטרידים אותי בקשר לחיי	7
5	4	3	2	1	העובדה שיש לי ילד/ה גרמה ליותר בעיות ממה שציפיתי ביחסים שלי עם בן זוגי	8
5	4	3	2	1	אני מרגיש/ה לבד וללא חברים	9
5	4	3	2	1	כשאני הולך/ת למסיבה אני בדרך כלל מצפה שלא איהנה	10
5	4	3	2	1	אני לא מתעניין/ת באנשים, כפי שהתעניינתי בעבר	11
5	4	3	2	1	אני לא נהנה/ית מדברים כפי שנהניתי בעבר	12
5	4	3	2	1	לעתים נדירות הילד/ה שלי עושה דברים למעני שגורמים לי לחוש טוב	13
5	4	3	2	1	בדרך כלל אני חש/ה שהילד/ה שלי לא מחבב/ת ולא רוצה להיות קרובה/אלי	14
5	4	3	2	1	הילד/ה שלי מחייך/ת אלי הרבה פחות ממה שציפיתי	15

5	4	3	2	1	כאשר אני עושה דברים עבור הילד/ה שלי יש לי הרגשה שמאמצי אינם מוערכים דיים	16
5	4	3	2	1	בשעת משחק הילד/ה שלי לא מצחקקת או צוחקת לעתים קרובות	17
5	4	3	2	1	לא נראה שהילד/ה שלי לומד מהר כמו רוב הילדים	18
5	4	3	2	1	לא נראה לי שהילד/ה שלי מחייך/ת הרבה כמו שאר הילדים	19
5	4	3	2	1	הילד/ה שלי לא מסוגלת לעשות מספיק כמו שציפיתי	20
5	4	3	2	1	לילד/ה שלי לוקח זמן ארוך להתרגל לדברים חדשים וזה מאוד קשה לו/לה	21
5	4	3	2	1	ציפיתי שיהיו לי תחושות קרובות וחמות כלפי הילד/ה שלי, יותר ממה שיש לי, וזה מטריד אותי	22
5	4	3	2	1	לעתים הילד/ה שלי עושה דברים שמפריעים לי, סתם מתוך רשעות	23
5	4	3	2	1	נראה שהילד/ה שלי בוכה ועושה מהומה, לעתים קרובות יותר משאר הילדים	24
5	4	3	2	1	בדרך כלל הילד/ה שלי מתעורר במצב רוח רע	25
5	4	3	2	1	אני מרגישה שהילד/ה שלי מתרגז/ת ונכנסות למצבי רוח בקלות	26
5	4	3	2	1	הילד/ה שלי עושה כמה דברים שממש מטרידים אותי	27
5	4	3	2	1	כאשר קורה משהו שילדי/תי לא אוהב/ת הוא/היא מגיב/ה בצורה חריפה	28
5	4	3	2	1	הילד/ה שלי מתרגז/ת בקלות מהדבר הכי קטן	29
5	4	3	2	1	היה הרבה יותר קשה ממה שציפיתי, לסדר את לוח זמני השינה והאכילה של הילד/ה שלי	30
5	4	3	2	1	ישנם מספר דברים שהילד/ה שלי עושה שמטרידים אותי מאוד	31
5	4	3	2	1	הילד/ה שלי התגלה/תה כמהווה בעיה יותר מאשר ציפיתי	32
5	4	3	2	1	לילד/ה שלי יש יותר דרישות ממני, מאשר לרוב הילדים	33

34. אני מרגיש/ה שאני : (סמני את התשובה הנראית לך ביותר)

1. הורה לא כל כך טוב
2. הורה שיש לו קושי מסוים להיות הורה
3. הורה ממוצע
4. הורה טוב יותר מהממוצע
5. הורה טוב מאוד

35. מצאתי שלגרום לילד/ה שלי לעשות או להפסיק משהו (סמני/יאת

התשובה הנראית לך ביותר)

1. זה הרבה יותר קשה ממה שציפיתי
2. קצת יותר קשה ממה שציפיתי
3. קשה בערך כמו שציפיתי
4. קצת יותר קל ממה שציפיתי
5. הרבה יותר קל ממה שציפיתי

36. חשבי וספור/סיפרי את הדברים שילדך עושה שמטרידים אותך

לדוגמא: מתבטל, מסרב להקשיב, מפגין פעלתנות יתר, בוכה, מפריע,

נלחם, מייבב (הקף/י בעיגול את המספר הכולל של הדברים שספרת)

1. + 10

2. 9-8

3. 7-6

4. 5-4

5. 3-1

שאלון תפיסת מסוגלות הורית - Parenting Sense Of Competence (PSOC)

אנא ענה על השאלון הבא לגבי הילד בו בחרת להתמקד - בחלק זה, הינך מתבקש/ת לתאר

את מידת הסכמתך או אי הסכמתך עם ההיגדים המתוארים מטה על פי הדירוג הבא :

(1) כלל לא מסכים (2) לא מסכים (3) קצת לא מסכים (4) קצת מסכים (5) מסכים (6)

מסכים בהחלט

	כלל לא מסכים	לא מסכים	קצת לא מסכים	קצת מסכים	מסכים	מסכים בהחלט
1	1	2	3	4	5	6
בעיות הכרוכות בטיפול בילדי נפתרות בקלות ברגע שאני מבין איך הפעולות שלי כהורה משפיעות על הילד						
2	1	2	3	4	5	6
למרות שלהיות הורה יכול להיות דבר מתגמל, אני מתוסכל כרגע מהמצב ההתנהגותי של ילדי						

6	5	4	3	2	1	אני הולך לישון ומתעורר עם הרגשה שלא הספקתי הרבה	3
6	5	4	3	2	1	כאשר אני אמור להיות בעמדת שליטה, אני מרגיש יותר כנשלט	4
6	5	4	3	2	1	ההורים שלי היו מוכנים טוב יותר ממני להיות הורים טובים	5
6	5	4	3	2	1	הייתי יכול לשמש מודל חיקוי טוב להורה חדש	6
6	5	4	3	2	1	להיות הורה זה דבר שניתן להסתדר אתו, וכל בעיה ניתנת לפתרון	7
6	5	4	3	2	1	אחד הקשיים בלהיות הורה הוא חוסר הידיעה באם אני עושה עבודה טובה או לא	8
6	5	4	3	2	1	לעיתים אני חש שאיני מצליח לעשות שום דבר	9
6	5	4	3	2	1	אני עונה על הציפיות שלי מעצמי לגבי הטיפול בילדיי	10
6	5	4	3	2	1	אם יש מישהו שמסוגל למצוא את התשובה בקשר למה שמטריד את ילדיי- זה אני	11
6	5	4	3	2	1	כישרונותי ותחומי העניין שלי הם בתחומים אחרים, לא בלהיות הורה	12
6	5	4	3	2	1	יחסית למשך הזמן שבו אני מתפקד כהורה, אני חש לגמרי בנוח עם התפקיד	13
6	5	4	3	2	1	אילו להיות אב/ אם לילד היה מעניין יותר, הייתה לי מוטיבציה לתפקד טוב יותר כהורה	14
6	5	4	3	2	1	אני מאמין שיש לי הכישורים הנחוצים להיות הורה טוב לילדי	15
6	5	4	3	2	1	להיות הורה גורם לי לתחושת מתח וחרדה	16

שאלון ויסות עצמי של הורה - "Me as a Parent" - MaaP - Parenting Self-Regulation Scale

אנא ענה על השאלון הבא לגבי הילד בו בחרת להתמקד - השאלות הבאות הן לגבי ההורות שלך.
עד כמה את/ה מסכים/ה או לא מסכים/ה עם ההיגדים הבאים:

מסכים מאד	מסכים	קצת מסכים וקצת לא מסכים	לא מסכים	כלל לא מסכים		
5	4	3	2	1	כשמשוהו לא בסדר ביחסים ביני לבין הילד שלי, אני יכול לעשות רק מעט כדי לתקן את זה	
5	4	3	2	1	כשמתעוררות בעיות בהורות שלי אני יודע לפתור את רובן	
5	4	3	2	1	יש לי ביטחון בעצמי כהורה	
5	4	3	2	1	הילד שלי בדרך כלל בסופו של דבר עושה מה שהוא רוצה אז למה לנסות	
5	4	3	2	1	כשמצבים חדשים שקשורים לילד שלי מתעוררים יש לי את המיומנויות להתמודד איתם	
5	4	3	2	1	כאשר נדרשים שינויים במשפחה שלי אני טוב בקביעת המטרות להשיג את השינויים האלו	
5	4	3	2	1	אני יכול לגלות מה נדרש כדי לפתור כל בעיה שיש לבן שלי	
5	4	3	2	1	אני מרוצה מהיכולת שלי לספק תמיכה רגשית לילד שלי	
5	4	3	2	1	לעיתים קרובות אני מרגיש חסר אונים לגבי ההתנהגות של הילד שלי	
5	4	3	2	1	אני טוב בלתכנן ובלארגן לילד שלי פעילויות של כיף ושל למידה	
5	4	3	2	1	יש לי את כל המיומנויות הדרושות כדי להיות הורה טוב לילד שלי	
5	4	3	2	1	אני יודע שאני הורה טוב	
5	4	3	2	1	אני יודע איך לעשות דברים שישמחו את הילד שלי	
5	4	3	2	1	אני יכול להישאר ממוקד בדברים שאני צריך לעשות כהורה אפילו אם אני מרוגז או עצבני	
5	4	3	2	1	המיומנויות ההוריות שלי הן אפקטיביות (יעילות)	
5	4	3	2	1	איך שהילד שלי יצא זה בעיקר תוצאה של מזל	

שאלון שביעות רצון מההורות PS - Parenting satisfaction

אנא ענה על השאלון הבא לגבי הילד בו בחרת להתמקד - השאלות הבאות מבטאות שביעות רצון מההורות שלך. אנא הקף/י בעיגול את הספרה המתאימה ביותר לתאר את שביעות רצונך.

כלל לא							במידה רבה מאד	
7	6	5	4	3	2	1		
7	6	5	4	3	2	1	1. בהתחשב בכל הדברים, עד כמה אתה שבע רצון מהיותך הורה	
7	6	5	4	3	2	1	2. בהתחשב בכל הדברים, עד כמה אתה שבע רצון מהאופן שבו אתה מבצע את תפקידך כהורה	
7	6	5	4	3	2	1	3. באופן כללי, עד כמה אתה שבע רצון מהקשר עם ילדיך	

שאלון התקשרות מבוגרים - ECR -12 Experience in Close Relationships 12

המשפטים שלפניך מתייחסים לאופן שבו אתה מרגיש/ה במערכות יחסים קרובות עם אנשים אחרים. המונח 'אנשים אחרים' מתייחס לאנשים הנמצאים ביחסים קרובים איתך. אנו מתעניינים בדרך שבה אתה חווה בדרך כלל מערכות יחסים. התייחס לכל משפט על ידי דרוג עד כמה אתה מסכים או אינך מסכים אתו.

מאוד לא מסכים							מסכים ולא מסכים במידה שווה	מאוד מסכים	
7	6	5	4	3	2	1			
7	6	5	4	3	2	1	1. אני מודאג מכך שאנטש		
7	6	5	4	3	2	1	2. אני דואג שלאנשים אחרים לא יהיה אכפת ממני באותה מידה שבה לי אכפת מהם		
7	6	5	4	3	2	1	3. אני דואג מכך שאאבד את האנשים הקרובים לי		

7	6	5	4	3	2	1	אני לא מרגיש נוח להיפתח לאנשים אחרים	.4
7	6	5	4	3	2	1	אני חושש מלהיות לבד	.5
7	6	5	4	3	2	1	אני מרגיש נוח לחלוק את המחשבות והרגשות הפרטיים שלי עם אנשים אחרים	.6
7	6	5	4	3	2	1	אני נזקק להרבה אישורים לכך שאני אהוב על ידי אנשים הקרובים לי	.7
7	6	5	4	3	2	1	אם אינני מצליח לגרום לאנשים אחרים להראות בי עניין, אני נעשה כועס או מתוסכל	.8
7	6	5	4	3	2	1	אני מספר לאנשים הקרובים לי הכל	.9
7	6	5	4	3	2	1	בדרך כלל אני דן בבעיות ובדאגות שלי עם אנשים הקרובים לי	.10
7	6	5	4	3	2	1	אני מרגיש נוח להיות תלוי באנשים אחרים	.11
7	6	5	4	3	2	1	לא אכפת לי לפנות לאנשים אחרים על מנת לבקש נחמה, עצה או עזרה	.12

MSPSS - The Multidimensional Scale for Perceived Social Support- שאלון תמיכה חברתית

השאלות הבאות עוסקות בהרגשתך לגבי מערכות יחסים עם בני המשפחה וחברים בחיך.
קרא/י כל משפט וציין/י באיזו מידה הוא מתאים להרגשתך כרגע.

		לא מתאים במידה רבה מאוד							מתאים ולא מתאים במידה שווה							מתאים במידה רבה מאוד						
		7	6	5	4	3	2	1	7	6	5	4	3	2	1	7	6	5	4	3	2	1
1.	יש אדם קרוב הנמצא בקרבתני כאשר אני זקוק לו	7	6	5	4	3	2	1	7	6	5	4	3	2	1	7	6	5	4	3	2	1
2.	יש אדם קרוב שאני יכול לשתף בצער ובשמחה	7	6	5	4	3	2	1	7	6	5	4	3	2	1	7	6	5	4	3	2	1
3.	משפחתי מנסה באמת לעזור לי	7	6	5	4	3	2	1	7	6	5	4	3	2	1	7	6	5	4	3	2	1
4.	אני מקבל ממשפחתי את העזרה והתמיכה הרגשית שאני זקוק לה	7	6	5	4	3	2	1	7	6	5	4	3	2	1	7	6	5	4	3	2	1
5.	יש אדם קרוב אלי המהווה עבורי מקור עידוד	7	6	5	4	3	2	1	7	6	5	4	3	2	1	7	6	5	4	3	2	1
6.	חבריי מנסים באמת לעזור לי	7	6	5	4	3	2	1	7	6	5	4	3	2	1	7	6	5	4	3	2	1
7.	אני יכול לסמוך על חבריי כאשר מתעוררות בעיות	7	6	5	4	3	2	1	7	6	5	4	3	2	1	7	6	5	4	3	2	1
8.	אני יכול לשוחח על בעיותיי עם משפחתי	7	6	5	4	3	2	1	7	6	5	4	3	2	1	7	6	5	4	3	2	1
9.	יש לי חברים שאותם אני יכול לשתף בשמחתי ובצערי	7	6	5	4	3	2	1	7	6	5	4	3	2	1	7	6	5	4	3	2	1
10.	יש אדם קרוב לי שרגשותיי באמת חשובים לו	7	6	5	4	3	2	1	7	6	5	4	3	2	1	7	6	5	4	3	2	1
11.	משפחתי מוכנה לעזור לי לקבל החלטות	7	6	5	4	3	2	1	7	6	5	4	3	2	1	7	6	5	4	3	2	1
12.	אני יכול לדבר על בעיותיי עם חבריי	7	6	5	4	3	2	1	7	6	5	4	3	2	1	7	6	5	4	3	2	1

האם מישהו עוזר לך בטיפול בילדך? (ניתן לסמן יותר מתשובה אחת)

- 1) בן/ בת הזוג
- 2) ההורה השני (במקרה שאינכם חיים ביחד)
- 3) ההורים או אחד ההורים שלי
- 4) ההורים או אחד ההורים של בן הזוג שלי
- 5) קרובי משפחה אחרים
- 6) אני מקבלת עזרה בתשלום (כמו בייביסיטר)
- 7) הילד נמצא במעון רב תכליתי או במועדונית אחר הצהריים
- 8) אחר. האם תוכל לפרט מי? _____

שאלון איכות הזוגיות - EMS - ENRICH Marital Satisfaction Scale

לפניך משפטים בהם אנשים משתמשים לעיתים כדי לתאר את מערכת היחסים הזוגית שלהם. לגבי כל משפט, אנא סמני את המספר המבטא ביותר את הרגשתך או דעתך, בין הספרה 1 לספרה 7:

1. עד כמה את/ה מקבלת את תכונות האופי וההתנהגות של בן/בת זוגך

.7	.6	.5	.4	.3	.2	.1
מאוד מרוצה						מאוד לא מרוצה
ממרבית						התכונות

2. עד כמה את/ה ובן/בת זוגך יכולים לשוחח ביניכם על רגשותיכם וחוויותיכם

.7	.6	.5	.4	.3	.2	.1
משתפים זה את זה						לא מדברים
דבר						בכל
						על חוויות ורגשות

3. כאשר יש בעיות או כשצריך לקבל החלטות...

.7	.6	.5	.4	.3	.2	.1
אנו תמיד מגיעים						אנו לא מצליחים
להחלטה משותפת						להחלטה משותפת

4. באיזו מידה יש ביניכם הסכמה על הוצאות כספיות וניהול העניינים הכלכליים של המשפחה

.7	.6	.5	.4	.3	.2	.1
קיימת הסכמה						אין הסכמה;
						מלאה
						חילוקי דעות מרובים

5. באיזו מידה אתם נהנים מסוגי פעילויות או בילויים דומים

.7	.6	.5	.4	.3	.2	.1
אנו נהנים מאותן פעילויות ובילויים						לכל אחד מאתנו פעילויות ובילויים שונים

6. באיזו מידה קיימת ביניכם התאמה מינית

.7	.6	.5	.4	.3	.2	.1
התאמה מינית מלאה						אין בינינו התאמה מינית

7. באיזו מידה יש לכם השקפות דומות ביחס לטיפול בילדים ולחינוכם

.7	.6	.5	.4	.3	.2	.1
יש לנו השקפות דומות ביחס לטיפול וחינוך						יש לנו השקפות שונות מאוד

8. באיזו מידה יש ביניכם הסכמה על מידת הקשר עם משפחותיכם (הורים, אחים וכו') ועל צורת הקשר עימם

.7	.6	.5	.4	.3	.2	.1
קיימת הסכמה מלאה						אין הסכמה; חילוקי דעות רבים

9. עד כמה אתם/שבעת רצון מחלוקת התפקידים ביניכם ומה כל אחד צריך לעשות

.7	.6	.5	.4	.3	.2	.1
מאוד שבעת רצון						מאוד לא שבעת רצון

10. באיזו מידה אתם יכולים לסמוך אחד על השני ולתת אמון זה בזה

.7	.6	.5	.4	.3	.2	.1
יכולים לסמוך אחד על השני ויש אמון						לא סומכים אחד על השני; השני אין אמון

שאלון אירועי חיים טראומטיים

לפניך שורה של אירועי חיים שקורים לאנשים. לגבי כל אירוע אשאל האם התנסית באירועים אלה?

אירוע	כן לא	לפני גיל 18	אחרי גיל 18
1. מוות של אנשים קרובים	כן לא		
2. סכנת פציעה או מוות	כן לא		
3. תאונה קשה	כן לא		
4. מחלה קשה	כן לא		
5. מחלה קשה של אדם יקר לך	כן לא		
6. הסתבכות בפלילים	כן לא		
7. בילדותך, הוריך הכו אותך פיזית	כן לא		
8. בילדותך, היית עד לאלימות בין הוריך	כן לא		
9. במהלך חיידך, מישהו פגע בך מינית?	כן לא		
10. הפרעות אכילה	כן לא		
11. ניסיונות אובדניים	כן לא		
12. מחשבות אובדניות	כן לא		
13. אירוע קשה אחר: _____	כן לא		

לסיום, אודה לך אם תוכלי לכתוב איך לדעתך החוויה של לגדול בפנימייה/ אומנה השפיעה על ההורות שלך?

כתובת מייל להשתתפות בהגרלה על תווי קנייה בסך 300 ₪

תודה על השתתפותך!

איכות הזוגיות כמתנת את הקשר בין טראומה בילדות לתחושת המסוגלות ההורית

משתנה	B	SE	t	p	CI 95% תחתון	CI 95% עליון
טראומה (X)	-0.0316	0.0206	-1.5348	0.1270	-0.0723	0.0091
איכות זוגיות (M)	0.1736	0.0406	4.2734	0.0000	0.0933	0.2539
אינטראקציה (X × M)	-0.0079	0.0193	-0.4112	0.6815	-0.0460	0.0302

איכות הזוגיות כמתנת את הקשר בין טראומה בילדות לוויסות עצמי הורי

משתנה	B	SE	t	p	CI 95% תחתון	CI 95% עליון
טראומה (X)	-0.0261	0.0196	-1.3316	0.1851	-0.0649	0.0126
איכות זוגיות (M)	0.1649	0.0387	4.2603	0.0000	0.0884	0.2414
אינטראקציה (X × M)	-0.0162	0.0184	-0.8819	0.3793	-0.0525	0.0201

איכות הזוגיות כמתנת את הקשר בין טראומה בילדות לשביעות הרצון מההורות

משתנה	B	SE	t	p	CI 95% תחתון	CI 95% עליון
טראומה (X)	-0.0642	0.0302	-2.1244	0.0353	-0.1239	-0.0045
איכות זוגיות (M)	0.2851	0.0596	4.7840	0.0000	0.1673	0.4029
אינטראקציה (X × M)	-0.0274	0.0283	-0.9709	0.3332	-0.0833	0.0284

איכות הזוגיות כמתנת את הקשר בין טראומה בילדות ללחץ בהורות

משתנה	B	SE	t	p	CI 95% תחתון	CI 95% עליון
טראומה (X)	0.0720	0.0211	3.4037	0.0009	0.0302	0.1138
איכות זוגיות (M)	-0.1874	0.0417	-4.4914	0.0000	-0.2699	-0.1049
אינטראקציה (X × M)	0.0055	0.0198	0.2773	0.7820	-0.0336	0.0446

איכות הזוגיות כממתנת את הקשר בין התקשרות חרדה לתחושת המסוגלות ההורית

משתנה	B	SE	t	p	CI 95% תחתון	CI 95% עליון
(X)	-0.1399	0.0298	-4.6908	0.0000	-0.1989	-0.0810
איכות זוגיות (M)	0.1286	0.0408	3.1540	0.0020	0.0480	0.2092
אינטראקציה (X × M)	-0.0232	0.0238	-0.9762	0.3306	-0.0701	0.0238

איכות הזוגיות כממתנת את הקשר בין התקשרות חרדה לוויסות עצמי הורי

משתנה	B	SE	t	p	CI 95% תחתון	CI 95% עליון
חרדה (X)	-0.1365	0.0281	-4.8560	0.0000	-0.1921	-0.0809
איכות זוגיות (M)	0.1058	0.0384	2.7525	0.0067	0.0298	0.1817
אינטראקציה (X × M)	-0.0184	0.0224	-0.8225	0.4121	-0.0627	0.0258

איכות הזוגיות כממתנת את הקשר בין התקשרות חרדה לשביעות הרצון מההורות

משתנה	B	SE	t	p	CI 95% תחתון	CI 95% עליון
חרדה (X)	-0.1793	0.0449	-3.9932	0.0001	-0.2680	-0.0906
איכות זוגיות (M)	0.2149	0.0614	3.5001	0.0006	0.0935	0.3362
אינטראקציה (X × M)	0.0308	0.0358	0.8622	0.3900	-0.0398	0.1015

איכות הזוגיות כממתנת את הקשר בין התקשרות חרדה ללחץ בהורות

משתנה	B	SE	t	p	CI 95% תחתון	CI 95% עליון
חרדה (X)	0.1390	0.0311	4.4730	0.0000	0.0776	0.2004
איכות זוגיות (M)	-0.1500	0.0425	-3.5298	0.0006	-0.2339	-0.0660
אינטראקציה (X × M)	0.0595	0.0247	2.4049	0.0174	0.0106	0.1084

איכות הזוגיות כממתנת את הקשר בין התקשרות נמנעת לתחושת המסוגלות ההורית

משתנה	B	SE	t	p	CI 95% תחתון	CI 95% עליון
נמנעת (X)	-0.0538	0.0354	-1.5208	0.1305	-0.1237	0.0161
איכות זוגיות (M)	0.1387	0.0413	3.3604	0.0010	0.0571	0.2203
אינטראקציה (X × M)	-0.0331	0.0248	-1.3321	0.1849	-0.0822	0.0160

איכות הזוגיות כממתנת את הקשר בין התקשרות נמנעת לוויסות עצמי הורי

משתנה	B	SE	t	p	CI 95% תחתון	CI 95% עליון
נמנעת (X)	-0.0669	0.0335	-1.9978	0.0476	-0.1331	-0.0007
איכות זוגיות (M)	0.1081	0.0391	2.7651	0.0064	0.0308	0.1853
אינטראקציה (X × M)	-0.0063	0.0235	-0.2667	0.7900	-0.0528	0.0402

איכות הזוגיות כממתנת את הקשר בין התקשרות נמנעת לתחושת המסוגלות ההורית

משתנה	B	SE	t	p	CI 95% תחתון	CI 95% עליון
נמנעת (X)	-0.0835	0.0532	-1.5696	0.1187	-0.1886	0.0216
איכות זוגיות (M)	0.1991	0.0620	3.2088	0.0016	0.0765	0.3217
אינטראקציה (X × M)	0.0524	0.0373	1.4018	0.1631	-0.0215	0.1262

איכות הזוגיות כממתנת את הקשר בין התקשרות נמנעת ללחץ בהורות

משתנה	B	SE	t	p	CI 95% תחתון	CI 95% עליון
נמנעת (X)	0.0792	0.0373	2.1250	0.0353	0.0055	0.1528
איכות זוגיות (M)	-0.1653	0.0435	-3.8018	0.0002	-0.2512	-0.0793
אינטראקציה (X × M)	0.0479	0.0262	1.8319	0.0690	-0.0038	0.0996

Abstract

Background

This study focuses on the parenting of care leavers, young adults aging out of out-of-home care in Israel, a group recognized in the literature as particularly vulnerable and at increased risk for difficulties in various aspects of parenting. These young adults may face unique challenges as parents, having spent a significant part of their childhood outside their biological family home, often lacking family and social support, and dealing with a traumatic history that raises the risk of psychological difficulties in adulthood, such as insecure attachment.

While the literature highlights the challenges care leavers face during the transition to parenting, various studies indicate that parenting can also be a beneficial experience for them. Some care leavers cope well with parenting, demonstrate a strong determination to be effective parents, and find that parenting contributes to their stability and personal development. Despite the understanding of the vulnerabilities faced by care leaver parents, most quantitative studies on this group have relied on administrative data, leaving little known about their parenting characteristics.

This study examined the factors contributing to parenting characteristics among care leavers, categorized into three areas: cognitive, behavioral, and emotional. Cognitive characteristics encompass attitudes, perceptions, expectations, and beliefs related to parenting, which were assessed in this study through perceived parental self-efficacy. Behavioral characteristics refer to parental functioning and a variety of parenting behaviors, evaluated through parental self-regulation. Emotional characteristics involve the range of emotions associated with parenting, measured by satisfaction with parenting and parental stress.

The study was grounded in two central theories: Belsky's Ecological Model for understanding parenting and its characteristics (Belsky, 1984) and Attachment Theory, which emphasizes the influence of early childhood experiences on psychological development (Bowlby, 1969/1982). Both theories, developed based on insights from at-risk populations, were examined together in this study for the first time among care leavers.

Objective

The aim of the study was to examine the predictors of parenting characteristics—specifically perceived parental self-efficacy, parental self-regulation, satisfaction with parenting, and parental stress among care leavers who are young parents. The predictors investigated included personal variables of the parent, such as traumatic history and adult attachment; environmental support resources, including social support and the quality of intimate relationships; child characteristics, particularly the child's special difficulties; and variables related to out-of-home care. The study assessed the overall contribution of these independent variables in predicting the parenting measures. Additionally, mediation questions were explored: whether adult attachment style mediates the association between a history of childhood trauma and parenting characteristics, and whether the quality of the intimate relationship mediates the connection between adult attachment style and parenting characteristics. Furthermore, possible moderation effects were examined to determine if the quality of the intimate relationship moderates the relationship between childhood trauma and parenting characteristics, and between adult attachment style and parenting characteristics.

Methodology

The study is a cross-sectional quantitative analysis involving 182 young adults, aged 20 to 35, who are transitioning out of residential care or foster families and are parents

of children up to age 12. Among the participants, 137 were mothers (75%) and 45 were fathers (25%). The average age of the participating parents is 28.5 years (SD = 3.71). They completed a questionnaire that included validated tools used across various populations. The questionnaire was administered online, with support from the researcher or a research assistant. All necessary measures were taken to ensure participant anonymity and adherence to ethical principles. Data analysis for this study included independent samples t-tests, one-way ANOVAs, Pearson correlations, hierarchical multiple regression analyses, and Structural Equation Modeling.

Findings

Personal Characteristics of the Parent

Parents who experienced more traumatic events in childhood or scored higher on attachment measures (avoidant or anxious) tend to have lower perceived parental self-efficacy, self-regulation, and satisfaction with parenting, while experiencing higher levels of parental stress.

Support Resources from the Environment

Lower levels of social support, whether from parents, friends, or significant others, along with poorer quality intimate relationships, are associated with decreased parental self-efficacy, self-regulation, and satisfaction with parenting, as well as increased parental stress. Furthermore, parents in intimate relationships tend to demonstrate better outcomes across all parenting characteristics compared to those who are not in such relationships.

Child Characteristics

A parent of a child without special difficulties reported higher levels of parental self-efficacy, self-regulation, and satisfaction, as well as lower levels of parental stress, compared to a parent of a child with difficulties.

Out-of-Home Care Variables

The study examined the association between the type of placement (residential care or foster family), length of stay in care, stability of placement during childhood, and the parenting characteristics of care leavers. No significant differences were observed in parenting characteristics between individuals who grew up in residential care and those in foster families across any of the parenting measures. Conversely, a longer duration of stay in placement was associated with higher perceived parental self-efficacy, while a more stable placement (in one setting) correlated with greater satisfaction in parenting.

Multivariate Model

The study employed hierarchical regression analyses to assess the impact of various variables on parenting characteristics. Among these, the parent's personal factors, specifically childhood trauma and adult attachment, had the most significant contribution to the explained variance in parenting characteristics. Child difficulties ranked as the second most important factor, except in the case of satisfaction with parenting, where environmental support resources played a more substantial role. Age and gender had the least contribution to the explained variance. Notably, anxious or avoidant attachment, the quality of intimate relationships, and child difficulties were significant predictors of all parenting measures. In contrast, age, gender, trauma, and social support were significant only in predicting parental stress.

Overall Model Assessing Parenting Characteristics and Mediation Hypotheses

Structural equation modeling revealed that anxious attachment, the quality of intimate relationships, and children's difficulties are the strongest predictors of parenting characteristics. Significant mediation relationships were also identified. While childhood trauma was directly linked only to the parental stress variable, anxious

attachment mediated the relationship between childhood trauma and all parenting characteristics. Additionally, the quality of the intimate relationship mediated the relationship between anxious attachment and all parenting characteristics. Finally, a full serial mediation was established among the variables of childhood trauma, anxious attachment, quality of intimate relationships, and the emotional characteristics of parenting. Specifically, childhood trauma is associated with an increase in anxious attachment, which in turn leads to lower quality intimate relationships. This decrease in relationship quality is associated with both reduced satisfaction with parenting and increased parental stress. A similar serial mediation was not found for perceived parental self-efficacy and parental self-regulation, though it was close to being significant.

Discussion

The study confirmed several hypotheses of the ecological model of parenting (Belsky, 1984). First, it demonstrated that the model is relevant for care leavers, indicating that the parenting characteristics of this group are based on reciprocal interactions among parent characteristics, the quality of their intimate relationships, and child characteristics. Additionally, the study confirmed the theoretical assumption that personal variables of the parent significantly shape parenting characteristics, with adult attachment style being the most contributing factor in the study. It also verified that the quality of the intimate relationship contributes more to parenting than social support. However, for care leavers, this can be understood in light of the absence of social support systems, particularly the lack of support from parents or grandparents, who typically serve as significant resources for raising children. In the absence of these networks, support from a partner becomes more central and necessary. Furthermore, mediating pathways were identified between childhood trauma and anxious attachment,

as well as between anxious attachment and the quality of the intimate relationship, which subsequently affects parenting. This indicates the dynamics between various predictors of parenting characteristics, as the theory suggests.

In contrast to the ecological model, the study found that a child's difficulties have a greater impact on parenting characteristics than the social support among care leavers. This finding may arise from a lack of support from parents, family, and significant others, coupled with a fear of approaching welfare authorities for help, making it particularly challenging to cope with parenting a child with difficulties.

The current study also enhances the understanding of parenting characteristics among care leavers through the lens of Attachment Theory (Bowlby, 1969/1982), which underpinned a significant portion of the study's hypotheses and analysis. It confirmed the theoretical-clinical assumption that experiences of childhood trauma contribute to the development of insecure attachment in adulthood, which can harm parenting characteristics. The analysis of the mediation hypotheses revealed that while childhood trauma did not directly predict most parenting characteristics, it did predict an anxious attachment style in adulthood, which in turn led to more difficulties across all parenting characteristics. This finding emphasizes the importance of focusing on the parent's current attachment style to assess the risk of parenting difficulties among care leavers, as it reflects how untreated past traumas currently influence parenting characteristics.

Another central tenet of Attachment Theory is that a person's attachment style guides their behavior in close relationships and is manifested in their intimate relationships. The analysis of mediation hypotheses indicated that a more anxious attachment style correlates with a lower quality of the intimate relationship, which in turn predicts negative outcomes in parenting characteristics. This finding is particularly

relevant in the current context, as care leavers often lack support systems, making intimate relationships pivotal in their lives. Research shows that many care leavers exhibit anxious attachment due to a history of childhood trauma. Consequently, they are more likely to experience difficulties in intimate relationships, as they may reenact past patterns that strain their partnerships, potentially harming their parenting, as indicated by the current study's findings.

The study contributes to the scientific literature on care leavers by including both fathers and mothers and examining gender differences in parenting. While no significant differences were found between fathers and mothers in most parenting characteristics, a notable difference emerged in parental stress, with mothers reporting higher levels of stress compared to fathers. This finding is significant, as mothers among care leavers are often the primary caregivers, lacking resources and support, and therefore are at a higher risk for elevated parental stress.

Implications for Practice, Policy, and Research

The study identifies groups of parents at higher risk for difficulties in their cognitive, behavioral, and emotional parenting characteristics. For example, parents with an anxious or avoidant attachment style, those in low-quality intimate relationship, and parents facing special challenges related to their children are at particularly high risk. The discussion proposes several recommendations for policy and practice, including the development of trauma-sensitive therapeutic interventions for parents with anxious attachment or those dealing with their child's difficulties. It is crucial to provide couples therapy for parents struggling with their intimate relationships, as the quality of these relationships has been found to be a significant predictor of parenting challenges.

In terms of policy, it is recommended that the status and rights of young adults aging out of out-of-home care be regulated by legislation or clear policy from the

Ministry of Welfare. This should include dedicated assistance for parents, considering their high motivation to improve their parenting, as well as the various barriers they face, such as financial issues, fear of approaching welfare services, and lack of familiarity with existing resources.

The study has several limitations. The reliance on self-reporting may introduce social desirability biases, particularly on a sensitive topic like parenting. Additionally, collecting data at a single point in time restricts the ability to address causal questions, limiting the conclusions regarding the mediation hypotheses.

Future studies should explore the correlation between a parent's attachment style and that of their child, as well as the relationship between a parent's attachment style and various developmental outcomes for the child. Furthermore, it is advisable to conduct more in-depth research on the intimate relationships of care leavers, specifically examining how these relationships impact their parenting. Future research should also investigate the relationship between different child characteristics, such as emotional, behavioral, and social functioning, and the parenting characteristics of care leavers.

In summary, young adults leaving out-of-home care may face challenges in parenting, but most are determined to be effective parents. Through tailored responses like emotional support and couples therapy, their parenting skills can be enhanced, contributing to their well-being and the parent-child relationship.

Keywords: Residential care, Foster family, Care leavers, Out-of-home placement, Trauma, Adult attachment, Social support, Child difficulties, Parenthood, Parenting self-efficacy, Parental self-regulation, Parenting satisfaction, Parental stress.

**Young Adults Aging Out of Care as Parents: Predictors of
Cognitive, Behavioral and Emotional Characteristics of their
Parenting**

**Thesis submitted in partial fulfillment
of the requirements for the degree of
"DOCTOR OF PHILOSOPHY"**

by

Netanel

Hadad

**Submitted to the Senate of Ben-Gurion University
of the Negev**

Approved by the advisor

5/8/25

Beer-Sheva